

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

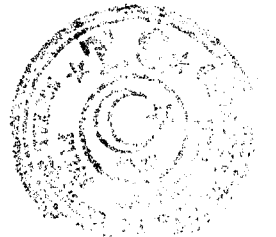
AKÇADAĞ, DOĞANŞEHİR VE DARENDE AĞIZLARI
(Fonetik ve Morfolojik İnceleme)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Ahmet Turan SİNAN

YÖNETEN
Yrd. Doç. Dr. M. Naci ONUR

ELAZIĞ - 1992

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	V-VII
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ.....	1-15
I. BÖLGENİN TARİHİ ÇAĞLARDAKİ DURUMU,ETNİK YAPISI VE MENŞE'İ.....	1-8
II. BÖLGENİN TARİHİ VE BUGÜNKÜ DURUMU.....	8-15
A. Akçadağ.....	8-10
1. Tarihi.....	8
2. Coğrafi Durumu, Bitki Örtüsü ve İklimi.....	8
3. Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	9
4. İdari Bölünüşü.....	10
B. Doğanşehir.....	10-12
1. Tarihi.....	10
2. Coğrafi Durumu, Bitki Örtüsü ve İklimi.....	11
3. Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	12
4. İdari Bölünüşü.....	12
C. Darende.....	13-15
1. Tarihi.....	13
2. Coğrafi Durumu, Bitki Örtüsü ve İklimi.....	13
3. Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	14
4. İdari Bölünüşü.....	15
METİNLERDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ.....	16-17

BİRİNCİ BÖLÜM

SESBİLGİSİ (FONETİK).....	18-47
ÜNLÜLER.....	18-36
I. ÜNLÜ TÜRLERİ.....	18-23
A. Normal Süreli Ünlüler.....	18-20
B. Uzun Ünlüler.....	20-22
1. Ünsüz Değişmesinden Doğan Uzun Ünlüler.....	20
2. Hece Kaynaşmasından Doğan Uzun Ünlüler.....	21
3. Ünlü Karışışmasından Doğan Uzun Ünlüler.....	21
4. Vurgu ve Ünlmeden Doğan Uzun Ünlüler.....	21
5. Yabancı Kelimelerdeki Uzun Ünlüler.....	21-22
C. Kısa Ünlüler.....	22-23
Ç. İkiz Ünlü.....	23
D. Geniz Ünlüleri.....	23
II. ÜNLÜ UYUMLARI.....	24-30
A. Kalınlık-İncelik Uyumu.....	25-28
1. Yazı Dilinde Uyumdan Kaçan Türkçe Kelimelerin Durumu.....	25
2. Yazı Dilinde Uyumdan Kaçan Eklerin Durumu.....	25-26
3. Uyumdan Kaçan Türkçe Kelimelerin Durumu.....	26
4. Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması.....	26-27
5. Yabancı Kelimelerin Durumu.....	27-28
6. Uyum Değişmesi.....	28
B. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.....	28-30
1. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması.....	29
2. " o " ve " ö " Ünlülerinin Durumu.....	29-30

III. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ.....	30-35
A. Kalın Ünlülerin İncelmesi.....	30-31
B. İnce Ünlülerin Kalınlaşması.....	31-32
C. Geniş Ünlülerin Darlaşması.....	32-33
Ç. Dar Ünlülerin Genişlemesi.....	33-34
D. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması.....	34
E. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi.....	35
IV. ÜNLÜ DÜŞMESİ.....	35-36
A. Ön Türeme.....	36
B. İç Türeme.....	36
ÜNSÜZLER	36-47
I. ÜNSÜZ TÜRLERİ.....	36-38
II. ÜNSÜZ İLİŞKİLERİ.....	38-40
A. Ünsüz Benzeşmesi (Asimilasyon).....	38-39
B. Ünsüz Benzeşmezliği (Disimilasyon).....	40
III. ÜNLÜ- ÜNSÜZ İLİŞKİLERİ.....	40-41
A. Ünlü-Ünsüz Uyumu.....	40
B. Ünlü-Ünsüz Uyumunun Bozulması.....	40-41
IV. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	41-
A. Sedahlaşma.....	41-42
B. Sedasızlaşma.....	42
C. Süreklileşme.....	43-44
1. Sızıcılaşma.....	43-44
2. Akıcılaşma.....	44
Ç. Süreksizleşme.....	44
V. ÜNSÜZ DÜŞMESİ.....	44-45
VI. ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ.....	45
A. İkiz Ünsüz.....	45-46
B. İkiz Ünsüzün Tekleşmesi.....	46
VII. ÜNSÜZLERDE YER DEĞİŞTİRME (Metatez).....	46
VIII. ÜNSÜZ TÜREMESİ.....	46-47
IX. HECE KAYNAŞMASI.....	47
X. HECE YUTUMU.....	47

İKİNCİ BÖLÜM

YAPIBİLGİSİ (MORFOLOJİ)	48-69
I. İSİMLER.....	48
A. İsim Yapım Ekleri.....	48-50
B. İsim Çekim ekleri.....	51-52
II. SIFATLAR.....	52-54
A. Niteleme Sıfatları.....	53
B. Belirtme Sıfatları.....	53-54
III. ZAMİRLER.....	54-56
A. Şahıs Zamirleri.....	54-55
B. Dönüşlülük Zamiri.....	55
C. İşaret Zamirleri.....	55
Ç. Soru Zamirleri.....	55
D. Belirsizlik Zamirleri.....	56

IV. FİİLLER.....	56-58
A. Fiil Yapım Ekleri.....	56
B. Fiil Çekim Ekleri.....	56-58
V. YARDIMCI FİİLLER.....	58-59
A. İsimlere Gelen Yardımcı Fiiller.....	58
B. Fiillere Gelen Yardımcı Fiiller.....	58-59
VI. İSİM- FİİLİ (EK FİİL- CEVHER FİİLİ).....	59-60
VII. FİİLLERİN BİRLEŞİK ÇEKİMİ.....	60-61
VIII. SIFAT- FİİLLER (PARTİSİPLER).....	61
IX. ZARF-FİİLLER (GERUNDİUMLAR).....	62
X. ZARFLAR.....	63-64
XI. EDATLAR.....	64-65
XII. İKİLEMELER.....	65-66
SONUÇ.....	67-69
HARİTA.....	70
METİNLER.....	72-160
SÖZLÜK.....	161-170
BİBLİYOGRAFYA.....	171-176.

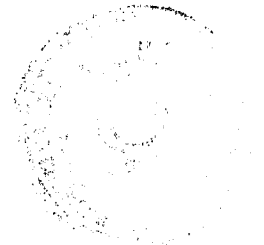

Ö N S Ö Z

Dil, sürekli şekilde değişme ve gelişme içerisinde olan canlı bir varlıktır. Bu özelliği sebebiyle, onun donup kalması düşünülemez. Sosyal bir organizma olduğu ve insanların anlaşmalarını temin ettiği içindir ki, birçok araştırmacının ilgi odağı olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Dili incelemek, onun kanunlarını bulmak ve onu daha iyi kullanabilmek için uğraşanlar, dili kullanarak bu işi yapmağa çalışırlar. Ancak, yazı dilinin incelenmesi için gerekli olan şartlarla; o dilin ülkenin farklı yerlerinde konuşulmakta olan kollarını ya da ağızlarını incelemenin şartları farklıdır. Birçok araştırma yönteminin hareket noktası aynıdır; ama her birinin kendisine göre birtakım zorlukları vardır. Ağız araştırmalarında da bu zorluklar bir hayli fazladır.

İsmi; **Akçadağ, Doğanşehir ve Darende Ağızları** olarak tesbit ettiğimiz bu çalışmanın amacı, adı geçen yörelerdeki "Türk ağızları"nı incelemek ve "Anadolu ağızları ile bağlantısı"nı tesbit etmektir. Bu amaçla işe başlanmış ve gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra, "sahada derleme yöntem ve araçları"yla metinler toplanmıştır. Derleme esnasında karşılaşılan güçlüklerin başında, ses kayıt cihazını gören kaynak şahısların ya konuşmaması ya da mahalli konuşma özelliklerini bırakarak "şehirli" gibi konuşmağa başlamasıdır. Derleme esnasında kaynak şahıslara fazla müdahale etmemek için, farklı konulardaki metinler toplanmıştır.

Akçadağ, Doğanşehir ve Darende yöresi, "geçiş bölgesi" olması ile dikkat çeken bir özelliğe sahiptir ve bu yüzden tercih edilmiştir. Bu geçiş yerinin bir özelliği olarak, bölge insanları sık sık başka insanlarla kaynaşmış; civar illere, hatta uzak şehirlere giderek çalışmak suretiyle geçimlerini sağlamışlardır. Bu da , bir ağız araştırması için istenmeyen bir husustur. Bu sebepten, kaynak şahısların iyi tesbit edilmesinde, bazı sakıncalarına rağmen, yaşlı ve bölge dışına çıkmamış olmalarına ya da bayan olmalarına dikkat edilmiştir.

Derlenen metinlerin yazıya geçirilmesi, çok büyük dikkat ve itina isteyen bir iştir. Bu, mümkün olduğunca yapılmış ve metinler bölge ağızlarına uygun bir transkripsiyon sistemi ile yazıya geçirilmiştir. Ancak burada belirtmek gerekir ki, bazı hataların yapılmış olması ve küçük ayrıntıların görülememesi de imkan dahilindedir.

İnceleme bölgesinin genel olarak Türk tarihindeki yerine ve bölgedeki yer isimlerinin mahiyetine dair giriş bölümünde geniş bilgi verilmiştir. Bölgenin etnik kökeni ile ilgili hususlar incelendiği zaman, buradan birçok Türk boyunun geçtiği, izlerinin ise hala devam ettiği görülecektir. Bölge ile ilgili yapılan iki çalışma, metin incelemelerinde kullanılmış ve bibliyografyada verilmiştir. Bunların dışında kayda değer bir çalışma -Anadolu ağızlarının genel incelemesi sırasında değerlendirilme hariç - yoktur. Yüksek lisans düzeyinde bir çalışma olan bu incelemede, Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarının genel bir çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamın bitirilmesi sırasındaki değerli katkıları için, Y.Doç.Dr. İsmail GÖRKEM, Okt. Ali YILDIRIM ve Arş.Gör. Ali YİĞİT'e; derleme sırasında bana yardımcı olan ilgililere, özellikle de tez danışmanlığımı yürüterek çalışmamı bitirmeme yardımcı olan değerli hocam Y.Doç.Dr. M.Naci ONUR'a teşekkür etmeyi borç bilirim.

ELAZIĞ, 22.02.1992

Ahmet Turan SİNAN

KISALTMALAR

a.g.b.	Adı geçen bildiri.
a.g.e.	Adı geçen eser.
a.g.m.	Adı geçen makale.
Ank.	Ankara.
AÜEF	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
c.	Cilt
DİE.	Devlet İstatistik Enstitüsü.
DLT	<u>Divanü Lügati't- Türk.</u>
DTCF.	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.
DTCFD	<u>Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi.</u>
EİA	Efrasiyap Gemalmaz, <u>Erzurum İli Ağızları (İnceleme-Metinler Sözlük-Dizinler)</u> , c.I-II-III, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 1978.
İst.	İstanbul.
KİA	Ahmet Bican Ercilasun, <u>Kars İli Ağızları /Sesbilgisi</u> , Gazi Üniversitesi Yay., Ankara 1983.
KİA	Tuncer Gülensoy, <u>Kütahya ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)</u> , TDK Yay. Ankara 1988.
NYA	Zeynep Korkmaz, <u>Nevşehir Yöresi Ağızları / Sesbilgisi</u> , I.c., DTCF Yay., Ankara 1977.
s.	Sahife.
TD	<u>Türkoloji Dergisi.</u>
TDAD	<u>Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi.</u>
TDAY	<u>Türk Dili Araştırmaları Yıllığı.</u>
TDB	Muharrem Ergin, <u>Türk Dil Bilgisi (5.b.)</u> , Boğaziçi Yay., İstanbul 1980.
TDB	<u>Türk Dili-Belleten.</u>
TDİD	<u>İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi.</u>
TDK	Türk Dil Kurumu.
TKAE	Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
İM	<u>Türkiyat Mecmuası.</u>
TİK	Türk Tarih Kurumu.
vb.	ve benzerleri.
vs.	vesaire.
Yay.	Yayını/ Yayınları.

GİRİŞ

I. BÖLGENİN TARİHİ ÇAĞLARDAKİ DURUMU, ETNİK YAPISI VE MENŞE'İ

Araştırma sahamızı oluşturan Akçadağ, Doğanşehir ve Darende; Malatya ilimize bağlı birer ilçe durumundadırlar. Ağız araştırması yaptığımız bu saha; Malatya, Hekimhan, Kuluncak, Yeşilyurt, Adıyaman, Kahramanmaraş ve Sivas illeriyle çevrili; Orta Anadolu, Güney Toroslar ve Doğu Anadolu arasında yer alan önemli bir kavşak noktasıdır. Bu bölge, tarihi ipek yolları üzerinde bulunması, Tohma ve Sürgü çayları gibi önemli su kaynaklarına, ve bu kaynakların yatakları paralelinde uzayan verimli vadilere sahip olması yüzünden, birçok devletin dikkatini çekmiştir.

Miladın ilk asırlarından itibaren, insanların ilgi gösterdikleri bu topraklar yüzünden savaşlar olmuş; birçok yerleşim merkezi yıkıma uğramıştır. Milattan önceki çağlarda Hitit, Hurri, Urartu gibi topluluklar, buralarda yaşamışlar ve çeşitli medeniyet eserleri bırakmışlardır.

Milattan sonraki çağlarda bölgemiz, zaman zaman Sasani hakimiyetine girmişse de; önce Roma, daha sonra da Bizans devleti sınırları içerisinde uzun zaman yer almıştır.

Bu dönemlerde yöre, Taranta(Darende), Zapetra / Zibatra(Doğanşehir) ve Arga(Akçadağ) isimleri ile tarih vesikalarında yer alır¹. Bölgedeki yerli ahalinin Bizans'a başkaldırması sonucunda, burada, bu devletin baskıları kendisini sürekli olarak hissettirmiştir.

VII. asırda, müslüman Arap ordularınının buralara kadar geldiği ve Şam'dan bu bölgeye iskan yapıldığı, devrin önemli tarih kaynağı Belazuri tarafından bildirilmektedir². 699 yılındaki bu yerleşmeler uzun süreli olmaz; Ömer bin Abdülaziz, özellikle Taranta(Darende)'ya yerleşen müslüman ahaliyi Malatya'ya götürerek, Darende'yi yıktırır³.

Malatya merkez olmak üzere bu bölgenin islam devletinin sınırı olması

1. Ostrogosky, **Bizans Devleti Tarihi**, (Çev. Fikret İşıltan), Ank.1986,s.221.

2. El Belazuri, **Fütuhu'l-Büldan** (Çev. Mustafa Fayda), Ank. 1987,s.266.

3. El Belazuri, **a.g.e.**, s.267.

dolayısıyla, yöre, çok hareketli günler yaşar; Bizans-İslam mücadelesi bu bölgede, Tohma ve Fırat boylarında odaklaşır. Bu savaşlar, Abbasiler zamanında da devam eder. Malatya ve Darende, IX. ve X. asırlarda Bizans'a karşı "gaza" etmek isteyen heyecanlı müslümanların gelip yerleştiği birer şehir merkezi haline gelir ⁴. Bu asırlarda Bizans, Kayseri'ye kadar çekilmiştir. Tarihi kaynaklar, Malatya'dan başlayıp Fırat üzerinden Tarsus'a kadar uzanan ve Maraş'ı da içine alan bölgede, müstahkem mevkilerin meydana getirildiğini, bu güzergahın kale ve burçlarla takviye edildiğini kaydetmektedirler. Bu müstahkem mevkilere "avasım" denilmekteydi.

Arap iskanını değerlendiren tarihçi F.Hitti, hiçbir zaman bu bölge halkının Sami soyundan gelmediğini ve Arap medeniyetinin buralarda yerleşmesine, iklimin imkan vermediğini söyler ⁵.

Tarihçi Belazuri ise H.139(M.757) yılında, Abdulvahhap isimli Arap komutanının Horasan halkından olan askerlerle birlikte Malatya'ya geldiğini bildirir ⁶.

El-Me'mun zamanında da Zibatra(Doğanşehir) kalesi Rumlar tarafından yıkılır ve H.210(M.826) yılında müslüman ahali kılıçtan geçirilir. El-Mu'tasım tarafından burası, yeniden imar edilerek, asker yerleştirilir.

Müslüman Türklerin Malatya ve civarında görülmesi ise, Selçuklular zamanında olur. Abbasiler, artık uç noktalara, müslümanlığa yeni girmiş Türkmenleri yerleştirmeye çalışırlar. Ancak bu yıllar, Bizans'ın güçlü olduğu yıllardır ve bölgede tekrar Bizans hakimiyeti kendisini gösterir. Sınır çatışmalarının yoğun olduğu bu bölge, tenhalaşmaya başlar⁷. Büyük Selçuklu uç beylerinden Bekçioğlu Emir Afşin Bey'in yanındaki Türkmen kuvvetleriyle Fırat Havzası'na yöneldiği görülür. Kaynaklara göre Ahlattan gelen bu kuvvetler, Malatya yakınlarında bir Bizans kuvvetiyle karşılaşırlar ve onları dağıtırlar. Buradan da, Tohma suyunu takip ederek Kayseri'ye giderler⁸. Bir yıl sonra, Romen Diyojen komutasındaki Bizans ordusu, Malatya'yı geçerek Harput'a varıp Türk kuvvetlerini ararken; Afşin Bey komutasındaki Türkmenler, Malatya ve civarını vurarak, dönüp giderler ⁹.

Malazgirt Meydan Savaşı(1071)'ndan sonra, bütün Anadolu'da olduğu gibi

4. P. Hitti, **İslam Tarihi**, (Çev. Salih Tuğ), c.II, İst.1960,s.317.

5. Hitti, **a.g.e.**, s.317.

6. El Belazuri, **a.g.e.**, s.268.

7. Ostrogosky, **a.g.e.**,s.221.

8. Ali Sevim, **Ünlü Selçuklu Komutanları**,Ank. 1990,s.19.

9. Sevim, **a.g.e.**, s.25.

Malatya ve civarında da, yoğun Türkmen yerleşmeleri başlar. Uzun yıllar huzursuzluk içinde olan bu topraklarda, zaten çok az insan yaşamaktadır. Ancak bu boşluğu dolduran Türkmenler, Büyük Selçuklu Devleti'nin parçalanması üzerine zor anlar yaşarlar.

Bu yıllarda Malatya ve Sivas yöresinde, bir Türkmen beyliği olan Danışmentliler vardır. Ancak bu fazla sürmez ve Anadolu Selçuklu sultanı I. Kılıç Arslan, Malatya ve civarını 1106 yılında Danışmentlilerden geri alır¹⁰. 1135 yılında, Bizans saldırıları tekrar başlar Danışmentliler burayı sonra geri alırlar¹¹. Bu yıllar, yani XI. ve XII. asırlar, Anadolu'da çeşitli Türk topluluklarının yerleşme yıllarıdır. Bu yerleşme, daha sonraki asırlarda da devam edecektir. Bu yıllardaki iskanı değerlendiren M.Fuad Köprülü, Selçuklu iskan politikasını şöyle anlatır :

"Selçuklu imparatorluğu, Anadolu'yu iskan ederken büyük ve kuvvetli aşiretleri muhtelif parçalara ayırarak birbirinden uzak sahalara sevk etmek suretiyle, irsi reislerinin idaresi altındaki herhangi toplu ve kuvvetli etnik bir birliğin isyanı ihtimallerini ortadan kaldırmak ve aşiret tesanüdünü kırarak milli bir teşekküle yol açmak ve böylece Selçuk sülalesinin menfaatinin korumak istemiştir; çünkü Anadolu'nun daha ilk istilası zamanlarında, reisi maiyyetinde bulunan, parçalanmamış kesif etnik vahdetlerin nasıl müşkilat çıkarabilecekleri tecrübe edilmiştir. Bugünkü Anadolu'nun birbirinden çok uzak yerlerinde, Oğuz Türklerinin Kınık, Afşar, Bayındır, Salur, Bayat, Çepni ilh... gibi büyük şubelerinin isimlerinden herhangi birini taşıyan muhtelif köylere tesadüf edilmesi, Selçukluların bu 'parçalayarak iskan' usullerinin bir neticesidir"¹².

Gelişmeler, Selçuklu iskan politikasının ne kadar isabetli olduğunu gösterir. Bölgenin etnik bakımdan anlaşılması için, XII., XIV. ve XV. asırların incelenmesi gerekmektedir. Anadolu'nun "etnik sima"sını araştıran M.Fuad Köprülü, bu meselenin çok zor olduğunu belirterek, tarih araştırmalarının, toponomi (yer isimleri bilgisi) ve lisaniyatın yardımıyla, bu meseleyi oldukça iyi izah edebileceğini söyler :

"Selçuk fütühatından sonra Anadolu'ya gelip yerleşen bu kitleler arasında Kartuklar, Kalaçlar, Kıpçaklar, Ağaçenler gibi muhtelif Türk zümrelerine mensup kitleler bulunmakla beraber, en büyük ekseniyeti Oğuz Türkmenleri teşkil ediyordu"¹³.

10.. Ostrogosky, a.g.e., s.350.

11. Zeki Velidi Togan, **Umumi Türk Tarihine Giriş**, (3.b.), İst.1983,s.203.

12. M. Fuad Köprülü, **Osmanlı Devletinin Kuruluşu**, Ank.1984,s.41.

13. Köprülü, a.g.e., s.39.

Anadolu ağızlarının etnik menşesi ile münasebetini inceleyen Zeynep Korkmaz da aynı kanaati paylaşmaktadır:

"Anadolu'nun çeşitli bölgelerine göre, eski devirlerde gelmiş olan, Oğuzlara nisbette çok daha az sayıdaki öteki Türk kavimlerine mensup unsurlar, zamanla Oğuzlarla kanışıp kaynaşmışlardır."¹⁴

1165 yıllarından itibaren II. Kılıç Arslan, Elbistan, Tohma vadisi ile Darende ve yöresini ilhak eder. Bu yıllarda, Türkmen beyleri arasında toprak anlaşmazlığı yüzünden önemli savaşlar olur¹⁵

XII. asırdan itibaren Doğu Anadolu, düzenli devletlerin yapısıyla Anadolu Selçuklu Devleti'nin idaresinde Türkleşmeye devam eder. Ancak bu asırda Moğolların Anadolu'ya gelmeleri, bu yerleşik devlet düzenlerini alt üst ederken, etnik yapıyı da etkiler¹⁶. Moğol istilası, Anadolu'daki Türk nüfusu daha yoğun bir hale getirir. Bu arada önemli sayılabilecek bir gelişme daha olur:

Harzemşahlar Devleti Moğollar tarafından yıkılınca, Kanglı, Kıpçak aşiretlerinden bazılarının Anadolu'ya geldikleri ve bunların Selçuklu sultanı I. Alaeddin Keykubad'ın hizmetine girdikleri bilinmektedir. Keykubad bunları Malatya ve civarında iskan etmiş, ancak bu topluluklar daha sonra ayaklanarak çevreyi yağma etmişler ve bölgeden gitmişlerdir. M. Fuad Köprülü, bunlardan bir kısmının buldukları yerlerde kaldığı kanaatindedir¹⁷.

1256 yıllarında Selçuklu sultanı II. İzzeddin Keykavus, Sultanhanı'nda Moğol Baycu'ya yenilmesinden sonra, emirlerinden Ali Bahadır'ı asker toplamak için Malatya ve Fırat boylarına gönderir; Türkmenlerden asker toplar. Dönemin kaynaklarına dayanan Osman Turan şu ifadeyi kullanır:

" Bu sırada bu havalide dağlar, tepeler ve ovalar Türkmenler ve Ağaçerilerle dolu idi "¹⁸.

XII. yüzyılda bölgede çok sayıda Türkmen olduğunu, bu yüzyıldaki Türkmen

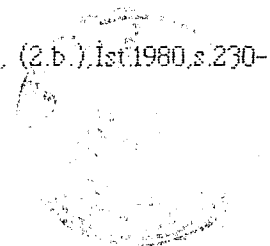
14. Zeynep Korkmaz, "Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı İle İlişkisi Sorunu", **TDAY-Belleten/1971**, s.21.

15. Başlangıcından Bugüne Büyük İslam Tarihi, c.VII, İst.1988, s.136.

16. Köprülü **a.g.e.**, s.42.

17. Köprülü **a.g.e.**, s.42.

18. Osman Turan, **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, (2.b.), İst.1980, s.230-231.

ayaklanmalarından da anlıyoruz. "Babailer isyanı" diye adlandırılan olayı inceleyen A.Yaşar Ocak şöyle demektedir:

"Güney-Doğu Anadolu'da göçebeliği devam ettiren Türkmen boylan arasında Döğerler, Bayatlar ve Ağaçeriler hatın sayılır bir öneme sahiptiler. Bu mntıkaya göç etmiş en eski kabilelerden biri olan Ağaçeriler, merkezi Maraş ve Elbistan olan ve Malatya'dan Kilikya'ya kadar yayılan sınır bölgelerini işgal ediyorlardı"¹⁹

Malatya ve civarı, XIV. yüzyılın başlarında Artuklu idaresindedir. Ancak, başka bir Türk devleti olan Memlükler, İlhaniileri destekledikleri için, sık sık bu bölgeye akınlar düzenlerler²⁰. Bu asrın sonlarına doğru bölgede Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Kadı Burhaneddin Devletleri ortaya çıkar ve sık sık yöre, savaflara sahne olur. Özellikle Akkoyunlu ünlü komutan Kara Yülük Osman Bey, bölgeye hakim olur. 1394 yılında Timur Malatya'ya gelerek Malatya ve Zıbartı(Doğanşehir)" yı harap eder; Darende ahalisine de çok sıkıntı çektirir. Yukarıda ismi geçen Kara Yülük Osman Bey, Timur'a yardım ederek bölgeye sahip olur.

Ancak 1399 yılında Osmanlılar ilk defa bölgede görülür. Yıldırım Bayezid'in Memlük Devleti topraklarına girdikten sonra Elbistan, Malatya, Darende ve Divriği'ni aldığı görülmektedir. Ancak bu, çok kısa bir süre devam eder²¹.

XIII. yüzyılın sonlarıyla XIV asrın başlarında Halep ile Antep arasında yerleşen Bozok Türkmenlerinin bu bölgeye akınlar yaptıklarını ve buraları ele geçirdiklerini söyleyen Refet Yinanç şöyle demektedir:

" Bunların çoğu Antakya'dan başlayıp kuzey-doğu yönünde Maraş'a kadar uzanan Amanoslann doğu vadisinde kışıyor; yaz gelince de vadinin kuzeyinde Binboğalar, Berit, Nurhak, Akçadağ ve Tohma ile çevrili havzadaki yaylaklara çıkıyorlardı. İşte bu havzanın güneyinde bulunan Bozok ve Ağaçeri Türkmenlerinin bir kısmı, Anadolu'da Moğol hakimiyeti çökerken, Zeyneddin Karaca adlı beylerinin etrafında toplanmaya başladılar."²²

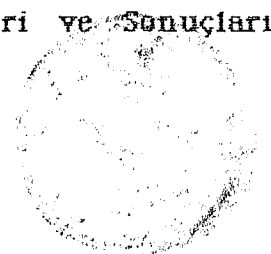
Prof. Dr. Refet Yinanç'ın doktora çalışması olan "Dulkadir Beyliği" adlı eserde, bölgenin etnik yapısı ile ilgili önemli tesbitler vardır. Özellikle Osmanlı, Memlük ve Akkoyunlu Devletleri, bu Türkmen topluluklarına büyük değer veriyorlar ve onların

19. A.Yaşar Ocak, **Babailer İsyanı**, İst.1980,s.111.

20. Osman Turan, a.g.e., s.191.

21. Ali Sevim, **Timur'un Ortadoğu Anadolu Seferleri ve Sonuçları**, Ank.1990,s.116.

22. Refet Yinanç, **Dulkadir Beyliği**, Ank.1989,s.8.

dostluğunu kazanmak için adeta yarışıyorlardı²³.Türkmenler ise 1337-1522 yılları arasında iki asra yakın hüküm süren Dulkadir Beyliği'ni kurmuşlar ve başlangıçta sadece Maraş ve Elbistan yöresinde kurulan beylik; sınırlarını Malatya, Harput, Kayseri, Kırşehir, Kadirli ve Bozok'a kadar genişletmiştir. Kayda değer bir diğer gelişme de şudur:

22 Mart 1436 yılında Dulkadirliiler üzerine yürüyen Memlük komutanı Tannbirmiş, Elbistan'ı yağma ederek halkını Darende'ye sürer²⁴ . 1522 yılında Osmanlılar Dulkadirli Beyliği'ni ortadan kaldırırlar ve bölge, Osmanlı idaresine geçerek XX. asrın başlarına kadar devam eder

XVI. asırdan itibaren bölgenin üç önemli merkezi Malatya, Maraş ve Sivas'ın idari bakımdan bölgeyi oluşturduğu görülür. XVI. yüzyılın idari durumu hakkında,Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki arşiv kayıtları ve tahrir defterlerine göre; Darende, Divriği sancağına bağlı bir kaza merkezi olarak gösterilmektedir.²⁵ Aynı yüzyılda Doğanşehir, Malatya sancağının Besni kazasına ; Akçadağ ise, Malatya sancağına bağlı bir nahiye merkezidir²⁶.

XIX. yüzyıl başlarında ise, Akçadağ ve Doğanşehir, Maraş eyaletinin Malatya sancağına ; Darende ise, aynı Sivas eyaletinin Divriği kazasına bağlıdır²⁷. Bu yüzyılın ortalarında Akçadağ ve Doğanşehir, Harput livasına bağlanırken, Darende Liva-i Divriği'ne bağlı kalır.

Bölgedeki bazı yer isimleri, aynı zamanda yörenin etnik menşe'i hakkında da bilgi vermektedir. Bunlardan Alaçeri(Ağaçeri), Almalı, Yağmurlu, Tumanlı, Poyrazoğulları, Balabanlı , Karkın, Yıva, Kinik, Ciritbelen, Muratlı, Sofular, Temüklü gibi türkmen unsurlar; bölgenin yerli unsurlarıdır. Ancak 1878 / 79 Türk-Rus Harbi sonrasında, büyük miktarlarda muhacir, Erzurum ve Kars havalisinden bölgeye yerleştirilmiştir. Bu yerleşenler arasında Gürcüler de bulunmaktadır. Bunların çoğu Doğanşehir ilçe merkezindedir.

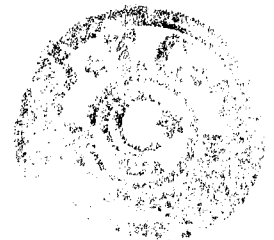
²³. Yinanç, a.g.e., s.71.

²⁴. Yinanç, a.g.e., s.52; Faruk Sümer, **Karakoyunlular**, Ank.1984,s.97.

²⁵. Tuncer Baykara, **Anadolunun Tarihi Coğrafyasına Giriş/ Anadolunun İdari Taksimatı**, Ank.1988,s.193.

²⁶. Baykara, a.g.e., s.193.

²⁷. Baykara, a.g.e.,s.117.

Bölgenin etnik yapısını olumsuz yönde etkileyen bir başka faktör de, "Dersim Olayları" sonucunda Akçadağ'a yerleştirilenlerdir. Akçadağ'da günümüzde, etnik menşeyini hatırlayabilecek köy, pek kalmamış gibidir; bunlar sadece, kendilerini "Türk" olarak tanıtabilmektedirler.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, bu yöre, Türk boylarının yerleştiği veya geçiş yaptığı bir yer konumundadır. Geçiş bölgesi olma özelliği sebebiyle ve yukarıda anlatılan olumsuz şartlar yüzünden, günümüzde etnik yapıyı tam olarak tesbit edebilmek mümkün değildir.

Prof.Dr. Faruk Sümer, XVI. yüzyılda Malatya ve civarında; Bayat, Avşar, Kızık, Begdili, Karkın, Bayındır, Salurcuk, Eymür, İçdir, Bügdüz, Yıva ve Kınık boylarına ait yer adlarını tesbit etmiştir²⁸. Ancak bunları, bugünkü köy isimleriyle karşılaştırdığımız zaman çoğunun mevcut olmadığını görüyoruz. Bunlardan sadece "Karkın" ismi, köy adı olarak varlığını sürdürmektedir.

Yukarıdaki isimlerin, yerlerini, çeşitli sebeplerle başka isimlere bıraktıkları bir gerçektir. Bölgemiz köy isimleri Prof.Dr. Mehmet Eröz tarafından incelenmiştir. Eröz, "Doğu Anadolu Köy Adları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma" başlığını taşıyan incelemesinde, çeşitli bakımlardan ele aldığı köy adlarının, Anadolu'yu Türkleştirenlerce çok iyi bir şekilde ve Türk geleneğine göre adlandırıldığı sonucuna varmıştır. Bu incelemede, Akçadağ ilçesine bağlı Tataruşağı, Muratlı, Yağmurlu, Doğanlar, Develi, Esenli, Ilıcak, Aşağı Örükçü, Yukarı Örükçü, Kotanelçi, Dedeköy, Çatyol, Bağköy, Çevirme, Karamağara, Kömekavak, Kepez, Kozluca, Gölpınar, Karanlıkdere, Kırkpınar, Keklikpınarı, Karapınar; Doğanşehir'e bağlı Karabahşılı, Küçüklük, Erkenek, Gürobası, Kapidere, Söğüt, Polatderesi ve Darende ilçesinin Ilıca, Karlık ve Ağilyazı köylerine ait isimlerden söz edilmiştir²⁹. Prof. Eröz'ün Darende ilçesinin olarak gösterdiği diğer birçok köy ise, yeni idari yapılanmadan dolayı günümüzde Kuluncak ilçesine bağlandığı için, bu listeye dahil edilmemiştir.

Aslında Prof. Mehmet Eröz'ün üzerinde durmadığı, daha birçok köy ve mezra adı vardır. Mesela Dumuklu(Temüklü), Ören, Mihmanlı(Mehmanlı), İnciler(Ekinciler), Eğin(Gözyurdu), Aliçeri(Ağaçeri), Yenipınar, Kayadibi, Kolköy, Sakalıuzun gibi

²⁸. Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler)**, (3. b.), İst.1980,427-459.

²⁹. Mehmet Eröz, **Atatürk-Milliyetçilik-Doğu Anadolu**, İst.1987,s.220-274.

Akçadağ köyleri , hala eski isimlerini taşımaktadır.

Yukarıda verilen bilgilerden anlaşılıyor ki, bölgemiz, XI. yüzyıldan beri farklı Türk boylarının yerleştiği bir vatan parçası konumundadır.

II. BÖLGENİN TARİHİ VE BUGONKO DURUMU

A. Akçadağ

1. Tarihi:

Malatya'ya 34 km. mesafede, önemli bir ilçe merkezidir. Akçadağ'ın coğrafi şekli, bir üçgen biçimindedir. Malatya ovasının güney-batıya doğru daralıp uzayan köşesinde, Fırat nehrine dökülen Sultan Suyu'nun suladığı alanın batı kısmındadır. İlçe merkezinin yakınından geçen kara yolu, Malatya, Darende ve Kayseri istikametine devam eder. Yine ilçe merkezinin kuzey-batısında, Doğanşehir üzerinden geçen ve güneye inen karayolu vardır. Bu iki yol güzergahı, tarihi dönemlerde de aynı işlevi görmüştür³⁰.

İlçe merkezi 1850 yılında, bugün Levent bucağı diye bilinen yerdeydi. O tarihlerdeki adı Arga olan Akçadağ, Ma'muretü'l-Aziz vilayetinin bir kazasıydı. Kaza merkezi 1864 yılında, bugünkü yerine taşınınca, adı Akçadağ olarak değiştirilir. Bu adın verilmesinde, ilçe merkezinin yakınında bulunan Güney-Doğu Toros silsilesinin 2013 metre yükseklikteki Akçadağ'ın ismi rol oynar. İlçe sınırlarını; doğuda Malatya, batıda Darende, güneyinde Yeşilyurt, kuzeyinde ise Kahramanmaraş ve Hekimhan çevreler.

2. Coğrafi Durumu, Bitki Örtüsü ve iklimi:

Malatya ovasının batıya doğru bir uzantısı olan A

³⁰. Yurt Ansiklopedisi, "Malatya" maddesi, c. VI

vadisi ile Tohma vadisi arasında kalan bir üçgen biçimindedir. Ancak buraların yükseltisi daha fazladır. Su kaynaklarına göre yüksekte kaldığından, sulama imkanları sınırlıdır. Sulanan topraklar, daha çok, ilçenin güney taraflarıdır. Kuzey ve batı kısımları dağlıktır.

İlçe merkezinin denizden yüksekliği 925 metredir. Yüzölçümü ise 1139 km. olup, çok farklı bitki türlerine sahiptir. Dağlık kesimlerde meşe ve ardıç çamı çok bulunur; ovada ise, diğer meyvelerin yanında kayısı en büyük paya sahiptir. İlçe genelinde "kara iklimi" hüküm sürer; yazlar çok sıcak ve kurak, kışlar ise çok soğuk geçer³¹.

3. Sosyo-Ekonomik Yapısı

İlçe ekonomisi, son yıllarda büyük mesafeler kaydetmiştir. Gerek küçük sanayi yatırımlarının ve gerekse önemli miktardaki kayısı üretiminin de etkisi ile, sosyo-ekonomik gelişme hız kazanmıştır.

Akçadağ ve yöresinde, hayvancılık da önemli bir gelir kaynağıdır. 1990 Nüfus Sayımı'na göre Akçadağ'ın nüfusu 51226'dır. Bir önceki sayıma göre nüfusta %2.11'lik bir azalma vardır³². İlçede özel sektöre ait bir kağıt fabrikası bulunmaktadır. Malatya'ya 34 Km. olan ilçe merkezi ve köyleri arasında ulaşım her an mümkündür. Haberleşme ağı, kurulu vaziyettedir.

Akçadağ ovasında şeker pancarı, fasulye, buğday, nohut, pirinç gibi ürünler yetiştirilir ve bunlar, dışarıya satılarak gelir sağlanır. İlçe merkezine 7 km. mesafede ve Malatya-Kayseri kara yolu üzerinde, Türkiye'nin en önemli hayvan ıslah çalışmalarını yapan ve at yetiştiren Sultan Suyu Harası, Osmanlı'dan kalma bir merkezdir.

İlçe merkezinde çeşitli eğitim-öğretim kurumları hizmet vermektedir. Bunlar arasında Akçadağ Öğretmen Lisesi, Akşam Sanat Okulu, İlköğretim Okulu, İlköğretim Yatılı Bölge Okulu ve İmam-Hatip Lisesi önde gelenlerdir. Bu okulların dışında 16 ortaokul ve lise ile, 136 ilkokul sayılabilir. Akçadağ, okur-yazar oranı yüksek bir bölgedir.

İlçe merkezinde birden fazla banka şubesi mevcuttur.

³¹ Talip Yücel, **Türkiye Coğrafyası**, Ank.1987,s.131-134.

³² 1990 Genel Nüfus Sayımı/ İdari Bölünüş, Ank.1991,s.31.

4. İdari Bölünüşü

Akçadağ ilçesinin Kürecik(Kepez) ve Levent isimli iki bucağı vardır. İlçeye bağlı olan köy ve mezraların eski ve yeni adları şunlardır³³:

Akçadağ ilçe merkezine bağlı olanlar: Aliçeri, Aşağı Örükçü, Ancar(Derinboğaz), Beksenbere(Bölüklü), Bahri(Çatyol), B.Çimiş, Dedeköy, Develi, Doğanlar, Eğin(Güzyurdu), Esenli, Gölpınar, Hançerli, Heküge(Pınartıgeçit), Ilıcak, İkinciler, Kacıklı(Yayımlı), Kadı İbrahim, Karamağara, Karanlıkdere, Karapınar, Keller, Kırkpınar, Kiremiş(Altınlı), Kotangölü, Keklikpınar, Mihmanlı, Muratlı, Musturu(Duranlar), Ören, Penik(Yalınkaya), Pertek(Göktarla), Resuluşağı, Şihlar, Tavik(Kesmece), Yağmurlu, Yukarı Örükçü, Kalikasa(Hisardere), Şemsir(Yalınbudak), Dumuklu, Kömekayak, Bayramuşağı, Sarıhacı.

Kürecik bucağına bağlı köyler: Körsüley(Durulova), Amuklu(Taşevler), Balohacı(Dutlu), Bekiruşağı, Bilamuşağı(Çakılıpınar), Darıca, Harunuşağı, Kahyalı, Kasımuşağı, Kefanlı(Gürkaynak), Kepez, Şemsik(Düvencik), Tapkin(Aksüt), Tataruşağı, Y. Kozluca, Yenipınar, Çevirme.

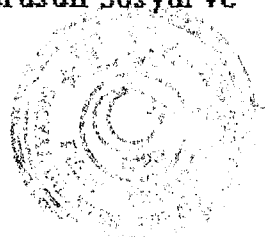
Levent bucağına bağlı köyler: Levent, Bağköy, Büyükköy, Çobanuşağı, Hartut(Kozalak), Palolar(Esenli), Kayadibi, Kolköy, Kurtuşağı, Küçükkürne, Mezra, Sakalıuzun, Samah(Çat).

B. Doğanşehir

1. Tarihi

Malatya'ya 57 km. uzaklıkta olan Doğanşehir'in en eski adı " Zapetra / Zibetra" olup Osmanlı kaynaklarında "Subadra" biçimindedir. Sırasıyla Roma, Bizans, Abbasi ve Selçuklu egemenliğinde kaldıktan sonra; Danişmendli, Memlük, Akkoyunlu,

³³ 1967 Malatya İl Yıllığı,s.23; 1985 Genel Nüfus Sayımı/Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri(44-Malatya),Ank.1988,s.6.

Dulkadir devirlerini yaşar ve sonunda Yavuz'un 1515 yılındaki Mısır Seferi sırasında Osmanlı ülkesine katılır. Anadolu'nun diğer yerlerinde olduğu gibi, burada da yoğun Türkmen göçlerine rastlanır. 1877/78 Osmanlı-Rus Harbi sırasında, doğudan bir hayli insanın bölgeye yerleşmesinden dolayı, "Muhacir Köyü" diye de anılmıştır. Doğanşehir, 1929 yılında Akçadağ'a bağlı bir bucak merkezi iken, 1946 tarihinde ilçe yapılmıştır.

İlçenin tarihinde birkaç deprem olayı yaşanmış, bu yüzden köyler harap olmuş ve bir ara "Harapşehir" ya da "Yıranşehir" diye de adlandırılmıştır. 1933 yılında devrin başbakanı İsmet İnönü, ilçeyi ziyaret ederek, ilçenin adının "Doğanşehir" olması gerektiğini söylemiş; ilçe, ondan sonra da bu isimle anılır olmuştur ³⁴.

2. Coğrafi Durumu, Bitki Örtüsü ve İklimi

Doğanşehir, Yukarı Fırat bölümünün batısında yer almaktadır. Bölgemiz Malatya-Doğanşehir ovasının güney-batısında yer alan ovanın devamı niteliğindedir. Doğanşehir, Malatya ovasından Maraş'a ve Akdeniz Havzası'na doğru uzanan karakteristik bir koridorun başı ve en yüksek ovasıdır³⁵. Güneyinde Besni ve Gölbaşı, doğusunda Çelikhana, batısında Elbistan, kuzey ve kuzey-doğusunda Akçadağ ve Yeşilyurt ilçeleri yer alır. Yüzölçümü 1290 km 'dir.

Deniz seviyesinden yüksekliği, ortalama 1252 metredir. Çelikhana arasında Kazıyan ve Kurudağ vardır. İlçe, sarp ve dik yamaçlı dağlar tarafından çevrilmiştir. Dağlarda zaman zaman meşe omanlarına rastlanmaktadır. Ovası ile, Akçadağ'a doğru uzanan düzlük arasında Çiğlik Boğazı vardır. Sürgü çayı, Doğanşehir'e büyük ekonomik katkı sağlar. Bu çayın üzerinde inşa edilen Sürgü Barajı sayesinde, Doğanşehir ovası sulanmakta ve tarım, daha verimli bir hale gelmektedir. Doğanşehir'in önemli su kaynaklarından birisi de, Polat deresi üzerine inşa edilen Polat Barajı'dır.

Bu kaynaklar ile bölgede, tütün, buğday, arpa, mercimek, mısır, nohut gibi çeşitli ürünler yetiştirilmekte; başta kayısıçılık olmak üzere meyvecilik de yapılmaktadır.

Bitki örtüsü olarak, genellikle tepeler ve dağlık yerler, bodur meşeliklere sahiptir.

34. A. Vahap Kaygısız-Metin Günaydın. **Doğanşehir İlçesi**, İst.1986,s.11.

35. Hüseyin Saraçoğlu. **Doğu Anadolu Bölgesi**, İst.1989,s.424-425.

Otlak bakımından da iyi sayılmasına rağmen, hayvancılık, daha çok dağlık kesimlerde yapılır.

Bölgenin genel iklim yapısı burada geçerli olup, kara iklimi hüküm sürmektedir³⁶.

3. Sosyo-Ekonomik Yapısı

1990 yılı nüfusu 48.196 olan Doğanşehir'in nüfusunda, bir önceki sayıma göre azalma vardır ³⁷. Ekonomik hayatın daha çok tarıma bağlı oluşu yanında, ilçede bulunan kamu bankaları, kooperatifler ve diğer ticari kuruluşların da katkısı büyüktür.

İlçede , 16'sı ortaokul ve lise ile 73 tane ilkokul vardır. Okur-yazar oranının yüksek olduğu Doğanşehir'in köyleriyle bağlantısı kolaydır; ulaşımda zorluk çekilmez. Güneye inen kara yolu üzerinde bulunması da bir avantaj olarak kabul edilebilir. Ticari hayat daha çok kayısı, nohut, fasulye, şeker pancarı gibi ürünlerin pazarlanmasına dayanır.

4. İdari Bölünüşü

Doğanşehir'in merkez bucağına bağlı köyler ve mezralar şunlardır: Altıntop, Beğre, Bıçakçı, Çavuşlu, Çiğlik, Çömlekoba, Dedeyazı, Elmalı, Eskiköy, Fındık, Günedoğru, Gülobası, Karaterzi, Karabahşılı, Kadılı, Kapidere, Kelhalil, Koçdere, Küçüklü, Murata(Göydeli), Polatderesi, Örencik, Söğüt, Suçatı, Şatırobası, Topraktepe, Yolkoru, Yuvalı.

Sürgü bucağına bağlı köyler ise şunlardır: Hudut, Karanlıkdere, Kurucaova, Şavaklı, Reşadiye³⁸. Ayrıca Polat ve Erkenek beldeleri de müstakil birer yerleşim birimi olarak kabul edilebilir.

³⁶ **Türk Ansiklopedisi**, c.XIII,s.417.

³⁷ **1990 Genel Nüfus Sayımı/İdari Bölünüş**, Ank.1991,s.31.

³⁸ **1967 Malatya İl Yıllığı**, s.48.; **1985 Genel Nüfus Sayımı**,s.8.

C. D a r e n d e

I. Tarihi

Malatya'ya 110 km uzaklıkta, eski bir yerleşme merkezidir. Tarihi yollar üzerinde bulunduğundan, birçok kültüre beşiklik etmiş; farklı medeniyetlere sahip olmuştur. Özellikle Abbasilerden sonra, bölgede çok büyük eğitim-öğretim faaliyetinin yürütüldüğünü, bugüne kadar gelmiş eserlerden anlamaktayız³⁹.

Doğusunda Hekimhan, batısında Elbistan ve Gürün, kuzeyinde Kangal ve Kuluncak, güneyinde Akçadağ ilçeleri olan Darende'nin yüzölçümü 23.000 km olup, denizden 1050 metre yüksekliktedir. Bugün 37.124 kişilik nüfusuyla Darende, büyük bir ilçe merkezidir. Son idari yapılanmada, Kuluncak ve bağlı köyler, Kuluncak'ın ilçe olması dolayısıyla kendisinden ayrılmış ve nüfus azalmıştır⁴⁰

2. Coğrafi Durumu, Bitki Örtüsü ve iklimi

Darende, Malatya'nın batı bölümünde Toroslar arasındaki çukur bir bölgeyi ve etrafındaki dağları içine alır. Bu çukurdan, Fırat nehrinin önemli kollarından biri olan Tohma çayı ve kolları geçer.Çukurdaki Tohma çayı koridorlarını, demir ve karayolları takip eder. Bu yüzden buralarda görülen nüfus yoğunluğu, yerleşim birimlerinin ulaşım yolları üzerinde bulunmasından ileri gelir⁴¹.

Tarım alanlarının azlığı, etrafının pek dağlık oluşu ; Sivas'a, Kayseri ve Elbistan'a kadar bütün çevrenin yüksek bozkırlardan ibaret olması; kışların uzunluğu, ağırlığı gibi sebepler; bu geniş yörede nüfusu seyrekleştirmiş ve gelişmeyi engellemiştir⁴²

39. Mehmet Ali Cengiz, **Tohma Havzası**, Malatya 1967.

40. **1990 Genel Nüfus Sayımı**, s.3.

41. Talip Yücel, **Türkiye Coğrafyası**, s.138.

42. Saraçoğlu, a.g.e..s.189.

3. Sosyo-Ekonomik Yapısı

Tohma boylarında önemli miktarlarda kayısı bahçelerinin bulunması, burasının İktisadi bakımdan büyümesine yardımcı olmuştur. Eyleri, vadi boyunca dağınık bir şekilde ve su yataklarının kenarında olan Darende ahalisinin, çok güçlü dayanışma örnekleri verdikleri bilinir. Darendeliler, Türkiye'nin bir çok yerinde koloniler oluşturmuşlar ve dayanışmalarını sürdürmüşlerdir.

Darende'de meyvecilik de yapılır. Özellikle dut, elma, amut,ceviz, ayva, kayısı, şeftali, kiraz, vişne gibi meyvelerin yanında sebze de yetiştirilir.Bu bölgedeki üzüm bağları da, belirtilmesi gereken önemli gelir kaynakları arasındadır. Gelişmesi , son yıllara kadar bir hayli yavaş olmuştur. Son yıllarda birtakım sanayi kuruluşlarının da bölgede faaliyete geçmesi ile, ilçenin ekonomik gelişmesi büyük bir gelişme göstermiştir.

Bölgede yaşayan ahalinin eskiden beri bilinen bir özelliği de, ticari hayatı çok sevmeleridir. Darendeliler, Türkiye'nin her yerinde ticaret yaparlar ve belli sahalarda bir hayli de ileri gitmişlerdir.

Daha önceden de belirtildiği gibi, Türkiye'nin işlek yollarından birinin üzerinde bulunması da ekonomik hayatı canlandırmaktadır. İlçe merkezinde birçok bankanın şubesi bulunmaktadır.Bitki örtüsü ve toprağının rengi bakımından , diğer yörelerden ayrılmaktadır. İklimi, Malatya'nın diğer ilçeleri gibi "kara iklimi"dir.

Darende'de ilk ve ortaöğretim seviyesinde her türlü eğitim-öğretim kurumu mevcuttur. Her köyde ilkokul bulunmaktadır.

Bölgede Darendeli Bakaj, Dilari, Kusuri, Mecruhi, Şurbi, Nihani, Penahi, Hulusi,Remzi gibi önemli şairler yetişmiştir ⁴³.

⁴³ Rasim Deniz, İnönü Üniversitesi III. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu/Tebliğler, İst.1989.s.95-101.

4. İdari Bölünüşü

Bugünkü Darende'nin Balaban ve Ayyalı adlı iki beldesi vardır.

İlçeye bağlı köy ve mezralar şunlardır: Ağilyazı, Akbaba, Günpınarı(Aşudu), Çukurkaya (Fenk Köyü), Güdül, Karadeğın, Kurudere, Gedikağzı(Mengelız), Başdirek(Palanga), Sakızlı(Şabük), Yarımca, Yenice, Yeniköy, Kavakköy, Yazıköy, Aşağı Ulupınar, Çaybaşı(Cade), İlica, Yeşiltaş(Ispekür), Hisarcık, Karşıyaka(Medişeyh), Başkaya(Melik), İmaklı(Mezgiden), Akçatoprak(Miğdi), Yukarı Ulupınar, Çınarköy, Karabayır⁴⁴

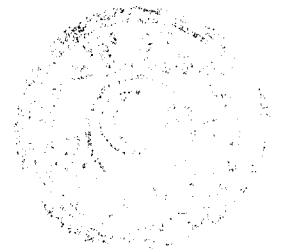
⁴⁴. 1985 Genel Nüfus Sayımı(44-Malatya).s.7.

METİNLERDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

A. ÜNLÜLER

- (—) : Ünlüler üzerinde uzunluk işareti.
(✓) : Ünlüler üzerinde kısalık işareti.
(/) : Kalın ünlüler üzerinde yarı incelme işareti.
á : a-e arası ünlü.
í : i-i arası ünlü.
ó : o-ö arası ünlü.
ú : u-ü arası ünlü.
(°) : Geniş ünlüler üzerinde yarı daralma işareti.
ä : a-ı arası ünlü.
é : e-i arası ünlü.
ó : o-u arası ünlü.
ö : o-ü arası ünlü.
(°) : Düz ünlüler üzerinde yarı yuvarlaklaşma işareti.
â : a-o arası ünlü.
ê : e-ö arası ünlü.
î : i-u arası ünlü.
ï : i-ü arası ünlü.
{ ~ } : Ünlüler üzerinde nazallık işareti.
(˘) : Diftong.
(˘) : Ulama işareti.

B. ÜNSÖZLER

é : e ünsüzü

ç : c -c arası ünsüz.

ğ : Arka damak g'si.

ğ̇ : g -c arası ünsüz.

ğ̇ : Hirültü boğaz g'si.

ḣ : Hirültü h .

ḣ : Nefesli h .

K : Arka damak K'si.

Ḳ : k - ğ̇ arası ünsüz.

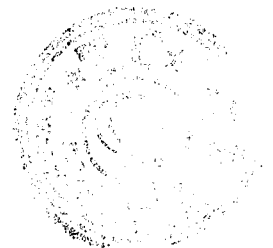
ñ : Nazal n sesi.

T : t -d arası ünsüz.

v̇ : Çift dudak v'si.

(/) : Ünsüzler üzerinde telaffuz noktasının daha öne kaydığını gösteren işaret.

(.) : Ünsüzler altındaki belirsizlik(düşmek üzere oluş) işareti.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

YAPI BİLGİSİ (FONETİK)

ÜNLÜLER

I. ÜNLÜ TÜRLERİ

A. Normal Süreli Ünlüler

Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında, Türkiye Türkçesi yazı dilinde bulunan "a, ı, o, u, e, i, ö, ü" temel ünlüleri ile Doğu Anadolu ve Azeri ağızlarındaki "kapalı e"(e) ünlüsü ile; komşu seslerin etkileri ve kaynak şahısların konuşma özelliklerine bağlı olarak meydana gelmiş şu ünsüzler bulunur:

a. a ünlüsü : "a-e" arası bir orta damak ünlüsüdür. Genellikle a > e değişmesinin ara merhalesi durumundadır. Bölgemiz ağızlarında yaygın değildir ve sadece Darende köylerinde rastlanmaktadır.:

Darende (XVIII-8), yemáh yemek(XVIII-22), bábábár beraber(IX-16).

b. â ünlüsü : "a-i" arası bir ünlüdür ve yaygın değildir. yayláda yaylıda(XV-40)" a-i" değişmesinin ara merhalesi durumundadır

c. é ünlüsü :Bölgemiz ağızlarında çok sık rastlanan "e-i" arası bu ünlü, genellikle ilk hecede bulunmaktadır. Türkçe'nin dokuzuncu ünlüsü olarak da kabul edilir. "Kapalı e" ünlüsünün çıkışında, dilin ön kısmı öne doğru kalkmakta ve art sıra dişlerin ardına düşmektedir. Bu ünlü, Eski Türkçe dönemine ait belgelerde "i" sesi ile yazılan bazı kelimelerdeki sese karşılık-tır ¹.

¹ . K. Thomsen, "Türkçe'de Kapalı E". (Çev. Günay Karaağaç), **Türk Dünyası**

dédi(XIII-129); étTiyse(I-A-7); yédi(I-A-18); gétTim, gitTim(XXII-15); életTiler
ilettiler(I-A-11); géyeller giyerler(I-A-34); yêr- (IV-83).

ç. ê ünlüsü : "e" ile "ö" arası, hafifçe yuvarlaklaşmış bir ünlüdür. Bölgemiz
ağızlarında daha çok dudak ünsüzlerinin etkisi ile ortaya çıkmaktadır:

béle böyle(I-A-15); séle söyle(XVIII-12); éyle öyle(II-D-7); mévilit mevlit(XVIII-12);
éyleydi öyleydi(I-A-2). béyle biçimi de vardır(XXII-26).

d. í ünlüsü : Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında çok kullanılan, orta
damağın "i"ye yakın bir bölgesinde boğumlanan ve "i" ve "i" arasında, incelmış bir "i"
"veya kalınlaşmış bir "i" ünlüsüdür. Daha çok "y", "b", "ğ", "r" ve "r" ünsüzlerinin
etkisiyle ortaya çıkan bir ünlüdür:

verdih verdik(XIII-129); etmeyih etmeyiz(XVIII-58); bindih bindik(XIII-134);yani
yani(II-D-5); çağayih çağayı(I-B-3); etTih ettik(I-B-7)oturuyih oturuyoruz(I-B-8);
örtecehshih örteceksin(II-C-34); Malatyalıyım(IX-30); gitTihimde gittiğimde(IX-56);
pahalı pahalı(IX-56); pılav pilav(XV-13); mirasını mirasını(XV-15).

e. ó ünlüsü : "o" ile "ö" arasındaki bu üniüye ancak iki kelimde rastlanmaktadır:
óküz öküz(V-83); kóye köye(VII-B-23).

f. ı ünlüsü : "i-u" arasındaki bu ünlü, bölge ağızlarında yaygın değildir:

Mistafa Mustafa(XVIII-30); birada burada(I-C-14); Kısira kusura(I-C-1); ditiirdi
tutulurdu(I,B-2); oğlıoğlu(II-A,12); hımetin hümetin hümet olduktan sonra(I-E-25).

Araştırmaları Dergisi, Aralık 1987, s.193-196.; Nevin Selen, **Söyleyiş
Sesbilimi, Akustik Sesbilimi ve Türkiye Türkçesi**, Ank.1979, s.37-
39.Tuncer Gülensoy, **Kütahya ve Yöresi Ağızları/ İnceleme Metinler-
Sözlük**, Ank.1988, s.21.; Hasan Özkan, **Günedoğru, Söğüt, Kadılı Ağızı**,
Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Elazığ 1988 (Bitirme Tezi), s.4;
Osman Yıldız, "Keklikpınarın Ağız Özellikleri", **İnönü Üniversitesi
III. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu
/Tebliğler**, İst.1989, s.277-280.

B. Uzun Ünlüler

Akçadağ,Doğanşehir ve Darende ağızlarında Türkçe'nin normal ünlüleri hakim durumdadır. Bölgede, konuşma esnasında ortaya çıkan bazı uzun ünlüler, ya alınma kelimelerde bulunan uzun , ya da birtakım ses hadiseleri sonucunda Türkçe kelimelerde ortaya çıkan uzun ünlülerdir.

Türkçe kelimelerdeki uzunlukları tesbit etmek gayet zordur. Bölgenin geçiş yolları üzerinde oluşu ve insanların sık sık dışarı gitmesi yüzünden, kesin kurallardan kaçınma zarureti vardır.

Bölgemizde görülen, ses hadiseleriyle ilgili uzun ünlüler şunlardır².

1. Unsüz Değişmesinden Doğan Uzun Ünlüler:

a. "r" düşmesiyle: Kendisinden önce gelen ünlü uzamaktadır. Bu, özellikle şimdiki zaman çekimlerinde kendisini göstermektedir:

dinlemiyō(I-A-14); sōna sonra(II-A-4); gidiyōh gidiyoruz(II-A-16); geliyō geliyor(X-37); duruyōm(XI-A-35); benziyō benziyōn(X-14); veriyōn(XI-B-135); veriyōn veriyorsun(XI-B-135); vurūsan(Y-94); bilin mi biliyor musun(XXII-3); sulaniyō sulanıyor(XX-73); söylūm söylüyorum(XVIII-17); dōkēdih dōkerdik(III-54); gididi gidiyordu(VII-A-13).

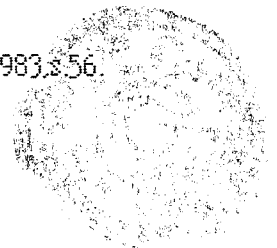
b. "n" düşmesiyle : sōra sonra(XII-15); būu bunu(Y-15).

c. "y" düşmesiyle : yēmiye yeymiye(II-C-43).

ç. "h" düşmesiyle : yāv yahu((Y-53); māfetti mahvetti(II-D-42); māpısımız mahpusumuz(III-7).

d. "y" erimesi ile : şōle şöyle(Y-21); sōha soyka(Y-45).

² . Ahmet Bican Ercilasun, **Kars İli Ağızları / Sesbilgisi**, Ank.1983, s.56.

2. Hece Kaynaşmasından Doğan Uzun Ünlüler

a. Gelecek zaman ve istek eklerinde, bu hadise kendisini gösterir:

yēk yiyelim(I-A-49); besleyecēm besleyeceğim(I-E-7); gidecēm gideceğim(II-D-25); çalāh çalalım (I-A-48); alacām alacağım(IV-9); verēn verēsim (IV-9); gēdēsiz gideceksiniz (XY-16); dēyim diyeyim (YI-17); bilēm bileyim (XY-16).

b. Genetif halinde de uzun ünlünün ortaya çıktığı görülür:

ayağıñ ayağının (XI-B-149); tarlasıñ tarlasının (I-D-?).

c. Hece düşmesiyle ortaya çıkan uzun ünlü: yüzū yüzūğü (XYI-35).

3. Ünlü Karşılaşmasından Doğan Uzun Ünlüler

nētmek ne etmek (II-C-87); nēdek ne edelim (IV-52); üstünēy üstüne ey (I-D-21); nētīn ne ettin (IV-52).

4. Yurgu ve Ünlemeden Doğan Uzun Ünlüler

Genellikle hayret, beğenme, şaşırma vb. gibi anlatımlar taşıyan ünlemlerle, çağırma ve gösterme durumundaki kelimelerde kendisini gösterir:

būu bunu (Y-15); abōv(XXI-A-47); tā (II-B-31); pāk (XI-A-30); yāv yahu (Y-53); hā (I-A-12); ē (I-A-14); vāh vāh (X-15).

5. Yabancı Kelimelerdeki Uzun Ünlüler

Akçadağ,Doğanşehir ve Darende ağzlarında yabancı dillerden Türkçe'ye giren ve "alınma" diye isimlendirilen kelimeler iki özellik arz ederler:

a. Uzun ünlü bulunduran kelimeler: Bu yabancı asıllı kelimeler ya kendi aslı

uzunluklarını aynen devam ettirmekte ya da bazı ses değişikliklerine rağmen bünyelerinde uzun ünlüyü muhafaza etmektedirler:

āsi (VII-B-15); kār (XIV-21); mefāt vefat ; gāyet (I-D-35); ifāde (IX-5); ziyān (VII-B-48); hayāl (I-C-70); lāle (I-E-27); şikāyet (XI-B-76).

b. Uzun ünlüsü normale çevrilen kelimeler: Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında genel eğilim, uzun ünlü barındıran ve daha çok Arapça ve Farsça'dan gelen kelimelerdeki bu ünlülerin kısalması, yani normal hale getirilmesidir:

padişah (XVI-1); nazarat (XI-B-88); hesap (IX-78); hicap hicāp (X-20); davet dāvet(X-62); hikeye hikāye (X-19); istirahatistirāhat (XII-15); memür me'mūr (XI-28); kabahat kabāhat (XI-B-147); hakim hākim (XI-B-99); yazıhāne yazihane (XI-B-147); vilayet vilāyet (XI-B-104).

C. KISA ÜNLÜLER

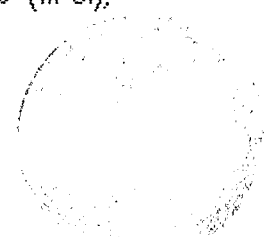
Normalden daha az kısa süre içinde boğumlanan ünlülerdir. Bölge ağızlarındaki oluşmaları, üç önemli noktada toplanır:

1. İsim fiilinin çoğu zaman kısa olduğu görülür. Bu fiil kökü bazen söylenmez. Boğumlanması çok kısa bir sürede olan "i" fiili, düşme aşamasındadır:

var ıdı vardı (I-A-40); şey ıdı şeydi (I-A-26); hocayıdı hocaydı (III-7); olduyısa olduysa (XI-B-23); yazıldım ıdı yazıldıydım (IX-23).

2. Orta hece vokalinin vurgusuz olması ve yanlarında "y, l, n, r" gibi akıcı, "n, ğ, ş, s" gibi sızıcı ünsüzlerin bulunması sonucunda ortaya çıkan kısa ünlüler de vardır:

a. üşüyü üşüyor (XIII-74); orıya oraya (III-29); deli (XXI-4); geline (III-91);

sabahınan sabahleyin (III-23); burıya buraya (IV-3); lastiği (XVIII-79).

b. kağığını kağığını(VIII-19); misıra (V-47); orada (VI-55); bulgurunu (III-92)

3. Arka arkaya söylenen kelimelerden birinin açık heceyle bitmesi, diğerinin ise açık heceyle başlaması halinde ortaya çıkan kısa ünlülerdir. Sondaki açık hecenin ünlüsü kısa söylenir³.

İpleri ayrı (VI-58); torbaları açtılar (XIII-58); iki araba (XIII-71); kendi alayı (XIII-29); çuvalı al (X-74); kellesi uçunca (X-26); depeyi aşrdı (VII-A-11).

Ç. İKİZ ÜNLÜ

Bir kelime içinde iki ünlü arasında kalan "ğ, h, y, v" gibi hafif boğumlanan ünsüzlerin eriyip gitmesi, ya da ünlüyle biten bir kelimenin ünlüyle başlayan bir kelime ile yan yana gelmesi neticesinde; iki ünlünün ortak bir hece içerisinde ve ortak bir soluk baskısı altında birleşmesine denir.

Bu özellik, bölge ağızlarında yaygın değildir: sāt (XII-42); fağllerin (II-C-44); soğuk soğuk (XX-87); deel değil (XX-29); saatliğ saatlik (V-49).

D. GENİZ ÜNLÜLERİ

Türkçe'de, dilin arka tarafının yumuşak damağa teması ile, genizden çıkarılan bir "n" sesi vardır. "Nazal n" adı da verilen bu ses sadece "a" ve "u" ünlülerinde görülmektedir:

bāa<bana(XIV-2); sāa<sana(I-D-4); būu<bunu (X-15). Bu kelimelerde ortaya çıkan ikiz ünlüler, "nazal n"nin düşmesi ile meydana gelmiştir⁴.

³ . Hasan Üzkan, a.g.e., s.11.; Osman Yıldız, a.g.e., s.277.; Zeynep Korkmaz, NYA.s.39-40.

⁴ . Gülensoy, KYA.s.28-29.; Tahsin Banguoğlu, Türkçenin Grameri, (2.b.).

II. ÖNLÜ UYUMLARI

Önlü uyumları, Türkçe'nin temel özelliklerinin başında gelir. Hem Türkiye Türkçesi'nde hem de diğer Türk lehçe ve şivelerinde eskiden beri bulunan ve özü itibarıyla benzeşmeden başka bir şey olmayan bu durum; Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağzlarında da kendisini göstermektedir. Önlü uyumları incelenirken, ünsüzleri de gözönünde tutmak mecburiyeti vardır. Esasen önlü uyumu; Türkçe asıllı kelimelerde; ilk hecedeki ünlülerin kendi özelliklerini diğer hecelere taşıması biçiminde kendisini belli eder.

Bu benzeşme, bazen ilk hecenin dışındaki ünlülerin de diğer ünlüleri kendisine benzetmesi biçiminde de ortaya çıkabilir⁵.

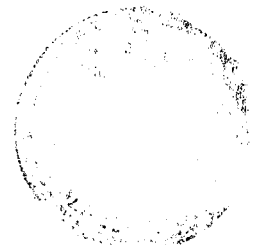
"Kalınlık- incelik Uyumu"; Türkçe asıllı bir kelimenin ilk hecesinde kalın bir önlü varsa, diğer hecelerde de kalın; ince bir önlü varsa, ince bir önlünün gelmesi şeklinde ifade edilir. "Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu"; yine Türkçe bir kelimenin ilk hecesinde düz bir önlü varsa, sonrakilerin düz; yuvarlak bir önlü varsa bunları, dar-yuvarlak ya da düz-geniş ünlülerin izlemesi olayıdır⁶.

Ank.1986,s.109-110.; Saadet Çağatay, "Türkçe'de 'n-g' Sesine Dair", **II Belleten/1954**,s.27.

⁵ . Mecdut Mansuroğlu, "Türkiye Türkçesinde Ses Uyumu", **II Belleten/1959**,s.81-93.

⁶ . Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**,(5.b.), İst.1980,s.68-78.

A. Kalınlık-İncelik Uyumu

1. Yazı Dilinde Uyumdan Kaçan Türkçe Kelimelerin Durumu

Kalın ünlülerden sonra kalın, incelerden sonra ise ince ünlülerin gelmesi demek olan bu uyum; Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında, diğer Anadolu ağızlarındaki gibidir. Burada da, yazı dilinde uyumdan kaçan kelimeler, bazen uyuma girerler:

elma>alma (IX-31); biraz>birez (XI-B-81); kardeş >Kardaş(XVII-2); hangi >hani>hani (XI-A-63).

2. Yazı Dilinde Uyumdan Kaçan Eklerin Durumu

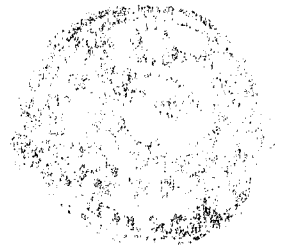
a. "-yor" eki : Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında, Türkçe'de uyum dışı olan şimdiki zaman eki iki özellik gösterir.

Bölgede şimdiki zaman eki inceliş düzleşerek, "-i" ve "-yi" "-yü" şekillerinde ortaya çıkmaktadır. Kelime kökündeki sesler ince ise, uyum kendisini göstermektedir. Diğer hallerde, bu zaman eki uyumdan kaçmaktadır:

beğenmiyorsun>beğenmiñ̄ (I-A-39); ediȳ (I-E-18); üşüyor>üşüyǖ (XIII-74); yaniȳ (XIII-74); vermiȳ (I-F-10); gidiler (X-A-64); çekiliȳ (XIII-29).

geçmiȳ (I-A-21); benziȳ (X-14); varyī <varıyor (IV-85); çağırı̄ (X-A-53); yaralaniler (XIII-32); Kuriȳ (XIII-60); dönüȳ (XX-66)x Kaçiȳ (XXI-A,44).

b. "iken" zarf fiili : "imek" fiilinin zarf-fiili şeklidir. Yazı dilimizde uyuma girmeyen bu zarf fiilin Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında "-kene" biçimine de rastlanmaktadır. Kalın sıradan ünlü bulunduran bazı kelimelerdeki uyum dışı özelliği devam etmektedir.

uyurkene uyurken (XVI-65); otururken (X-54).

gelirken (XVI-70); çekerken (XVII-44); geçerken (X-53).

c. "ile" son çekim edatının ses değişimi ve hece kaynaşması sonucunda "-nen -nan -inen -inan" ve "-lan" gibi şekilleri çok yaygındır:

sazlan sazla (III-90); terbiyeynen terbiyeyle (I-D-15); tozuyınan tozuyla (I-D-30); zornan zorla (II-D-19); saziinan sazla (III-97); yardığınan yardığıyla (XII-23); eskiyenen eskiyle (XX-44); çuvallarınan çuvallarla (X-66).

ç. "-leyin" zarf eki : Yazı dilinde sürekli ince şekliyle kullanılan "-leyin" zaman zarfı eki, kalın kelimelerden sonra geldiği zaman kaynaşmaya uğrayıp "-inan" biçimiyle bir kelimede görülmektedir. Yaygın değildir.

sabahnan sabahleyin (XVIII-13).

d. "-ki" iyelik eki : Aitlik bildiren bu ek Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağzlarında "ki" ve "-ki" şeklinde görünmektedir:

sizinki (I-E-7); onlarınkini (XIII-A48); ahırdakılarını (XVII-20); benimkini (X-27); onlarınkinde (XIII-48); bugünkü (XIII-54); halbiki (XXII-5).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, kalınlık bakımından uyumsuzluk vardır.

3. Uyumdan Kaçan Türkçe Kelimelerin Durumu

"hani" , "hanginiz" şeklindeki soru edatları "kanı" "hani, hanginiz" şekillerine girer. Ancak yaygın değildir. Ancak (hanginiz hanginiz) uyuma girmeyenler daha çoktur⁷ .

4. Kalınlık- İncelik Uyumunun Bozulması

A. Çok az da olsa, "h" sesi tesiriyle bazı kelimelerde uyum dışına çıkıldığı görülür:

⁷ . Necmettin Hacıeminoğlu, **Türk Dilinde Edatlar**, (3.b.), İst. 1984, s.271.

gelinliĥ(XV-26); gittik> gétTih (XIII-126); giderih (XV-17); gelirdih (XV-53); şehire şehara (XVIII-48).

B. Bir arka damak ünsüzü olan "k" ve "ğ" 'nin tesiri ile de bazı kelimeler kalınlık-incecik uyumunun dışına ıkarlar:

yemeğini-yemağını; eşeği-eşeği gittiğimde-gittiğimde (IX-56); petağı-peteği (V-66).

C. Bazen okluk hal eki olan "-lar" ekinin , ince ünlüyle biten kelimelere geldiği görülmektedir:

demişlar demişler(XVII-34).

. isimden isim yapma eki olan "-lık" ekinin "lih" biçimiyle, ikinci ünsüzü "ince a" olan "saat" kelimesine geldiği de olur :

saatliĥ saatlik (V-49).

D. isimden isim yapma eklerinden "-gil , -gil" eki de "anasıgile"(XXI-A-19) örneğinde olduğu gibi uyum dışındadır.

5. Yabancı Kelimelerin Durumu

Akadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında, Arapa ve Farsa başta olmak üzere yabancı dillerden alınma kelime sayısı oldukça fazladır.Kalınlık-incecik uyumu bu kelimeleri iki yoldan etkiler:

A. ilerleyici Benzeşme

Kelimenin ilk hecesindeki kalın ya da ince ünlünün, kendilerinden sonra gelen aykırı sesleri, kalın ya da ince hale getirmesidir:

hikeye- hikāye (X-19); hakaye- hikeye (X-19); asker- esger (V-65); rahmetlik-rahmatliĥ (IX-71); memur-memūr (XI-B-12); kuvveti-kuvvatı (I-B-8); ateř-atař (I-A-58);

bahçe bahça (I-E-34); hicāp hicēp (X-20); hastahane ḥastahana (VII-A-13); kıymetli kıymatlı (IV-81); sahibi sahbı (IV-89); tane tana (XVII-4); fakir fakır (XXI-A-17).

B. Gerileyici Benzeşme

Gerileyici benzeşmenin tersidir. Yani sonra gelen ünlüler, kendilerinden önce gelenlere tesir ederek onları kendilerine benzetirler:

miras miras (XVIII-15); musade müsaade (XII-42); Ehmet Ahmet (I-A-49); Kalamı kelamı (I-C-35); barabar beraber (XVIII-67); salam selam (I-C-44); ederese adres (IX-3); nazarat nezaret (XI-B-88); minasıp münasip (I-A-19); nufus nüfus (XIII-45).

Görülüyor ki, bölgemizde yabancı dillerden Türkçe'ye geçen ve uyum dışı kalan kelimelerin, kalınlık-incelik uyumu bakımından genel bir eğilimi vardır.

6. Uyum Değişmesi

Kelime içerisindeki kimi ünsüzlerin etkisiyle, bazı kelimelerde uyum değişikliği az da olsa görülmektedir:

heves havas (XV-6); ama emme (IX-17); amca emmi (XIII-39).

B. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Türkçe'de, bir kelimedeki düz ünlüleri düzlerin; yuvarlak ünlüleri ise dar-yuvarlak veya düz-geniş ünlülerin izlemesi olayıdır. Buna göre bir kelimedede; "a, e, ı, i" düz ünlüleri, "a-ı" ve "e-i" şeklinde biraraya gelebilirler. "o, ö, u, ü" yuvarlak ünlüleri ise, "o-u" dan sonra "a-u" ve "ö-ü" den sonra da "e-ü" ünlüleri uyuma girerler. "o-ö" ünlüleri ise, sadece ilk hecede bulunabilirler.

Yuvarlak ünlülerin dudak ünlüleri olmalarından dolayı, bu olaya "dudak benzeşmesi" de denir⁸. Kısacası, dudak benzeşmesinden başka bir şey olmayan ses

⁸ M.Ergin, *TDB*, s.72-74; Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, s.84-92; Mansuroğlu, "Türkiye Türkçesinde Ses Uyumu", s.81-93.

uyumu, Türkiye Türkçesi'nde bulunmakla birlikte, Eski Türkçe döneminde olmayan bir uyumdur. Yazı dilinde de bu uyumdan kaçan kelimeler vardır:

Bölgemiz ağızları içerisinde bazı istisnalar dışında, dudak benzeşmesi hadisesi yaygındır. "o" ve "ö" ünlüleri ise sadece ilk hecede bulunabilirler.

1. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

Türkçe'de yazı dilinden farklı olarak şu kelimelerde düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulduğu görülmektedir:

a. oğlu oğlı(II-A-12); oraya orlyā (II-C-92); şuraya şuriya (II-B-5); yolmaya yolmyā (V-19); buraya bıraya (IV-31); türkü türki (VI-14); torbaya torbiye (VI-16); buraya buriya (II-B-5); obıya obaya (IV-7); sayuştuk sayış Tiḡ (II-A-22).

b. Şimdiki zaman eki "-yoh", "-yō", "-ī" biçimleriyle, uyum dışı vasfını korumaktadır:

tubmīm tutmuyorum (XII-37); sürünüyoh sürünüyoruz (II-D-21).

c. "i" fiili, ulama sırasında dudak benzeşmesine uğrayarak, "u, ü" biçiminde de kullanılır:

büyüktü büyükdü (I-E-12); olur_udu olurdu (III-77); kürsüydü (I-E-12). ucuzluğ_udu ucuzluktu (II-21); nüfüs_üdük nüfustuk (II-D-1).

Ayrıca kelime başındaki ya da içindeki ünsüzlerin etkisiyle "bülmüyü bilmiyor(XVIII-41); bülmem(II-C-87)" gibi şekiller de ortaya çıkar.

2. "o" ve "ö" Ünlülerinin Durumu

a. Türkçe asıllı kelimelerde ilk hece dışında bulunamayan bu iki ünsüz; yabancı asıllı kelimelerde kelime ortasında ve başında da bulunur:

otobos otobüs (II-D-26); motor(I-A-33); pantor pantolon (I-A-35); gazoz (I-F-18); Kontrol (XX-31).

b. isimlerin kısaltılmasında ve hayret gösteren kelimelerde kullanılır:

taḥō (VI-31); abōy (XXI-A-47); Abō Abuzer (II-D-27).

III. ONLU DEĞİŞMELERİ

A. Kalın Ünlülerin İncelmesi

1. "a>e" Değişmesi

Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarındaki bu değişme, inceltme etkisi olan "y, s, ç, c, z, ş, l, m, n, t" gibi dudak, diş, diş eti, dişeti ön damakta boğumlanan ünsüzler, kalın ünlüleri kendi boğumlanma noktalarına çekerek, çeşitli hecelerde onların incelmesine yol açarlar. Bu hadise, daha çok yabancı kökenli kelimelerde kendisini göstermektedir⁹.

hicap-hicap (X-20); fede-feda (III-3); mezer-mezar (X-35); eşk-aşk (II-B-24); heya-haya (VII-B-23); emanet-amanat (IV-87); emeliye-ameliye (XXII-7); Ehmedi Ahmedî (I-A-57); emme-ama (IX-17); hikaye-hikeye (X-19); esgerler-askerler (V-65); illaki-illeki (I-A-46); mesele-mesela (I-A-36); adres-ederese (IX-3).

Bir birleşik kelime olan "biraz-birez (XI-B-81)" kelimesinde ortaya çıkar. Bu ünlü değişmesi ilk, orta ve son hecede de ortaya çıkabilmektedir.

2. "a->i" Değişmesi

:Pek görülmeyen bu değişme ancak bir kelimedede tesbit edilmiştir:

torbaya torbiye (VI-16).

3. "o->ö" Değişmesi

_söhbət sohbət (XXI-A-48).

⁹ Z. Korkmaz, **NYA**, s. 56-58.

4. "-u->-ü-" Değişmesi

nüfus-nüfüs (II-D-1); mesuliyet-mesülüyet (XI-48); memur-memür (XI-28).

5. "ı>i" Değişmesi

gayri-gayrı (XIII-13).

6. "u->ö" Değişmesi

söbe-şube (IX-1).

B. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

1. "e>a" Değişmesi

nezarat-nezaret (XI-B-88); salamin-selamin (I-C-44); Kalamı-kelamı (I-C-35); barabar-beraber (XVIII-67); tana-tane (XVII-4); Kıymatlı-kıymetli (IV-8f); hastahanaya hastahaneye (VII-A-13); bağçalarda-bağçelerde (I-E-34); Kuvvati-kuvveti (I-B-8); atas ateys (I-A-58); havas-heves (XY-6); yanı-yani (XI-B-13); petağı-petegi (Y-66).

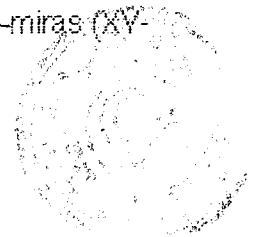
Yukarıda bulunan yabancı asıllı kelimelerdeki değişmelerin çoğu, bünyelerindeki kalın ünlülerin, ilerleyici ya da gerileyici benzeşmeyle ince ünlüleri kendilerine benzetmesi ile açıklanabilir. Demek ki Türkçe asıllı kelimeler için geçerli olan bu uyuma, yabancı dillerden dilimize giren alınma kelimeler de boyun eğmektedir.

Türkçe asıllı kelimelerdeki "e>a" değişmesini, "yemağını-yemeğini(XVIII-22)" ve "eşağı-eşeği (IV-38)" örneklerinde olduğu gibi, bir art damak ünsüzü olan "ğ" sesiyle açıklamak mümkündür.

2. "ı>i" Değişmesi

Yabancı asıllı kelimelerde görülmektedir:

fakır-fakir (XXI-A-17); tayın-tayin (I-C-2); sahibi-sahibi (IV-89); miras-miras (XY-

C-15); imkani imkanı (II-C-81); vahit vakit (IV-80).

3. "ö>o" Değişmesi

"koyün-köyün (IV-47)" kelimesinde ön damakta boğumlanan "k" ünsüzünün art damağa kayması sonucunda oluşan bir değişmedir. Ayrıca "Ömer" kelimesi de "Omar"(IV-82) biçimine girer.

4. "ü>u" Değişmesi

musade-müsaade (X-53).

d. "ü>i" Değişmesi

hımetim-hümetim (I-E-25); münasip-mınasıp (I-A-19).

Bütün bu örneklerden, bölgemizde, ince ünlülerin kalınlaşmada önceliği alınma kelimelere verdiğini söylemek mümkündür. Türkçe asıllı kelimeler ise, bir iki fonetik olayla sınırlıdır.

C. Geniş Ünlülerin Darlaşması

1. "a>i" Değişmesi

Türkçe asıllı kelimelerde orta hece yokalinin ünsüz olması sebebiyle , sık sık rastlanan bir ünlü değişmesidir. Özellikle Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağzlarında bir ön damak akıcı ağız yarı ünlüsü olan ve inceltme etkisi , daraltma etkileri bulunan "y" önünde "a>i" veya kelime başındaki "b" etkisiyle "a>u" değişmesi görülür. Orta hece burada da vurgusuzdur¹⁰.

şuriya-şuraya (II-A-26); yolmiya-yolmaya (V-19); satmiya-satmağa (II-D-8); yayliya-yaylaya (III-28); liriya-liraya (III-46); oriya-oraya (V-76); kınıya-kınaya < A. hınna (I-C-47); çığır-çağır (I-D-2)¹¹ ; buruya-buraya (XIII-C,14).

¹⁰ Z. Korkmaz, **HYA**, s.59.

¹¹ Z. Korkmaz, **HYA**, s.59, 169 numaralı dipnot.

2. "e -e> i -ı" Değişmesi

_Türkçe'de , "y, c, ç ,s, n, m, t, z, l " seslerinin etkisiyle geniş ünlüler darlaşabilirler:

yemişler < yemişler (XXI-A,46); teskereçiler – tezkireçiler (I-C-30); içellerdi eğerlerdi (III-37); neride–nerede (III-46); ameliye–ameleye (V-8); deginek–degenek (IV-28).

3. "o> u, ı" Değişmeleri

yuğurullar–yoğururlar (III-88); mintajı–montajı (II-C-31); uy–oy (VII-B-92); sufra-sofra (XXI-A-45).

4. "ö> ü" Değişmesi

büyle-böyle (I-A-45).

Ç. Dar Ünlülerin Genişlemesi

1. "i>e" Değişmesi

Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında; ince, düz ve yarı geniş bir ses olan "kapalı e" sesini, ilk hecede bulunduran kelimeler bir hayli yaygındır. Bu durum bilindiği gibi birçok Anadolu ve Azeri ağızında da mevcuttur. Ancak bu sesin "i -e" veya "e"den "i"ye doğru gelişmesi hakkında tartışmalar vardır¹².

éndim–indim (IV-72); éyi–iyi (IX-81); gétTi–gitti (II-91); dēyem–diyem (X-16); géymedim–giymedim (XI-20); gēyim–giyim (I-A-29).

2. "u> a" Değişmesi

uyarkene uyurken (XVI-65).

¹² Z. Korkmaz, NYA, s.61, 172 numaralı dipnot; Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, s.99.

3. " u>o " Değişmesi

yokarda yukarıda (I-A-55).

4. "ü>ö " Değişmesi

hömet-hürmet (IV-88); şöbe-şube (IX-1); hökmünde-hükümde (II-B-23); güzel güzel (X-35); yürü-yürü (IX-18); böyüdüh-büyüdük (XYII-36); hükümet-hükümet (III-45).

D. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

1. "a>o " Değişmesi

Çok yaygın olmamakla birlikte, bir diş-dudak ünsüzü önündeki düz ünlü yuvarlaklaşır:

ova-ava (XX-B-II); dovşan-tavşan (XXI-B-13); ovucuna-avucuna (XXI-A-22).

2. "i>ü " Değişmesi

Dudak ve diş-dudak ünsüzlerinin kendilerinden sonraki düz ünlüyü yuvarlaklaştırma eğilimi, bölge ağızlarında zaman zaman görülmektedir.

çüft-çift (IV-1); bülem-bileyim (II-C-87).

3. " ı>u " Değişmesi

ahurum-ahırım (XXI-B-31); yuğa-yuğa, yiğa-yiğa (III-86).

Bu örnekte görülen ünlü değişmesi, yaygın değildir.

E. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

1. "u>ı" Değişmesi

kısira-kusura (I-A-43); savıştılış-savuştuluş (II-A-22); birada-burada (I-C-14); pamık pamuk (III-87); hamır-hamur (III-88); yavırım-yavrum (IV-1); mihtar-muhtar (IX-70); kapıt kaput (XI-A-20); ditilirdi-tutulurdu (I-B-2); dayılıcıya-dayukcuya (I-A-39); yırırsa-yurursa (I-A-32).

Yukarıdaki örnekler; gerek Türkçe , gerekse de alınma kelimelerde olsun "b,y,p,m" gibi dudak ve diş-dudak ünsüzleri bulunmasına rağmen, dudak benzeşmesindeki düz ünlülerden sonra düz ünlülerin gelmesi şeklindeki kuralın kuvvetli olduğunu göstermektedir.

2. "o>e" Değişmesi

beyle<böyle (XX-26); bele<böyle (II-14); ele<öyle (IV-91); şeyle<şöyle(XI-A).

Bu değişme hususunda Prof.Dr. Zeynep Korkmaz, "beyle, şeyle, ele" gibi şekillerin eski olduğu görüşündedir¹³.

IV. ÜNLÜ DÜŞMESİ

Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında, orta hece ünlülerinin genellikle vurgusuz oldukları ve düştükleri görülmektedir. Ünlü düşmeleri daha çok; "d, r, y, ğ, ş, r, n" ünsüzlerinden birisinin arasında olmaktadır:

nerden-nereden (II-C-63); daKka-dakika (XY-50); Amerikan-Amerikan (III-40); doğurrum-doğurrurum (XXI-B-2); askerye-askeriye(IX-60); bağrından-bağırından (IV-

13. Z. Korkmaz, **NTA**, s.63.

13); nerde–nerede (IV-43); paşah–pağışah (VII-C-2); her şeyni – her şeyini (III-92); boyna–boyuna (XX-23); yokarda–yukarıda (I-A-55); orda–orada (I-F-4) ... vb.

Kelime sonunda açık hece olduğunda ise, "meş yolu – meşe yolu(VII-B-57)" örneğinde görüldüğü gibi, vezin zaruretiyle ünlü düşmektedir ¹⁴.

V. ONLU TÜREMESİ

A. Ön Türeme

Türkçe'de kelime başında belli ünsüzlerin bulunmamasında kaynaklanan bu ses hadisesi, bölgemiz ağızlarında pek yaygın değildir.Ancak bu olayı, şu dört kelime bulmaktayız:

irahat (II-B-10); irezilliğinden (II-B-19); urus (VIII-25); irakıdan (X-68).

B. İç Türeme

Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında iç seste yanyana bulunan iki ünsüz arasında, "a, e, ı, i" sesleri türemektedir. Bunlardan "ı", "e" ve "i" ünlüsü sırayla; Malatya (VII-B-17); ederesesini (IX-3); teyip (I-D-49); asrileşti (VI-45) gibi yabancı asıllı kelimelerde ortaya çıkmaktadır. "a" sesi ise, "yalanıza – yalnız" kelimesinde görülmektedir; ancak bu, eski şeklin devamından ibarettir.

Ü N S Ü Z L E R

I. ONSOZ TÜRLERİ

Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında Türkçe'nin genel ses yapısı içindeki ünsüzlerin tamamı ile yabancı kelimelerde bulunan diğer ünsüzler kullanılmaktadır. Çeşitli Türk ağızlarında da bulunan diğer ünsüzler de şunlardır:

'ñ' ünsüzü :Dilin ön kıyasının alt kesici dişlere dayanıp arka sırtının yumuşak

¹⁴ . Banguoğlu. a.g.e.. s. 63.

damağa doğru kalkması ve ağız boşluğunu kapatarak soluğun burun boşluğundan çıkmasını sağlaması neticesinde ortaya çıkan sedalı, art damaklı, akıcı bir geniz ünsüzüdür. Türkçe'nin en eski dönemlerinde de mevcuttur ¹⁵. Bölgemiz ağızlarında; "nazal n" diye de isimlendirilen bu ünsüz, kelime ortasında ve sonunda bulunmaktadır. Daha çok genetif ve ikinci şahıs eklerinde görülür:

sorarsañ (I-D-5); soñra (I-A-60); yatıñ (XIII-A-58); baña (XI-B-85); cıñgıldak (V-74).

"ñ" ünsüzü : Hırıltılı, sızıcı ve sedasız bir art damak ünsüzüdür. Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında, kelime ortası ve sonunda çok yaygındır. Bazen alınma kelimelerin başındaki "ñ" sesi de "ñ"ye dönüşür:

çalardıñ (I-A-2); yanaşTıñ (II-C-367; yoñtur (VI-5); dahılıyō (XI-B-18); hoş (XIII-4); geldiñ (XIII-158); aħşam (XV-5)0 ětmiyñ (XVIII-58); olacañTı (XXI-A-15).

"k" ünsüzü : "k"- "g" arası sedasız bir art damak ünsüzüdür. Özellikle "a" ünlüsü ile kendini belli eder; diğer kalın vokallerle biraz daha önde boğumlanır. Sedalı hale de gelebilir:

ķara (I-A-18); ķaşıñ (VI-18); ķarı (XI-8).

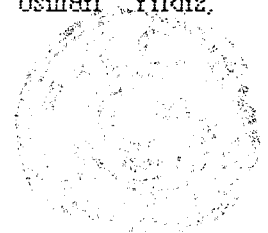
"k" ünsüzü :

"k"- "g" arası bir ünsüzdür. Ancak "ı, u, o" ünlüleri ile daha çok kelime başında görülür; yarı sedalıdır.

"T" ünsüzü : "t"- "d" değişmesi sırasındaki bir ara sestir. Sedasız "t" ünsüzünün sedalı hale gelişi istikametindeki bu ünsüz, görülen geçmiş zaman ekinde çok yaygındır:

geşTı (I-A-91); giñTim(XI-1).

¹⁵ . Saadet Çağatay, "Türkçe'de n-g Sesine Dair", s. 15-30; Muzaffer Tansu, **Durgun Genel Sesbilgisi ve Türkçe**, Ank. 1963, s.59; Osman Yıldız, "Keklikpar'ın Ağız Özellikleri", s.279.

"ğ" ünsüzü : "g"- "c" arası bir sestir. Akçadağ'ın bazı köylerinde görülmektedir. Bu ünsüz, Azerbaycan Türkçesi'nin Nahçıvan ağızları ile Erzurum ağızında da yumuşama ya da palatallaşma denilen bir ses olayı sonucunda görülmektedir ¹⁶ .A. Caferoğlu, Güney-Doğu İllerimiz **Ağızlarından Toplamalar** adlı eserinin önsözünde, Akçadağ'ın bazı köylerinden bahsederek, buralardaki ahalinin kelime başlarındaki "g"-leri "c-" ye değiştirmekle, ayrı bir ağız bölgesi oluşturduğunu söylemektedir. Ancak bizim tesbitlerimize göre bugün bu ses, sadece bazı yaşlı kimselerin ağızında yaşamaktadır. Bütün bölge ahalisine teşmil edilemez:

ğeldiğ (Y-19); ğele (Y-1); ğedesiz (Y-12).

"ç" ünsüzü : "ç"- "c" arası bir ünsüzdür. Yaygın değildir.

Akçadağ (IX-73); SarıÇiçek (VI-30).

"ĉ" ünsüzü : Normalden daha önde söylenen, hafif, sızıcı bir ünsüzdür.

"ċ" ünsüzü : Normalden daha önde telaffuz edilen ve hafif sızıcı olan "c" sesidir.

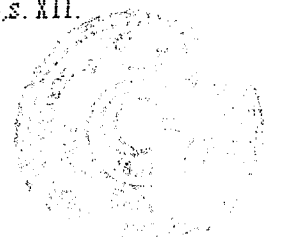
"ŷ" ünsüzü : Çift dudak "y"sidir: oŷa (ava) (XXI-12); oŷucuna (XXI-A-22); doŷan (XXI-B-13).

II. ONSOZ İLİŞKİLERİ

A. Ünsüz Benzeşmesi (Asimilasyon)

Bir kelime içerisinde yanyana veya birbirinden aralıklı duran, ancak boğumlanma niteliği aynı ya da yakın olan iki ünsüzden birinin diğerini kendisine benzetmesidir. Benzeşme, tamamen veya kısmen gerçekleşebilir.

¹⁶ . M. Şireliyev, "Azerbaycan Dili Dialektlerinin Türk Dili Dialektleri İle Mükayeseli Öğrenilmesi", **TDAY-Belleten/ 1957**, Ank. 1960, s.200;Efrasiyap Gemalmaz, **Erzurum İli Ağızları(İnceleme,Metinler-Sözlük ve Dizinler)**, I.c., Erzurum 1978,s.152-153;; Ahmet Caferoğlu, **Güney-Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar/ Malatya-Elazığ-Tunceli-Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağızları**, İst.1945,s. XII.

Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında benzeşme olayları; ilerleyici ve gerileyici benzeşme olarak iki şekilde görülmektedir:

1. İlerleyici Benzeşme

a. yarım benzeşme : Birinci ünsüzün, kendisinden sonra gelen ünsüze etki ederek, kendi özelliğinden birini veya ikisini vermesi ve onu kendisine benzetmesidir:

"-nl-">"-nn" : günner- günler (I-D-31); annayamadıh- anlayamadık (II-A-12).

"-nr->"-nn" : sonna-sonra (I-A-7); dinnemedi- dinlemedi (I-E-4).

"-nb->"-mb" : ombes- onbes (XII-15).

"-nç->"-nş" : genşliğimde- gençliğimde (II-C-77).

b. Tam Benzeşme : Boğumlanma yeri, ağız kanalının açıklığı gibi özellikleri aynı olan ve yalnız bir noktada ayrılık gösteren ya da hiçbir ortak yanları olmayan ünsüzlerin her yönden birbirlerine benzeşmesidir. Bölgede tam benzeşme, hemen hemen yok gibidir.

2. Gerileyici Benzeşme

Gerileyici benzeşme yörede, aşağıdaki şekillerde görülmektedir:

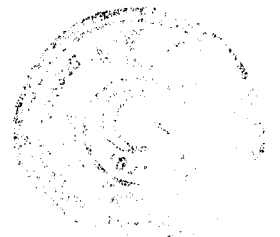
"-rl-">"-ll" : alıyollar- alıyorlar (II-B-13); serellerdi – sererlerdi (I-A-5); iğellerdi iğerlerdi (III-35); yetiştiriyollar- yetiştiriyorlar (III-25); birle- bille (I-A-45).

Görülüyor ki bölge ağızlarında "-rl-" –"-ll" gerileyici benzeşmesi çok yaygındır.

"-ğn->"-nn" : çinnerdi- çiğnerdi (XI-B-147).

"-ls->"-ss" : ossun- olsun (II-A-27); bergir- beygir (VII-7).

"-zs->"-ss" : kesmesse- kesmezse (II-C-83).

B. Ünsüz Benzeşmezliği (Dissimilasyon)

Boğumlanma noktaları birbirinin aynı, veya birbirine yakın olan iki ünsüzden birinin, boğumlanma noktasını değiştirerek, diğerinden farklı olmasıdır. Türk dilinde benzeşmenin yaygın olmasından dolayı, benzeşmezlik çok nadir görülen bir ses olayıdır. Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında, sadece "gömme" kelimesinden geldiği bilinen "kömbe" kelimesi ile "pamuk" kelimesinde benzeşmezlik görülmektedir.

kömbe—gömme (XVIII-59); pambuh—pamuk (X-21)¹⁷.

mefat etti — vefat etti (I-C-7)'de uzak ünsüzler arasında benzeşmezlik vardır.

III.ONLU-ONSÖZ İLİŞKİLERİ

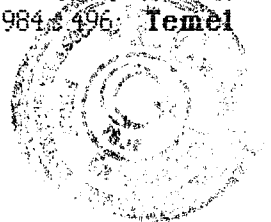
A. Ünlü-Ünsüz Uyumu

Türkçe asıllı kelimelerin bazılarındaki ön ve art damak ünsüzlerinin bir uyum çerçevesinde biraraya gelmeleri, yani ön ve art damakta bulunan damak konsonantlarıyla, ince ve kalın "l" ünsüzünün ön ya da ince, arka ya da kalın vokallerle biraraya gelmeleri esasına dayanan bir uyumdur. Şu halde "k, g, yumuşak g", ince "l" ile ancak "e, i, ö, ü" ünlüleri; "k, g, ğ" kalın "l" ile de ancak "a, o, u, ı" ünlüleri bir araya gelebilir. Bölgemizde bu uyuma çoğu zaman art damaklı boğaz ünsüzü olan "h" sesini de ilave etmek gerekir.

B. Ünlü- Ünsüz Uyumunun Bozulması

Bölge ağızlarında ünlü-ünsüz uyumu kuvvetli olmakla birlikte "k-ğ", "k-h", "k-ğ" değişimleri esnasında bu uyumun bozulduğu görülmektedir. Kelime başlarında "k">"h" değişmesi bazen "k">"ğ" değişmesi ile de ortaya çıkmakta ve duruma sebep olmaktadır.

17. Hasan Eren, "Türkçe'de -MH- -ME- Dissimilasyonu", **TDAY-Belleten/1959**, s. 91-103; J. Eckmann, "Kelime Ortasında Anorganik B, P ve M'nin Türemesi", **Türkiyat Mecmuası**, c.X,s.313-320; **DLI Dizini (Endex)**, s.473; **Farsça-Türkçe Lügat(Ferheng-i Ziya)**,c.I, İst.1984,s.496; **Temel Türkçe Sözlük (Kamus-ı Türki)**, İst.1986,s.1045.

yemağ (XVIII-22); edecağım (VIII-13); koy (köy) (VII-B-23); nedecağız (IV-96).

IV. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

A. Sedalılaşıma

Sedalılaşıma, sedasız ünsüzlerin kendi karşılıkları olan sedalılar haline gelmesidir. Bölge ağzlarında en fazla görülen değişmeler şunlardır:

"k > ƙ" değişmesi : "k" ile "g" arası bir sestir. Genellikle "ı, u, o" ünlüleriyle kullanılır:

Kılıç(VIII-16); Kızı (II-B-18); Kırdı (I-D-42); Kulağı (XI-A-8); Kuşun (VIII-162).

"k > Ƙ" değişmesi : Bu değişme daha çok kelime başlarında "a" ünlüsü önünde gerçekleşir. "k" "g" arası bir ünsüz olan "Ƙ" ünsüzü, yarı sedalı bir sestir:

Ƙara (I-A-18); Ƙaşıh (VI-18); Ƙarı (XI-8); Ƙarırsın (XIII-7).

"k > g - ğ" değişmesi :Bu değişme daha çok "kendi" dönüştü zahirinde görülür: gendi (I-F-13) ; guruş (II-A-19) ; çoğ (I-A-2) ; içgici(XI-B-27); bölüg (XI-A-66) ,topuga (I-C-56) ,ag (I-C-56) .

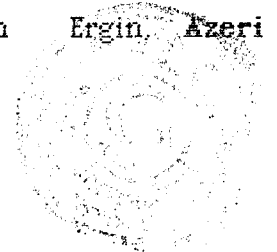
"ç > c" değişmesi : oñuc-ayuç (XX-A-22)

"t > d" değişmesi: Kelime başlarında meydana gelen bu ünsüz değişmesi çok yaygındır¹⁸ . Bu olay bölgenin genel özelliğidir.Ayrıca iki ünlü arasında kalan sedasız t ünsüzü sedalı "d" ünsüzüne döner.

daħıp (takıp) (XII-2), duz (tuz) (XII-1), depe (tepe) (XI-B-4), dutuyō (tutuyor)(IV-40); daħım (takım) (II-C-24); depeleyip (tepeleyip)(II-B-37); dutħal (tutkal)(I-A-40); eridür (eritir) (VII-B,68); avradın (I-A-37); yaradanıñ (I-D-24).

"s > z" değişmesi: zopa (sopa) (II-B-40) kelimesinde başta; herkez (herkes)(I-A-

¹⁸ . Ercilasun, **KİA**, s.108; Ergin, **TDB**, s.91; Muharrem Ergin, **Azeri Türkçesi** (3.b.).İst.1986.s. vii-xi.

30); namuz (namus)(III-3) kelimelerinde ise sonda görülmektedir.

"p > b" değişmesi : Bölge ağızlarındaki bu değişiklik Azeri Türkçesi'nde de yaygındır¹⁹.

bazara(pazara)(XX-47); bekmez (pekmez (XXI-29); bahalı (pahalı)(XXI-A-28);
parmağ(parmak) (V-9); kirbiginin (kirpiğinin); buşu(puşu) (VII-B-36); bişe (pişe) (I-D-8).

Bölge ağızlarında, "y>m": "mefat_etti (I-E-8)"; "j>c ": "picama(XI-B-107)";
"candamlara (II-B-7) "gibi sedalı ünsüzlerin değişmesi de görülmektedir.

B. Sedasızlaşma

Türk dilinde sedasızlaşma; sedalı ünsüzlerin kendi karşılıkları olan sedasız ünsüzlere dönüşmeleridir. Bölge ağızlarında belli örneklerde dikkati çeker:

"g > k" değişmesi : kölge (V-80); közüünen(gözüyle) (I-B-32).

"gibi" edatı ise "kimi"(XIII-74) şekliyle de görülmektedir.

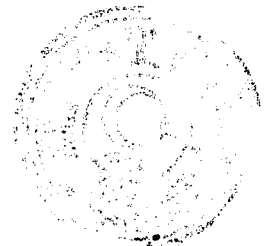
"d > t" değişmesi : Kelime başında ve kelime ortasında "t, ş, s, p" seslerinin etkisiyle meydana gelir:

tomatez (II-A-40); paşah (padışah) ; tuvar (duvar (II-D-32); tüşündü (düşündü)
(X-10); tükkan (dükkan) .

"b > p" değişmesi : pağla (bakla) (II-A-40); kirpit (kibrit)(I-A-62).

"y > f" değişmesi : mafetti(mahvetti) (II-D-42).

¹⁹ . Ergin. TDB. s.83.

C. Süreklileşme

Süreklî ünsüzlerin, süreklî ünsüzlere dönüşmesine "süreklileşme" denir. Ancak süreklî ünsüzler kendi aralarında, sızıcı ve akıcı olmak üzere ikiye ayrılırlar. Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında sızıcılaşma olayı daha fazla görülür:

1. Sızıcılaşma

"k>h" değişmesi : Bölge ağızlarında en çok görülen bu süreklileşme olayı, Azeri Türkçesi'nin de özelliğidir²⁰ .

taharlardı (I-A-23); yoh (I-A-41); çıhmış (I-A-53); doğduh (VI-10); Kohlar(koklar) (VI-18); kaħmışlar (kalkmışlar) (VII-A-3); vardıh (IX-2); aħşam (X-41); yataħ yatak (XIV-10); ayrılaħ (XVII-6).

"k>h" değişmesi : Bu değişme de bölge ağızlarında bulunmaktadır. Ancak ince ünsüzlerle kullanılan "h" ünsüzü, "h" sesiyle de karışmaktadır. Bu gelişme de Azeri ağızlarına mahsus bir özelliktir ve birçok Anadolu ağzında görülür²¹ .

gördüh (I-A-1); ekerih (VI-4); gitih (X-55).

"k > ğ" değişmesi : çoğ (VII-A-7); Kulağı (IV-69); yuracağı (IV-77); barmağıma (XI-A-7); adağınan (adakla) (IV-7); Kuşağına (VIII-12).

"k > yumuşak ğ" değişmesi : Ön damaklı "k"nin sızıcı "ğ" sesine dönüşmesidir.

etmeğ (ekmeği) (III-95) (DLT'de "etmek")²² .

"ç > ş" değişmesi : Bölge ağızlarında kelime başı, ortası ve sonunda çok sık görülen bir değişikliktir.

genşlik (II-C-1); içtima (içtima) (XI-A-18); geşTi (I-A-1); şorba (I-D-13); kerpış (II-D-18); ardiş (ardıç) (IV-36); üş (üç) (IX-72); saşlı (X-3); sütlaş = sütlaç= sütü aş (XIV-12) ;

²⁰ . Muharrem Ergin, **Azeri Türkçesi**, s.91-92.

²¹ . Ercilasun, **KİA**, s.203.

²² **DLT Dizini (Endex-IV)**, s.203.

oruş (XV-5); aşma(açma) (XVIII-26); Kaş (kaç) (XXI-42).

2. Akıcılaşma

Akıcılaşma olayı, bölgemiz ağızlarında fazla görülmez. Ancak bazı ara değişimlerden sonra şu şekiller görülebilmektedir:

deyiştirdi (XI-A-64); deydirir= değıdirir=degdirir (I-C-24); buyün(bugün) (I-A-29); erkeyinen= erkeğinen= erkeginen= erkekinen(erkekle) (I-B-40).

Akıcı Ünsüzler Arasında Değişmeler : Anadolu ağızlarının bir çoğunda olduğu gibi, bölgemiz ağızlarında da akıcı ünsüzlerin birbirlerinin yerine geçmesi hadisesi görülmektedir:

"r>l" değişmesi : bilile birle(I-A-45); kelle kere(XXI-A-50); helkeş(herkes)(I-D-17).

"r>y" değişmesi : Nayman(Narman) (XIII-18); biyaz(biraz) (IV-79).

"r>n" değişmesi : mundar murdar (XII-8); femarlı(fermanlı) (IV-II2).

"m>n" değişmesi : şindi (şimdi)(I-B-20);

"n>m" değişmesi : om(on) (XI-A-16); sümük= sünük(I-E-16).

"l>r" değişmesi : çeme(XXII-12).

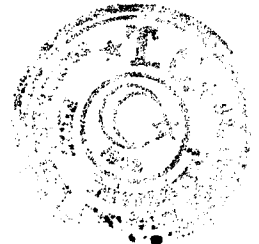
Ç. Süreksizleşme

Bu hadise yaygın değildir; çok az görülür: merdigen (merdiven)(I-A-10); öğüne (önüne) (II-C-88) ²³

Y. ÜNSÜZ DÜŞMESİ

Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında, iç seste bulunan "f, ğ, h, l, r, y" sızıcı ünsüzleri ve "k, n, t" patlayıcı ünsüzleriyle "y" yarı ünlüsü düşerler.

²³ S. Çağatay, a.g.m., s.15-30.

"f" düşmesi : çütler (çiftler) (IV-2).

"ğ" düşmesi : ÷lanın (oğlanın) (II-A-4); souh (XX-87); deel (değil) (XX-29).

"h" düşmesi : mafetTi (mahvetti) (II-D-42); şüpeye (şüpheye) (V-8f); dāa (daha) (IV-42); Memet (IV-82); mapısımız (III-7).

"k" düşmesi : Kırhan (Kırkhan) (VII-A-22); gömlē (VI-48).

"ñ" düşmesi : bāa (bana) (XIV-2); sāa (sana) (I-D-43); būu (bunu) (V-15); sōra (sonra) (XII-15)²⁴.

"r" düşmesi : bi (XV-50); yurusān (yurursan) (IV-94); sona (II-A-4); dōkedih (dökerdik) (III-65).

"t" düşmesi : rasgelsin (V-17); dūrūs.

"v" düşmesi : töbe (XXI-27); evel (I-F-25).

"y" düşmesi : söle (şöyle) (V-21); soha (soyka) (VI-45); ēle (öyle) (IV-9f); hadi (haydi) (XI-B-74).

VI. UNSÖZ İKİZLEŞMESİ

A. İkiz Unsüz

Türk yazı dilinde bulunmayan bu ses olayına; Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağzlarında zaman zaman rastlanılmaktadır.

Aşağıdaki kelimelerde, asıllarında tek olduğu halde, sonradan ikizleşen unsüzler bulunmaktadır. Bazen de asimilasyonla, ikiz konsonant ortaya çıkabilmektedir:

bıçağın (bıçağın) (IV-100); onna (ona) (VI-22); amna (ama) (V-2); yuhhāri (IV-

²⁴ . Çağatay. a.g.m. s.27.

39); aşşağı (aşağı) (VIII-33); eşsek (eşek) (XI-A-16); ossun (olsun); hakatten (hakikaten) (V-66).

B. İkiz Ünsüzün Tekleşmesi

Asıllarında ikiz ünsüz olduğu halde, bazı kelimeler, sonradan bir ünsüzlerini kaybederler. Türkçe asıllı kelimelerde ikiz ünsüz olmadığı için, bölge ağzı, ikiz ünsüz bulunduran yabancı kökenli kelimelerin bir ünsüzünü düşürür:

evel-eyvel (VII-A-9); tükan-dükkan (X-4); Temmuz-Temmuz (V-28); tiyara-teyyare (XII-13).

VII. ÜNSÜZLERDE YER DEĞİŞTİRME (METATEZ)

Bazı kelimelerde, boğumlanması uzak olan bir ünsüzün boğumlanma noktasının daha öne alınıp söylenmesi demek olup, iki türü vardır ²⁵ :

1. Yer değiştirme hadisesi bitişik iki ünsüzden ikincisinin, birincisinin yerine geçmesi şeklinde ortaya çıkabilir. Buna, "yakın yer değiştirme" de denilmektedir.

Bölgemizde çok az da olsa görülmektedir: melmekete – memlekete (IX-66); göyne-gönye (II-C-24); torpah-toprak (XIII-172); kirpiti-kibriti (I-A-52); zahmeri-zamheri (XXII-1); gürbe-gübre (I-A-28); sorna-sonra (XXI-B-5); bergir-beygir (VII-A-7).

2. Birbirinden uzak olan iki ünsüz arasında yer değiştirme varsa, buna "uzak yer değiştirme" denir : Kasafa-kafese (I-B-33); asirleşt-i-asirleşt (VI-45)²⁶ .

VIII ÜNSÜZ TÜREMESİ

Türkçe'de, kelimelerde ekleme ve kaynaşma sırasında ortaya çıkan ünlü çatışmasını önlemek maksadıyla, iki ünlü arasına bir koruyucu ünsüz getirilir ²⁷ .

Bölgemiz ağızlarında bulunan yazı dilinden farklı kelimelerde ,"-y-" koruyucu

²⁵ Hasan Eren, " Türk Dillerinde Metathese", **TDAY-Belleten**, Ank.1953,s.161-180.

²⁶ Z. Korkmaz, **NYA**, s.97; T.Gülensoy, **KYA**, s.69-70.

²⁷ T. Gülensoy, **KYA**, s.55; Z. Korkmaz, **NYA**, s.83-84.

Ünsüzü ile "h" ünsüzü tesbit edilmiştir:

öleyidi (IV-7); neyimiş(I-B-4); ıynat (V-5); dayire (XXII-2); neyilen (I-E-6); neyise (X-3); sahan-sâa-saîna (XII-4).

Diğer Anadolu ağızlarında da sıkça görülen ünlü ile başlayan kelimelerin başında ünsüz türemesi olayı, bölgemizde çok yaygın değildir.

Aşağıdaki örneklerde "h-" ve "y-" ünsüzleri, ünlü ile başlayan kelimelerin başına gelmiştir:

heyvah-eyvah (I-C-11); helbet-elbette (XXI-A-17);); yaldatı-aldattı (I-A-8); yurgan-urgan (V-34); yesiri-esiri XIII-II7).

IX. HECE KAYNAŞMASI

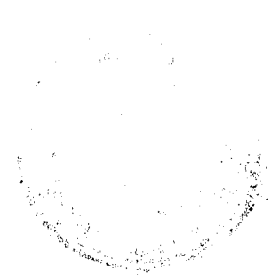
Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında hece kaynaşması, diğer Anadolu ağızlarında da bulunan "g, ğ, k, y" sert damak ünsüzleri ile, nazal n (ön damak genze), v (diş-dudak), r (diş-diş eti titretili) ile h (sızıcı, sedasız) ünsüzlerin etkisiyle olur:

alacam (alacağım) (I-A-19); biliyon mu (biliyor musun)(II-C-13); ne edeh-nedeî (I-A-15); Aşatma-Ayşe Fatma (VI-24); nellim ne eyliyeyim (VII-B-88).

X. HECE YUTUMU

Bir kelime içerisinde yan yana bulunan ve sesleri boğumlanma nitelikleri bakımından birbirine eşit ya da çok yakın olan iki hecenin söylenişte tek heceye indirilmesi demektir:

Bu ses hadisesi,derlediğimiz metinlerde çok fazla değildir : müsade -müsaade (XII-42); hakaten-hakikaten (V-66); mukait-mukayyet (XYII-61).

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

Y A P I B İ L G İ S İ (MORFOLOJİ)

I. İSİMLER

A. İSİM YAPIM EKLERİ

İsim veya fiil kök ve gövdelerine getirilerek yeni kelimeler türeten eklerdir.

1. İsimden İsim Yapma Ekleri:

"+lık +lık +luk +lük" eki: Türkçe'de çok işlek olan bu ek, Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında; "k">"h" değişmesiyle "-lıh, -luh" şeklinde de görülür:

bahalılıh-pahalılık (I-A-26); kaçakçılıh-kaçakçılık (I-A-46); fesatlıh-fesatlık (I-D-15); yokluk (I-E-15); günlük (II-A-26); aylık (I-F-17); sebzeçilik (II-A-41); uğursuzluk (VII-A-1); gözlük (XI-A-22); ucuzluğ-ucuzluk (III-21); güçsüzlük (güçten düşme, yorgunluk)(X-28); etlik (eti için kesilen besili hayvan)(IV-9).

"+nıh": "+lık +nıh" şekli, ilerleyici benzeşmenin etkisiyle ortaya çıkar: Karannıh (IX-6).

"+cı +ci +cu +cü +çı +çi +çu +çü" eki:

Kaçahcılıh (I-A-46); sebzeçilik (II-A-41); elektrikliçi (II-D-2); odunculuğ (IV-100); radyocu (VI-55); çütcü çiftçi (XIII-11); davılcı (I-A-39); tezkerici tezkereci (I-C-30); kırık+çı (X-42); dünürcü (XVIII-33).

"+cık +cık, +cuk, +cük, +cih" eki:

Kalaycık (özel isim) (II-A-33); azıcık azıcık (X-55); kılçık-kılçık (XYII-40); Kürecik (Kürecik)(XYII-45).

"+l, +li, +lu, +lü" eki:

bahalılıh (I-A-26); kilitli-kilitli (I-D-14); kırık iki+lıydı (I-C-2); Erzurumlu (II-A-2); etli (IV-9); doğumlu (VI-1); güçlü-güçlü (VIII-7); köylü (I-C-4).

"+sız +süz +süz" eki:

minasıpsız (uygunsuz) (I-A-19); sünnetsiz (I-F-15); güçsüzlük (X-28); yüreksiz

(II-C-76); öksüz (I-B-6).

"+man" eki : kocaman (II-C-84).

"+al" eki : topal (IV-A-42); güzel (I-A-17).

"+ka" eki : başka-başka (IX-60).

"+dış" eki : sağdış (VI-7).

"+daş" eki : yoldaş (I-F-12); arkadaş-arkadaş (I-A-46).

"+sul" eki : yoksul (I-D-10).

"+k" eki : cıngıldak (Y-74); çökellik (III-A-50).

"+n" eki : güzün (XX-84).

"+a" eki : dara (III-A-38).

"+gâç" eki : salağgâç (III-A-81).

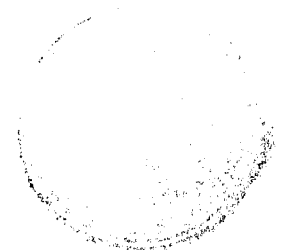
"+gıl +gil" eki : anasıgile (XXI-A-19).

2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

"-ak -ğ" eki : konak (I-B-39); kaçak (I-A-46); dilek (I-B-17); büyük (I-E-12); kapak (II-C-33); korkak (II-C-76); adak (IV-A-7); delik (IV-A-33); gedik (IV-A-43); yedek (IV-A-63); artığ (fazla) (IV-A-45); bulanığ (Y-3); kırığ (X-42); tanışığ (I-D-11).

"-alak -elek" eki : çökelek .

"-a" eki : yara (II-75).

"-eç" eki : güleç (VII-B-101).

"-qın -qin, -qun, -qün, -kın, -kin, -kun, -kün" eki : engin (VII-B-72); yurgun (VIII-15); şişkin (I-B-22); yorgun (XIV-25); eşkin (I-B-21); coşkun (I-B-24).

"-ntı -üntü" eki : sürüntülük (I-E-2).

"-anak -enek" eki : diğnek (IV-A-19); gelenek (XVIII-10); görenek (XVIII-10).

"-ebe" eki : göçebe (IV-A-23).

"-men" eki : öğretmen (VI-6).

"-si" eki : giysi (XV-6).

"-qi -ki -ki -qi" eki : sevgi (XIV-8); saygı (III-A-3); içgi içki (XI-B-78).

"-u -ü -ı -i" eki : örtü (I-A-4); dolu (XIII-169); çatı (I-A-24); asılı (XXII-18); sürü (I-A-47).

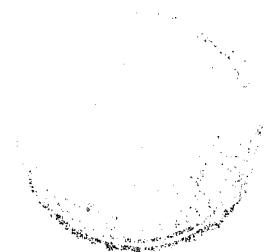
"-m" eki : dağıtım (XX-13); dağım (II-C-24); ölüm (I-B-35); yarım (II-D-25 ; geyim (I-A-34).

"-ma -me" eki : kazma (II-B-15).

"-ge" eki : süpürge (I-A-29).

"-kan -ğan -ken -gen" eki : geçen (I-A-21).

"-ş" eki : tanı-ş (IX-13).

B. İSİM ÇEKİM EKLERİ

1. İsim Hal Ekleri :

a. İlgi Hali (Genitif) : Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızların- da "-nın, -nin, -nun, -nün; -in, -in" ilgi hali "nazal n" ile söylenir. Ancak bu sürekli değildir. seniñ (I-A-21); yoldaşıñ (I-A-59); padişahıñ (XVI-41); gönlünüñ (XIX-6), "-n" biçiminde de (tarlasıñ başına gétTi) görülür.

b. Yükleme Hali (Akuzatif) : "ı, i, u, ü" yazı dilinden farklı değildir. ağ-ı (I-C-73); un-u (III-86); şöhet-i (IV-69); ben-i (VIII-13); babasını (II-A-2); yüzüg-ü (I-C-5).

c. Yönelme Hali (Datif) :

"-e" : ikincisine (VIII-3); ev-e (III-79).

"-a" : başına (I-A-53); dağa (III-62).

ç. Bulunma Hali (Lokatif) : Bölge ağızlarında çok az da olsa bazen; "-de"; "-den, -dan" yerine geçer.

"değneği elinde çıkartTim" ; "şu yanda bu yandan döktüler" (I-E-8); yanda (V-13); Kozluca'da (VI-1); mescitTe (VII-B-2); cehennemde (VII-B-9).

d. Ayrılma Hali (Ablatif) ¹ : Ünsüz uyumuna göre değişmektedir. "-de" ile de ayrılma haline metinlerde rastlanmaktadır: "Kar tã köy yüzünde irak" (I-A-60).

parmagından (I-C-5); kesilenden (I-A-60); şöbeden (IX-1); Kayseri'den (X-1).

Ablatif hali, "-de, -da" ile de anlatılır: "ben bu değneyi bunun elinde alam" (IV-24); "şu yanda bu yandan döktüler, satTılar bizi" (I-E-8).

Ablatif halinin "vasita hali" olarak kullanıldığı da görülmektedir: "hepinizi bir Kurşundan öldürecēm" (IV-85).

e. Eşitlik Hali : Bu ek, bölge ağızlarında sık sık kullanılır. Köktürkçe'den beri

¹ . Ahmet Caferoğlu, Türk Dili Tarihi, c.I-II (3.b.), İst.1984,s.138.

kullanılan bir ektir².

yihılasıca (I-C-5); rütbece (XI-B-37); güzelcene (X-67); éyice (XII-12).

f. Yasita Hali: Bölge ağızlarında Eski Türkçe'de bulunan "-n" yasita ekinin yanında "ile" edatından gelişen "-ilen, -inan, -inen" biçimleri de vardır.

güzün (XX-83); ilkin (VIII-3); beniminan (II-C-50); yayan (XIII-142); sabahnan (XIII-3) tozuynan (I-B-30); şeylen (XII-48).

2. İyelik Ekleri

Bölgede kullanılan iyelik ekleri, birinci çoğul şahıs eki dışında, yazı dilinden pek farklılık göstermez:

Kocam (I-C-54); gücümüz (I-A-28); şahidik (XI-39); nerelisin (IX-29); şahitsiniz (XI-39); darası (III-38); evleri (I-A-3).

aitlik "-ki'si: Bu ek, ses uyumuna uğrayarak "-kı, -kî" biçimlerinde de görülür. yaşındaki (III-43); şimdiki (III-9); ahırdakılarını (XVII-20).

3. Çokluk Eki:

Bu ek, bölge ağızlarında da yazı dilinde olduğu gibi "+ler, +lar" biçimindedir. Ancak bazı kelimelerde uyum dışına çıktığı görülmektedir; bu durum, konuşmacının kişisel özelliği de olabilir.

demişlar (XVII-34); atların (I-A-4); ateşler (XIII-74).

4. Soru Eki:

Yazı diliyle pek aykırılık göstermez: içine mi (V-49); utanmıyoñ mu (V-23).

Soru eki, çoğu zaman metinlerde, vurgu ile de ifade edilmektedir.

II. S I F A T L A R

Sıfatlar, varlıkları çeşitli açılardan belirten ve niteleyen kelimelerdir.

² A. Caferoğlu, a.g.e., s.138.

Bölgemizdeki sıfatların durumu, genel olarak yazı dilinden ayrılmaz.

A. Niteleme Sıfatları

Nesnelerin niteliklerini anlatan bu sıfatlardan bazıları şunlardır:

kötü (yeminler) (I-A-8); güzel (gâyimler) (I-B-1); kül kömür (avrat) (II-D-17); susuz (arazi) (XX-72); eski (zaman) (II-B-34); ufağ (uşağ) (I-F-1); deste deste (gül) (I-B-43); büyük (kız) (II-A-17); fakır (adamlar) (II-A-29); kalem (Kaşlı) (X-3); perişan (asker) (IX-78)uzun (ip) (Y-13); yarım (ekmeg) (II-D-25)aşılı (amut) (III-26); Kocaman (sırh) (II-C-84); en (iyi) (II-C-51).

B. Belirleme Sıfatları

1. İşaret Sıfatları :

Yazı dilinde olduğu gibi "bu, şu, o" işaret sıfatları, bölge ağızlarında da kullanılmaktadır:

bu (devir)-(I-A-8); o (evi) (I-C-5); şu (dağlar) (I-B-25).

2. Sayı Sıfatları

Yazı dilindeki kullanımların yanında, bazı sayı isimleri fonetik ve morfolojik farklılık gösterirler:

"on "; "om bir buçuh"(XI-30) ifadesinde, ardarda gelen iki kelimedede hece sonundaki "n" ünsüzü , kendisinden sonra gelen kelimenin başındaki "b" sesinin de etkisiyle, bir çift dudak ünsüzüne dönüşmektedir.

"bir" sayı sıfatı; kelime sonlarında bulunan "r"nin düşmesiyle "bi" şeklinde söylenmektedir: bi (harp) (II-B-34).

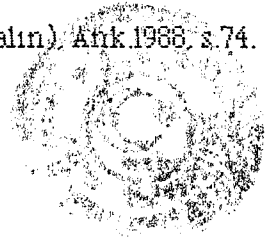
"yirmi" sayı sıfatı ise, eski şeklini devam ettirmektedir: yigirmi beş (guruş) (II-A-19)³.

"sekiz" kelimesinde de konsonant ikizleşmesi görülmektedir:sekkiz on (gişi) (Y-15).

"yüz" kelimesine ise metinlerde "yügüz" şeklinde rastlanmaktadır:yü-güz(I-D-33).

Ayrıca, beşer (metrelik)(II-C-3); iki (köprü)(II-C-39); kırğ (gün) (XVIII-23) ; doğuz (adam) (III-3) gibi örneklere de rastlanmaktadır.

³ . A. von Gabain, **Eski Türkçe'nin Grameri**, (Çev. Mehmet Akalın), Ankara 1988, s.74.

3. Soru Sıfatları

nasıl (askerlik) (XI-A-47); hangi (yüzbaşı) (XI-A-33); kaç (ekmek) (XVI-6).

4. Belirsizlik Sıfatları

şey (harbi) (II-B-34); filan (memür) (XI-II3).

III. ZAMİRLER

Zamirler , Türk dilinde nesnelere gerçek karşılıkları olmayan, ancak gerektiği zaman onları geçici olarak gösteren ya da temsil eden kelimelerdir. Zamirler, isimler gibi çekime uğradıklarında köklerini değiştirirler⁴ .Akçadağ,Doğanşehir ve Darende ağızlarındaki zamirler, bazı fonetik farklarla yazı dilindekilerden ayrılırlar.

Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarının başlıca zamir türleri ve çekimleri şöyledir:

A. Şahıs Zamirleri

1. Yalın Hal : ben, sen, o(u); biz, siz, onlar(onnar).
2. İlgili Hali : benim, seniñ(senin), onuñ(onun); bizim, siziñ(sizin), onların.
3. Yükleme Hali: beni, seni, onu; bizi, sizi, onları.
4. Yönelme Hali : baha(XVI-15), bana, baa(II-C-21), ba; sana, saa(I-D-43); sa; ona, bize, size, onnara(II-D-33), onlara.
5. Bulunma Hali : bende, sende, onda; bizde, sizde, onnarda, onlarda.
6. Çıkma Hali : benden, senden, ondan; bizden, sizden, onlardan.
7. Eşitlik Hali: bence, sence, ona (göre); bizce, sizce, onlara (göre), onlarca.
8. Vasıta Hali : bennen, benle,sennen, onla; bizimle, biznen, sizle, sizinnan,

⁴ . M. Ergin, **TDB**, s.262-280; Mecdut Mensuroğlu, "Türkçe'de Zamir Çekimi",**TDED**, c.III Sayı 3-4., İst. 1949, s.501-518.

onlarla.

Şahıs Zamirlerinin Edatlara Bağlanması:

Bölge ağızlarında şahıs zamirleri, isimlerin, doğrudan bağlandıkları son çekim edatlarına şu şekilde bağlanırlar:

benimle, seninle, onunla, bizimle, sizinle, onunla;

benle, senle, onla, bizle, sizle, onlarla(olarla);

bennen, sennen, onnan, biznen, siznen, onnarla;

beniminan(II-C-50).

Bu şekil de gösteriyor ki, ağız özelliği kendinin yavaş yavaş kaybetmektedir.

B. Dönüşlülük Zamiri

Yazı dilinde kullanılan "kendi" dönüşlülük zamiri, bölge ağızlarında " k > g " değişimi sonucunda "gendi" şeklinde de kullanılmaktadır:

kendi(Y-71)   gendimiz

gendi(XI-B-19)   gendiniz

gendime (X-64)

gendine (X-64)   gendileri

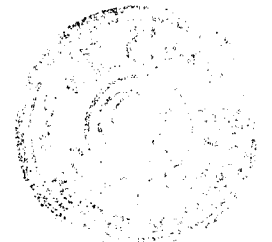
gendisiyle (IX-23)   gendisinden(X-69) örneklerinde görüldüğü gibi, isim çekim ekleri alır.

C. İşaret Zamirleri

Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında, yazı dilindeki gibi kullanılır. Sadece birtakım ses olayları sonucunda "bunnar (bunlar) (II-B-36); bunuñ (II-A-3); bûu(Y-15)" gibi şekillere de rastlanır

Ç. Soru Zamirleri

Bölge ağızlarında, yazı dilinde bulunan "kim(XI-A-50); ne (XI-D-93)" gibi soru zamirleri kullanılır. "ne" soru zamiri iyelik eki aldığı anda ise, "nem, neñ, nesi; nemiz, neniz, neleri" gibi söylenmektedir. nemiz (III-80).

D. Belirsizlik Zamirleri

Bölge ağızlarında, "kimisi, birisi" gibi belirsizlik zamirleri kullanılmaktadır.

IV. FİİLLER

A. Fiil Yapım Ekleri

Fiil veya isim kök ya da gövdelerine getirilerek fiil türeten eklerdir. Bölgemiz ağızlarında kullanılan yapım eklerinden bazıları şunlardır:

1.. İsimden Fiil Yapan Ekler :

- a. "+a-" eki : yaşa- (I-D-16);
- b. "+er-" eki : ever -(I-B-7).
- c. "+al-" eki : daral- (II-C-75); peyle- (I-A-4).
- ç. "+la- +le -"eki : terkle- (I-E-11); sızla- (I-C-15); talimle-(I-D-14); gezele-n-(I-A-6); otla-(VI-28); yolla- (IX-76); iyele-ş-(XVI-20); kutla-(XVIII-58).

2. Fiilden Fiil Yapan Ekler :

- a."-t" eki : yalda-t- (aldat-) (I-A-8); çığı-t-(I-D-2); dire-t-(I-D- 8); éle-t-(II-A-76); dona-t-(I-A-28); çıkar-t-(XI-B-98); otu-t-(VI-53).
- b. "-l" eki : yar-ıl-(II-B-41); dut-ul-(II-A-23); dara-l-(II-C-75).
- c. "-n" eki : evle-n-(II-A-1); boşa-n-(IV-A-31); sürü-n-(I-E-2); bula-N-(X-77).
- ç. "-ş" eki : al-ış-(IV-A-42); dala-ş-(VIII-A-21); say-ış-(I-F-16); rahatla-ş-(II-B-10).
- d. "-dır- -dir- eki : döv-dür-(III-A-55); kan-dır- (I-C-51); yan-dır-(I-C-50); dol-Dur-(IX-62).
- e. "-r" eki : düş-ür-(I-E-12); kaç-ır-(II-A-3); emiz-ir-(XXI-B-10).

B. Fiil Çekim Ekleri

Fiil çekim ekleri, çekimli fiillerde bulunan eklerdir. Çekimli fiil ise, fiil kökünün bir şahsa, bir şekle ve bir zamana bağlanmasıdır. Çekimli fiiller bölgemizde bazı fonetik farklılıklar gösterirler.

1. Şahıs Ekleri :

Bölgemizde çekimli fiillerde kullanılan hem zamir hem de iyelik menşe'li şahıs ekleri mevcuttur⁵. Ancak bazı çekimlerde bu değişir.

A. İkinci tekil şahısta iyelik menşe'li "-n" şimdiki zaman çekiminde zamir menşe'li ekin yerine geçer.: biliyoñ mu (II-C-13); biliñ mi (XXII-3). bu soru hallerinin "bili misin" şekli de vardır.

B. Birinci çoğul şahıs eki ise, genellikle "-ak -ek -ık, -ik, -uk -ük" veya "-ıh, ih, -uh -üh"tür. bunların yanı sıra "z"li şekiller de bulunmaktadır. götürürüh (I-A-52); seslenmezdiñ (I-C-24); gelmişih (IV-96); nedecağız (IV-96); gelek (IV-6); gideh (IV-6).

2. Şekil ve Zaman ekleri :

Akçadağ. Doğanşehir ve Darende ağızlarındaki zaman ekleri yazı dilinden, fonetik ve morfolojik açıdan ayrılırlar. Bu şekiller içerisinde en farklı olanı şimdiki ve gelecek zaman şekilleridir. Bölge ağızlarında gereklilik hali kullanılmamakta birlikte, metinlerde sadece, bir yerde geçmektedir.

a. Bildirme Kipleri:

Şimdiki Zaman : Bu zaman eki, Malatya ağızının tesiriyle , Akçadağ yöresinde "biliyim" kelimesinde görülen "-iy" şeklinde görülür⁶. Ancak gerek Akçadağ'da gerek Doğanşehir ve Darende'de "-yo"lu şekil daha fazla kullanılır. Şimdiki zamanın bu dar ve yuvarlak şekilleri, aynı şahıs tarafından da kullanılabilir: kucaklamıyı (I-B-3); dutulmuyo (I-B-3). Bölgede şimdiki zaman eki daha çok "-î, -î, -û, -û, -iy, -iy, uy, -üy; -yor, -yö, -yol, -yü, -yü" şekillerinde görülebilmektedir⁷.

Gelecek Zaman : Bölge ağızlarındaki gelecek zaman ekleri bazen hece yutumu sonucu "-aca -ece; -acağ, -eceağ, -acağ, -eceağ" şekilleridir: alacām (I-A-19).

Geniş Zaman : Geniş zaman eki, bölge ağızlarında yazı dilinden pek farklı değildir.götürür (V-54); yapallar (VI-29); bülmem (II-C-87).

Geniş zaman ekinin olumlu hali, "-r, -ar, -er, -ur, -ür, -al, -il" şekillerinde görülürken, olumsuz, "-me, -ma; -maz, -mez" ile yapılmaktadır.

Di'li Geçmiş Zaman : Bölge ağızlarında di'li geçmiş zaman eki; "-di, -di, -du,-

5. M. Ergin, **TDB**, s.282-288.

6. Tuncer Gülensoy, "Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki", **Prof.Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan'dan Ayrı Basım**,Ank.1985,s.281-295.

7. T. Gülensoy, **a.g.m.**, s.281-295.

dü" ve "-Tı, -Ti, Tü" şeklinde mevcuttur. Sedasız "t" ünsüzü, yarı sedalı hale gelerek, "t" ile "d" arası bir ses "T" olarak çok yaygın bir şekilde söylenmektedir: bahTım (IX-5); düşTü (Y-46); életTi (I-A-11).

Miş'li Geçmiş Zaman : Yazı dilindeki gibi kullanılmaktadır.

b.. Tasarlama Kipleri

Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında tasarlama kiplerinin şart, istek ve emir halleri mevcuttur. Eski Türkçe döneminde bulunmayan ⁸ gereklilik eki, bölgemiz ağızlarında pek kullanılmamaktadır.

Y. YARDIMCI FİLLER

A. İsimlere Gelen Yardımcı Fiiller

Türkçe'de isimlerle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller, "et-, ol-,eyle-, bulun-, yap-" fiilleridir. Bölgemiz ağızlarında en çok kullanılanları, "eyle-, et-, ol-" fiilleridir. Bu yardımcı fiiller çoğunlukla yabancı isimlerle birleşik fiil yaparlar⁹.

"eyle-" : terkeyle-(I-E-2); metheyle-(VII-B-44),

"et-" : teykif et-(XI-B-67); sevk et-(X-C-2); kabul et-(IV-15); vefat et-(I-E-8).

"ol-" : hamdol- (II-B-25); mukayit ol-(XVII-6).

B. Fiillere Gelen Yardımcı Fiiller

Türk dilinde birleşik fiil yapımında kullanılan yardımcı fiiller; "bil-,yer-, gel-, gör-, kal-, yaz-, koy-" fiilleridir. Muharrem Ergin'e göre, "bil-" iktidar; "yer-" kolaylık, çabukluk ve birdenbirelik; "gel-, gör- dur-,kal-,koy-" deneme, devamlılık ve süre; "yaz-" ise yaklaşma anlatır¹⁰.

Bölge ağızlarında yukarıda belirtilen yardımcı fiillerin çoğu kullanılmakla birlikte, "dur-" yardımcı fiilinin çokça kullanıldığı görülmektedir.

silmeğe dur-(XI-B-12); gülmeye dur-(IV-22); uyumağa dur-(XVI-65); yürümeğe

⁸ M. Ergin, **TDB**, s.312-313.

⁹ M. Ergin, **TDB**, s.386.

¹⁰ M. Mansuroğlu, "Türkiye Türkçesi'nde Birleşim ve Yazılışları Üzerinde", **TDED Dergisi**, c.VIII, İst.1958, s.28-43; M. Ergin, **TDB**, s.387.

dur-(XI-B-43).

Bölge ağızlarında "imkan ve iktidar" bildiren "bil-" fiili de çokça kullanılmaktadır¹¹.

durdurabil-(XVII-28); alabil-(XVI-64); olabil-(X-10); isteyebil-(XVI-33).

Dikkati çeken bir başka husus da , bu "bil-" fiilinin olumsuz şeklinin çok kullanılmasıdır. Bu da, anlatım esnasında daha çok geniş zamanın hikayesinde göze çarpar:

çiharamazdı(III-13); çalışmam(II-A-32); seslenemediler(II-39); alamadılar(II-B-8); sevemezdim(I-D-18)..

VI. İSİM FİİLİ (EK FİİL= CEYHER FİİLİ)

A. Olumlu Hali

Türkçe'de "ceyher fiili", "ek-fiil", "i- fiili" biçiminde adlandırılan bu yardımcı fiil iki önemli fonksiyon icra etmektedir:

a. İsimlerden sonra gelerek, onları fiilleştirmek suretiyle, şimdiki zaman (ya da geniş zaman), dil'i geçmiş, miş 'li geçmiş zamanlarla şart kipinde çekime sokar..

b. Fiillerden sonra gelerek, onların birleşik çekimini yapar.Bu fiil kökünün Eski Türkçe'deki "er-" fiilinden geldiği kabul edilmektedir¹².

Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında "i-" fiili, şimdiki zaman dışında-çekimi, eklerle yapıldığı için- kökünü kaybetmez. Bilhassa ünsüzle biten kelimelerden sonra geldiğinde fiil kökü kendisini belli eder. Ünlü ile biten bir kelimeye geldiği zaman ise, çoğunlukla "i-" fiili, bir yarı-ünlü olan "y" ünsüzüne dönüşür ; böyle olmadığı hallerde ise, yeni bir "y" sesi türer:

var_ıdı (I-A-16); bayram_ıdı (II-D-43); hocayıdı (XII-7); akıllıymış(XVII-3); hastaymış (XV-2); Kuruşaydı (III-41).

"i- fiili, "u- "şekline de dönüşebilmektedir: çoğ_ıdu (Y-52).

B. Olumsuz Hali

Ceyher fiilinin olumsuzluğu, "değil" edatı ile yapılır: "mumyalı değil mi"(XX-31);

11 . Zeynep Korkmaz, "Türkiye Türkçesi'nde 'İktidar' ve 'İmkan' Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri", **TDAY-Belleten/1959**,s.107-124; Mecdut Mansuroğlu, **a.g.m.**, s.28-43.

12 . M.Ergin, **TDB**, s.314.

"cahil değil"(XI-B-115).

C. "-ken" Zarf-Fiili

Aslında "i" fiilinin zarf-fiil eki olan "-ken", çekimli fiillerle de kullanılmaktadır: gelmişken (XIV-38). Bu ek'in "-kene" biçimine de bölgede rastlanmaktadır: uyurkene (XVI-65). Bu ek, bazı durumlarda "i" köküyle birlikte de kullanılır: ÇanaKKale'de iken (II-A-38).

Ç. Bildirme Eki

"i" fiilinin şimdiki zamanının üçüncü şahıslarında bulunan ve eski bir "turur-" fiilinden geldiği kabul edilen bu ek, bildirme fonksiyonu yanında, kuvvetlendime ve ihtimal de anlatır: burdadır(XX-II); Korhaktır (II-C-76).

VII. FİİLLERİN BİRLEŞİK ÇEKİMİ

Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında birleşik çekim; yazı dilinde olduğu gibi "i" fiilinin; görülen geçmiş zamanının hikaye, miş'li geçmiş zamanının rivayet ve şart çekiminin de gene şart halini ifade etmesiyle gerçekleşir. Birleşik çekim esnasında fiil tabanlarının üzerine gelen şekil ve zaman eklerinden sonra, "i" fiili getirilir. Ancak bu aşamada; zaman zaman ses uyumunun dışına çıkıldığı görülür. "i" fiilinin birleşik çekimlerde düştüğü ya da bir "y" sesine dönüştüğü görülmektedir.

A. Hikaye

Bütün zamanların hikaye şekli kullanılmaktadır:

girdiydik (V-25); Korhardı (XI-A-13); öldürecekTi (XVI-31); yiyalardı (XVIII-8); hastalanmışdı (VII-A-14).

B. Rivayet :

Di'li geçmiş zamanın rivayeti yoktur:

unutmaz ımiş (IX-41); getirmişler (X-58); yaparlarmış (XY-16).

C. Şart :

Birleşik çekimin şart hali, şu örneklerde görülmektedir:

yendiyse (II-C-12); geçecehsen (II-C-90); götürürse (III-15).

VIII. SIFAT-FİİLLER(PARTİSİPLER)

Nesnelerin hareket vasıflarını karşılayan bu fiil şekilleri anlam yönünden isim cinsinden sayılırlar¹³. Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağzlarında şu partisip ekleri görülmektedir:

"-acak -ecek" eki : Gelecek zaman partisip ekidir0 alacaklarımız (II-A-25); olacak (III-A-13); örtünecek (VI-17); yakacak (VI-44).

"-an -en" eki : Geniş zaman sıfat-fiil ekidir.

gelen (I-B-17); getmiyene (II-B-31); batan (II-B-38).

"-ende" eki : kesilende (I-A-60); Sıfat- fiil eki üzerine kalma hali almıştır.

"-ası -esi" eki : Gelecek zaman anlatan bir partisip ekidir. Genellikle eşitlik eki ile birlikte kullanılır: yıkılasıca (I-C-5).

"-ar -er -r -ur -ür" eki : Bu ek, geniş zaman anlatan bir sıfat-fiil ekidir: oğur yazar (XX-61); yatar (yatır) (XX-39).

"-dik -dik -duk -dük" eki : Geçmiş zaman sıfat-fiil ekidir : tanıdığı (IX-15); gitTiğında (IX-56).

"-maz -mez" eki : Olumsuz geniş zaman eki olan bu ek, olumlu haliyle birlikte kullanılır: çıkar çıkmaz (II-D-29); gelir gelmez (XIII-26); yer yemez (XXII-22). Bu ek, olumsuzluk anlattığı halde, olumsuz fiil gövdelerine de getirilir : vermemezlik (XXI-16).

13. M. Ergin, **TDB**, s.333-335.

IX. ZARF- FİLLER(GERUNDİUMLAR)

Hareket hali ifade eden fiil şekilleridir. fiil çekimleri gibi, şekle, zamana ve şahsa bağlanmazlar. Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında yaygın bir şekilde kullanılan zarf-fiil ekleri şunlardır:

"-a -e " eki : dura dura (I-A-43); gele gele (I-A-43); yaka yıka (I-A-7); ya ha ya ha (I-A-62). Bu ek, "göre "edatında da görülmektedir: göre (I-E-4).

"-alı -eli eki : görünmeyeli (III-B-82).

"-arak -erek " eki : almayarak (XVI-7); ağlayarak (XVI-14).

"diyerekten (XXI-6) " : Kural dışı olmasına rağmen Anadolu ağızlarında bu ekten sonra ablatif eki gelebilmektedir.

"-dikça -dikçe" eki : Bu zarf-fiil ekinde, önce geçmiş zaman partisip eki , sonra da eşitlik eki gelerek zarf-fiil görevinde kullanılır. Bu durum bölgemizde yaygındır¹⁴ .

"-ınca -ince " eki : Çok kullanılan bir zarf-fiil ekidir: çıkınca (I-A-55); gelince (I-C-30) görünce (XI-38); olunca (IX-26); olmayınca (II-C-60); deyince (VIII-2); vurunca (XI-9).

"gideninceye(XX-50) : Bu kelimede "-en" partisip ekinden sonra, zarf fiil eki gelerek ek yığılması olayı meydana gelmiştir¹⁵ .

"-ı -i -u -ü " eki : düşünü düşünü (I-C-2).

"-ıp -ip -up -üp" eki : Çok kullanılan bir zarf-fiil ekidir: okuyup (XVIII-42); gëdip (I-A-33); gezlenip (I-A-6); sayıp (I-B-7); götürüp (III-A-38).

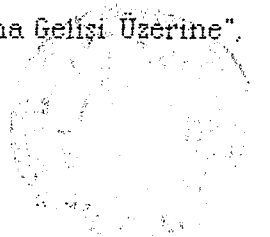
"-madan -meden" eki : dumadan (I-D-7); olmadan (VI-B-13).

"-ken " eki : "i" fiili ile kullanılan bu ekin bazen "i" kökünü muhafaza ettiği görülür: inerken (I-A-10); dërken (II-C-6); yakar_ken(II-C-65).

"-ken" zarf-fiil ekinin "-kene" biçimine de rastlanır: uyurkene (XVI-65).

14. M. Ergin, a.g.e., s.347.

15. Zeynep Korkmaz, "Türkçe'de Ek Yığılması Olaylarının Meydana Gelmesi Üzerine", TDAY-Beleten/1960, s.178.

X. ZARFLAR

Zarflar; hal, durum , zaman, tavır ve miktar bildiren kelimelerdir¹⁶. Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında kullanılan zarflar çoğunlukla Türkiye Türkçesi'nde ve Anadolu ağızlarında kullanılan zarflardır. Aralarında bazı fonetik farklılıklar olan bölgemizde kullanılan bu zarflar şu şekilde sınıflandırılabilir:

A. Yer ve Yön Zarfları

aşşağı (XX-60); yukarı (XX-68); geri (II-A-17); oraya (II-A-19); orda (II-A-22); oradan (II-A-22); öte (II-B-34) arha sıra (XI-B-45); yanısıra (XI-B-60); öğüne (I-A-9).

B. Zaman Zarfları

şimdi (I-A-3); bugün (I-A-29); evvel (I-A-30); ilkin (VIII-3); soñna (II-A-21); gece yarısı (II-C-55); sabaha kadar (II-C-57); şindi (III-10); ahırnı (II-A-5)

"öylenecek (I-D-12)" : Bu zarfta "öyle" kelimesinden sonra "-ecek" sıfat-fiil eki gelmiştir¹⁷.

"sabahtan (II-B-21)" : Bu kelimedede de ablatif eki vardır.

"güzün(XX-84)" : Bu kelimedede ise Eski Türkçe'deki yasita hali , kelimenin sonunda varlığını devam ettirmektedir.

C. Niteleme ve Durum Zarfları

zor (I-A-5); kötü (I-A-8); b'le (I-A-15); güzel (I-A-34); çetin (I-A-41); ucuz (II-A-25); esgi (V-59); yağın (XX-74); hemen hemen (I-A-44); peyderpey(XVIII-79); bilene (XY-39); ağır (I-D-39); zorlan (XII-41); güççük (XXI-B-7); rahat(I-E-20); yağın (I-F-10); bösböyük (V-22); yalnız (II-D-7); bar bar(V-41).

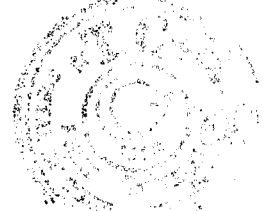
"güzelcene (I-A-32)": "güzel" kelimesine eşitlik ekinden sonra kuvvetlendirme amacıyla datif eki getirilmiştir¹⁸.

"öylenecek (I-D-12)" : "öyle" kelimesine gelecek zaman anlamı veren partisip eki

¹⁶ . M. Ergin, **TDB**, s.258-262.

¹⁷ . Z. Korkmaz, **a.g.m.**, s.178.

¹⁸ . Ahmet Buren, **Anadolu Ağızlarında İsim Çekim Ekleri**(Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 1989, s.315.

getirilmiştir.

Ç. Azlık-Çokluk Zarfları

artuk (fazla) (II-C-85); çok (I-C-73); Kit (I-E-2); az (I-E-3); biraz , biraz (IV-79); çokça (I-C-73); azıcık (X-55).

XI. EDATLAR

Bilindiği gibi edatlar, tek başlarına anlamları olmayan, ancak cümledeki diğer kelime ve kelime grupları arasında çeşitli ilgiler kurmaya yarayan kelimelerdir¹⁹. Bölgemizde, yazı dilinde kullanılan edatların çoğu kullanılmaktadır. En fazla kullanılan edatlardan bazıları şunlardır:

1. Son Çekim Edatları

kadar (XY-B-51); kimi (gibi) (XIII-74); bile (XX-75); bilesi (bile) (I-A-2); yana (I-C-77); için (III-5).

2. Bağlama Edatları

hele (XVI-27); herkes (II-D-44); belki (XI-B-50); çünkü (II-C-52); eger (II-C-13); fakat (II-A-24); halbuki (XXII-5); amma (II-C-21); madem (XI-B-38); yalnız (VI-39).

3. Çağırma ve Hitap Edatları

behey (XI-A-32); haydi (II-B-31); hadi (V-29); le ha (I-A-56); vey (I-C-75); ey (I-C-79); ula (V-63); vey (I-A-38).

¹⁹ . Necmettin Hacıeminoğlu, **Türk Dilinde Edatlar**, İst. 1984, s. V; Kemal Demiray, "Edatlar Üzerine", **Dil Sorunları-II**, Ank.1972, s.196-200.

4. Gösterme Edatları

ahā (XI-B-57); tā (Y-46); işTe (III-38).

5. Tekrarlama Edatları

kelle (kere) (XXI-A-50); gine (XY-52);

6. Cevap Edatları : evet (XI-B-120); heya (XXI-A-21); hayır (XXI-B-20); peki (XXI-B-16).

7. Soru Edatları

hanı (XI-A-63); ne (I-D-48); neye (II-A-24); nasıl (III-48); hani (XI-A-63).

8. Kuvvetlendirme Edatları

heç (hiç) (I-D-46); daha (I-E-48); helbet (XXI-A,17).

"değilkine" (dedikine)(XYIII-7i) : "-kına, -kine" eki, Eski Türkçe'den beri kullanılan fiillerle kullanılan bir pekiştirme edatıdır. Bu özellik Aysar ağız özelliği olarak Anadolu ağızlarında yaşamaktadır²⁰.

9. Karşılaştırma ve Denkleştirme Edatları

hem....hem(II-D-3); ne.... ne (XYIII-63); ya...ya (II-C-8f).

10. Ünem Edatları

abōv (XXI-A-47); ta hō (VI-31); keşke (XXI-A-49); oy (I-E-26); yāv (Y-53); aman (I-C-66); hayda (I-A-56).

XII. İKİLEMELER

Bölge ağızlarında eş anlamlı ve karşıt anlamlı ikilemeler çokça bulunmaktadır. Özellikle eş anlamlılar her türlü kelime çeşidi ile yapılmaktadır.

A. Eş Anlamlı İkilemeler

Bilindiği gibi eş anlamlı kelimeler Türk dilinin çok eski dönemlerinden beri kullanılmaktadır²¹.

yalan yaşlı (II-D-19); eğri eğri (I-D-2); güle güle (I-D-3); yavaş yavaş (II-D-4); parça parça (XXI-B-30); hemen hemen (I-A-44); ortaklık müştereklik(I-B-4); kırıp kırıp

²⁰ . Zeynep Korkmaz, "Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı İle İlişkisi Sorunu", s.28.

²¹ . Doğan Aksan, "Eş Anlamlılık Sorunu ve Türk Yazı Dilinin Eskiliğinin Saptanmasında Eş Anlamlardan Yararlanma", **Bilimsel Bildiriler-1972**, Ank.1975. s.531-550.

(X-94); kül kömür (II-D-17); ev bark (I-F-1); yuğa yuğa (III-86); doğru dürüs (XX-80); hatır hatır (XXII-23); bar bar (Y-41); langul langul (Y-74); yalay yalay (Y-76); çatır çatır (Y-44); kısım kısım (VIII-2); çeke çeke (Y-42); yer yurt (VIII-31); tak tak (Y-52); deste deste (I-B-43).

B.Karşıt Anlamalı İkilemeler

yer yemez (XXII-22); çıkar çıkmaz (II-D-29); yalan gerçek (I-E-9); iyi kötü (I-F-23); odur budur (II-A-44).

S O N U Ç

Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızları üzerinde yaptığımız bu araştırmanın sonunda, bölge ağızlarının genelde Anadolu ağızlarıyla büyük benzerlikler gösterdiğini tesbit etmiş bulunuyoruz. İncelemeler sırasında teker teker belirttiğimiz bu sonuçlar, bölgenin birçok Türk boyunun uğrak yeri olduğunu göstermektedir. Esasen doğudan gelip batıya ve güney-doğuya giden önemli iki güzergahın üzerinde olan bölgemiz, Malatya'dan başlayıp Adana ve Kayseri istikametine doğru giden bir "Y" ye benzer. Malatya tarafında Akçadağ, Sivas-Kayseri istikametinde Darende , ve Adıyaman-Kahramanmaraş istikametinde ise, Doğanşehir bölgeleri bulunmaktadır. Ağız özelliklerine bakarak, Akçadağ ve köylerinin Malatya merkez ağızlarına şimdiki zaman eki bakımından daha yakın olduğu görülmektedir. Diğer iki ilçe sınırları arasında kalan köylerde ise, Malatya ağızının özellikleri bulunmakla birlikte Gaziantep ve Sivas ağız özelliklerinin de etkisi görülür.

İnceleme sahamız, eğitim öğretim, yazılı ve sözlü basın araçlarının etkisi altında, büyük çapta ağız özelliğini kaybetme yolundadır. Türkiye Türkçesi ve Anadolu ağızlarının bölgemiz ağızlarıyla ortak ya da farklı olan özelliklerini kısaca şu şekilde belirtmek mümkündür:

1. Bu bölgede, şimdiki zaman eki "r" düşmesiyle yazı dilinden; -ī, -yi, -yī, -yō, -yō̄, -yū gibi şekillerle ayrılmaktadır. Ancak ağırlık, -yō biçimindedir. Bu şekil, Prof.Dr. Zeynep Korkmaz tarafından Anadolu ağızlarına Kınık boyundan geçmiş bir özellik olarak ifade edilmektedir("Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu", **TDAY-Belleten/ 1971**, s.21-46). Z. Korkmaz, "-iy, -iy, ya da -ı, -i" şimdiki zaman şekillerini ise Aşar boyunun bir özelliği olarak kaydeder. Bölgemiz bu iki şekli de yaygın bir biçimde kullanmaktadır. Bu ayırımın hareketle ağız bölgesinin ikiye bölünmesi aynı şahısların her iki şekli de aynı anda bir arada kullanmaları sebebiyle- uygun bulunmamıştır.

2. Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarının bir başka özelliği ise, Eski Türkçe'den bu yana Türk ağızlarında varlığını sürdüren "kapalı e" sesini muhafaza-

etmesidir. Bilindiği gibi bu özellik, Kuzey-Doğu Anadolu ve Azeri ağızlarının belirgin özelliğidir.

3. Türkçe'nin temel özelliklerinin başında yer alan ses uyumu, bölge ağızlarında kendisini belli etmekte ve uyumdan kaçan Türkçe asıllı kelimelerle, yabancı asıllı kelimeleri uyuma sokmaktadır. Mesela, Kardeş, alma, hikeye, memür gibi.

Bazı ses olaylarının etkisiyle, bu olayın tersi de görülmektedir: "şehera" kelimesinde olduğu gibi.

4. Bölgemiz ağızlarında ünlü değişmesi daha çok yabancı asıllı kelimelerde görülmektedir. Mesela, hiccep gibi.

5. İlk hecede bulunan bazı ünlülerin genişlemesi veya yuvarlaklaşması da bölgenin bir başka özelliğidir. Mesela, êndim, gëyim, yokarda, bülem , bütmin kelimelerindeki gibi.

6. Bölgede tesbit edilen başka bir özellik de, içerisinde dar-yuvarlak ünlü bulunduran bazı kelimelerde düzleşme olayının görülmesidir. Mesela, savışTih, ditilirdi.

"öyle, söyle, böyle" gibi ilk hecesinde yuvarlak ünlü bulunduran bu kelimeler, "y" ünsüzünün düşmesi ve erimesiyle meydana gelen hece kaynaşması neticesinde "êyle, êle, bêle, beyle, şe'le" gibi şekiller almıştır. Zeynep korkmaz, bu özelliği, Ayşar boyunun bir özelliği olarak tesbit etmiştir.

7. Bölge ağızlarındaki bazı kelimelerde, kelime başında bulunmayan seslerle başlayan yabancı kelimelerde ünlü düşmesi olmaktadır: "Urus, irahat, irakı " kelimelerinde görüldüğü gibi.

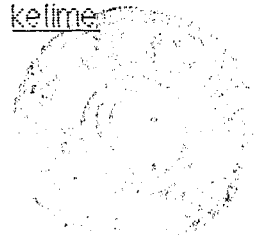
8. "Yokarda, doğurum" örneklerinde görüldüğü üzere, orta hece yokalı düşmektedir.

9. Eski Türkçe'deki "nazal n" sesinin bölge ağızlarında genetik ve ikinci şahıs eklerinde yaşadığı görülmektedir: "yatîñ, bana, bunurı" gibi.

10. Bölgemizin belirgin özelliklerinden biri de , kelime başlarında bulunan art damak k'sinin, sedasız bir hale gelerek, art damak q'sine dönüşmesidir.

11. Bölgenin bir diğer özelliği ise, kelimelerin iç ve son seslerinde bulunan patlayıcı, sedasız, damak k'larının, sızıcı, tonlu, gırtlak h'sine dönüşmesidir: "yoh, hoş, geldih, bahtih" örneklerindeki gibi.

12. Bölgemizdeki önemli bir özellik de, bazı Akçadağ köylerinde, kelime

başlarındaki g seslerinin yumuşama ya da palatallaşma sonucunda "c" ye dönüşmesidir. Bu ses, "g" ile "c" arası bir sestir. bazı araştırmacılar bu sesi, Kıpçak Türkçesi'nin özelliği olarak kaydetmektedirler.(Bkz.Osman Yıldız, "Keklikpınar'ın Ağız Özellikleri",s.277-280).

13. Akçadağ ve civarındaki bazı köylerde gene bazı kelimelerde "c" ve "ç" ünsüzleri hafif sızıcı bir şekilde söylenmektedir.

14. Bölgede "r" ve "l" ünsüz düşmesi olayları da görülür. Örnek, Kağ-; dökediğ.

15. Bölge ağızlarında bazı kelimeler sedasız hallerini devam ettirirler. Mesela, tüşündü, kimi, kölge, tuvar gibi.

16. Bölgede görülen ve çokça kullanılan bir diğer özellik ise, Azeri Türkçesi'nde de yaygın olan "d- t" değişimidir: daş, duz, dağım...

17. "dur-" yardımcı fiili çok kullanılmaktadır: gülmeye dur,; yemeğe dur- gibi.

18. Bir başka özellik ise, "ç", "ş" değişimidir: oruş, ardiş.. gibi.

19. Bölgemiz ağızlarında Anadolu ve Azeri sahasında görülmekte olan, ünsüzlerin yer değiştiimesi hadisesi de bulunmaktadır: torpağ, kirbit...gibi.

20. Bölgemiz ağızlarının bir diğer belirgin özelliği, gelecek zaman ekinin "-aca - ece" biçiminde çekime girmesidir: alacām, bakacām, görecēm..gibi.

21. Akçadağ, Doğanşehir ve Darende ağızlarında önemli sayılabilecek bir unsur da, Eski Türkçe'de kullanılan "-kına -kine" pekiştirme edatının çekimli fiillerden sonra kullanılmasıdır. Bu özellik, Z. Korkmaz tarafından Aysar özelliği olarak tesbit edilmiştir.(**a.g.m.**, s.28).

Yukarıda açıklanan hususlardan anlaşılıyor ki; Akçadağ, Doğanşehir ve Darende yöreleri,bir geçiş bölgesi olmasının da etkisiyle, birden fazla Türk boyunun ağız özelliğini bünyesinde karışık bir biçimde barındırmaktadır. Bölgemiz bu özellikleriyle, Anadolu ve Azeri sahası arasında yer almakla, Türk dili ve Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermektedir.

Kayseri'ye

▲ AWALI XVII

▲ AĞILYAZI XVI

DARENDE XXI-XXII

▲ BAŞDİREK XVIII

● BALABAN XX

▲ A.ULUPINAR XV

▲ Y.ULUPINAR XIX

▲ KOZLUCA III

● KÜRECİK V

● LEVENT II

▲ ILICAK IV

AKÇADAĞ VI

▲ ÖREN I

▲ POLAT VII

▲ FINDIK XII

DOĞANŞEHİR VIII-XIII

▲ SÖĞÜT IX

● SÜRGÜ XI

ERKENEK

X-XIV

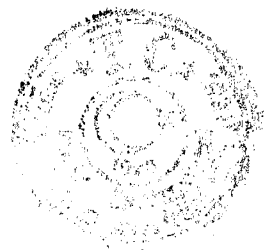
Sivas'a

Malatya'ya

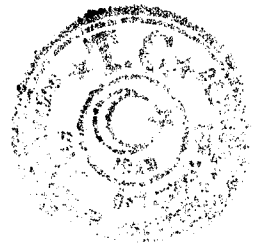
Rakamlar metin numaraları gösterir.

Adana'ya

A. YİĞİT

M E T İ N L E R

Adı Soyadı : Meryem SARIGÜL

Yaşı : 110

Tahsili : Yok

Derleme Yeri: Ören:/AKÇADAĞ

Konusu : Serbest

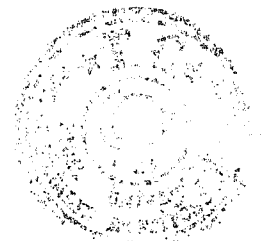
I

A

yüz on. ne çeşit günner gördük. eski de geldi geçti. harmanlar sürülürdü, buğdâyları çalardı, mısılları. hükümet o zaman eyleydi. şimdi de böyle. müfrezeler gelirdi, evleri yağar yıhardı. her hesapları yağ derilerini getirir boşaldır peyllerdi. örtüleri atların altına serellerdi. Karılar kızlar evde kalırdı. o günler çok zor udu. eşkıyalar gelirdi. dağları daşları gezlenip dolanırlardı. herkes korhardı. yağar yıhar gidellerdi. sonra nasıl ettiyse talladılar, tuzağa düşürdüler. Ömer ağa var ıdı. geldi yaldattı. kötü yeminler etti. getirdi. dört tenelerdi. birisi Kaştı tarlıya aşığı. birisi dizi dıtmadı Kapının öğüne 10. düştü. Gendi de merdigende inerken vurdular. o vakit geleceğini kepçeler aldı. Ankara'ya etteler, gettiler. köylerin başına çoğ işler gelirdi. kevenlerimi bile gidellerdi zor annardı. hâ şimdi bah bu devir eskilere uymuyor. şimdi biz bir laf dese bu bizimkiler beyenmiler. eski Kafadır, sen ne anlıyon . şimdi kız anayı babayı dinlemiyö. 15. biz beğendik kime varırsah varır. nede bu devir bele devir. utaya var ıdı. terbiye var ıdı. bir avrat çağasını sevmezdi. babasının yanında çocuğ kucaklamazdı. eski günner güzel ve hası ağır ıdı. şimdi Kolayı gendileri mistasına yedi aq kağıda Kara Kalemi çalıy. baba ben bunu

- alacām". "Kızım minasıpsızı alma." "olmaz." "ō niye." "ben alacām." "benle
 20. oturup Kalkacāh sana ne?" bu devirde bēyle. Kusura bahma. Karı
 Kocanm lafi geşken olmaz. burda geçmiyō. eger seniñ yanında
 geçiyorsa bilmem. şimdi ağalar şey ederdi. atla Katırlar Kapıda
 geliridi. yaylalara gēdeller idi. güzel çağları taharlandı, yükleri
 yüklerdi. Katırlara çatı yapallardı. ortasına oturTullardı. tav rav rav
 25. yaylalara gēdellerdi. Koçları donadırlardı, güzel. tüfeñg sıharlardı. o
 da biribirine şeyidi. o devirler gözeldi. şimdi bahalılığ, her şey güzel
 oldu yá. Kırt girdi içine her şey bahalı. geçim zor. tarlaları sürüyoh,
 gücümüz yetmiyor. kimse gelip tarla ekmiyor. ē nideh biz hem gürbe
 parası hem tüp parası..... bize ne Kalıyor? ha buyün Süpürgesiz'e
 30. gētTim. kimse almadı tarlayı. evvel gelin getirirlerdi. ata bindirillerdi.
 gözölce oynallardı. abō tarlanın ortasına atları Koşturullardı.
 gözölcene oynarlarıdı. kim cırızı atın üstüne vırırsa o Kazanırdı. ē
 şimdi motor, araba her biri gēdip bir derede yuvarlanıy. evvel
 gēyimler de güzel idi. çuħa sako, çuħa şalvar çuħa yekek gēyeller idi.
 35. kölige pıskül bükeller idi. ē şimdi pantor. işTe herkez bu urbayı bu
 elbiseyi giyor. devir dönüyō. eski kese bana sorarsañ güzel idi. mesele
 bah benim Kocamı beni verdiler. bi avradın Koçasıydı. ben diyem
 ki ben almam. hemen Kızıgımdan tutup beni sürüden atı. vey, bu da
 mı duyacayış? sen beğenmiñ deyil mi? davılcıya git Te yolu derhal
 40. öğren. seslenmezdi. sözlē duthalıdı. utayá varıdı. gözölidi. terbiye
 varıdı. şimdi yoh. herkez beraberine gidiş. şimdi her şey çetin oldu.
 çoh, çoh çetin oldu. millet de perişan. benim yaşım çoh, amma
 Kaytım da çoh. begefendi Kısıra bahma. dura dura aklıma gele gele
 yaşım hemen hemen yüz var. óbür yanı içine Katladılar. bizi gelin
 45. ettihleri bille iki üç tene çocuğumuz varıdı. böyle şeyler yeter, çevre
 neye? Haleb'e Anteb'e o vahıt Kaçakçılığ varıdı. orda arħadaşı" illehim
 gidēh, "bizim bir hayvan sözüm ona" sürümüzü çalmışlar, gidēh biz de
 onlarda çalāh." eh gētmişler. ikisi birbirine uymuş. gelmişler bir dutuñ
 altına .dutuñ altında demiş, "haydi dut yēk." Kocam demiş. "yoh Eħmet
 50. Kaħ gideh dut yemēyeh. şimdi gelirler bura yol üstü. arħamızdan
 gelirler." Kaħmış ki Kocam bir ses gelir. "ulan Eħmet Kaħ gideh, ses geliy
 bizi dutallar. götürürüh bana bi şey edemezler." orda ses yakınlayınca

- adam çıkmış dağın başına . dağın başına çıkmış, bahmış ki Katarılar orada bağlı. hayvanlarını çözmüş, salmışlar. Ehed'i vurmuşlar. Kocam
55. da yuharı yuharı doğru çıkınca bey, görmüşler yokarda. görünce gêtmişler. hayda le ha, ha le ha. onlar atmış kendi atmış. orda iki tenesini vurmuş. geri onlar Ehed'i yerinde Kodu. Dinlemiş herkez çekilmiş. Ehed'i çekmiş öbür dağın başına. ataşı Koymuşlar. ē senin yoldaşın ki ,nereli. ifādeyi vèrememiş. Mıdıhlar dēmiş. o da naklı
60. Mıdıhlar Koymuş. ses kesilenden soñra Kocam binmiş ki pısisı bir yerde atılı. tüfeñin makarası orda bir yerde dağılmış. yeri çıkmış, kirpitini yağa yağa orda gêtmiş. çevrede ulaşmış. bēyle hesaplar var ıdı. şimdi ortalık güzel.

B

- ağalık var ıdı, beylik var ıdı.. güzel gēyimler var ıdı. . güzel ata bînerler ıdı. her yere bir söz Korlardı. sözler dñilirdi. şimdi sözler dutulmuyō. gelinner çağayı Kucaklamıyı, şimdi erkekler Kucakliyi. ortaklıh müştereklik neyimiş? şimdi ayıp mı herkez çocuğunu sevmiye
5. mı? işte bēyle günler geldi. ondan soñna benim Kocam öldü. çocuğlar öksüz Kaldı. otuz dokuz sene ben bekledim çocuğları. ē işte ben deyil Allah'ın Kuñvatı. sverdim şey ēññ. şimdi de eski hesapları sayıp köşede oturiyih. ne olacah?

genc anası dertli olur

10. sabahınan çevrildim Allah'a

dilek Kapısı kitli m'olur

oy oy oy felek oy oy

sabahın sabah vahı

herkez de işine Kahtı

15. Karımıñ dizi dutmadı

durdu dört yanına bahTı

aşağıdan gelen Kazlar

gêder birbirini gözler

unuttuğ eski günleri

20.şimdi gelir bize söyler

arab atlar eşkin olur

al çuhalar şişkin olur

adamın yaşı yarıldııça

söyleyemez coşkun olur

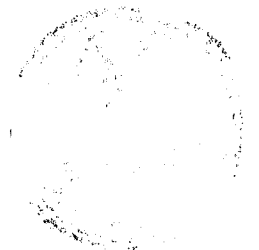
25.şu dağların başı KışTır

ağlarım ben gözüm yaşTır

nêyleyim ki hesapları

bu dünyanın sonu boşTur oy oy

Koyun gelir Kuzuyunan

- Kısira bahma. bir oğlum da eskerden öldü. yaş fazla dura dura düşünü düşünü eskere saldım bi tenesini. Kırık ikiliydi. Bursa'ya tayin gendimnin hakkı deyil idi. ama tayine salmışlar. ordan artan paralarımız gendine altın almış. orda da bizim bir köylü var idi
5. Bursa'da. o evi yıhılasıca da parmağından yüzüğü vermiş., "anama vër" diye. o, ne bize dedi. hükümetten kağıt geldi ki "bëyle bëyle oğlan mefât etTi."

sabır senin canlarına

mezerine dut dikmişler

10. gel bah bir yol hallarıma

heyvah heyvah dı ogul oy oy

araba yoktur ki gedem

ayağım dutmuyor n'edem

Kaldım bëyle ben birada

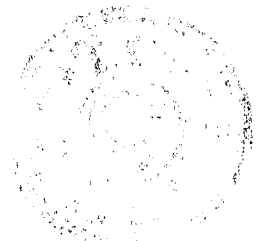
- 15 sızlandım da oturdum oy oy

dağlar da dağlardan yüce

dağlar Katlanmıyir gëce

gurbet elde durdum geldim

kimler dedi halın nice oy oy

20. aman da aman araba
 yeter duyduğum haraba
 ben dayanmam bu saraba oy oy

oğlan şapkayınan êndirir
 çatıh Kaşlara deydirir

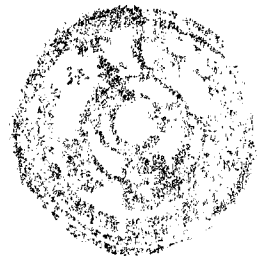
25. añası ehtiyar olmuş
 derdiyle beni öldürür oy oy

yine ince askerince
 al çuğa boylu boyunca
 benim aklım gëdiyir

30. teskericiler gelince

birini dësem biri Kalır
 topu dësem aḥşam olur
 heyvaḥ heyvaḥ gencim oy oy

bahardan ekerler turpun çeremi

35. çeremin Kaşları Kuyret Kalamı

heyvah heyvah oğul

yanmıyor daha salamı

bu dünyanın işi böyle

boranıyla Kışı böyle

40. heyvah heyvah dilo oy oy

ay aman dağlar aman

aşağıdan yel geliyor

deste deste gül geliyor

salamın birden kesildi

45. o da bana zor geliyor

gelir yolda dedi Kapının içi oy

Kınıya alışmışlar o Kızın saçı

yeniden yüklediler gelini

aman dağlar aman dağlar oy

50. yandırdı da Komşular beni yandırdı

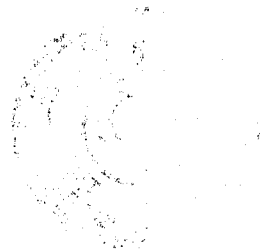
her biri bi laf dēdi de beni Kandırdı
 vėrdiler de onu bir Kuzuya
 o hesap da dēdi beni öldürdü

55. çorap örer de beş çağınan
 hem Kırmıdan hem ağınan
 ağ topuğa sinni çorap
 yaşıır telli bağınan

60. aman dilo erik dalı
 ince bele gümüş şalı
 gördüğün Kızı alır
 yahtı kül eyledi beni

65. çorabınıñ ağına baħ
 desenine bağına baħ
 eyer beni arz ēdersen
 Şöhre'nin dağına baħ

amán dēdim neler bilem

dinleyin efendiler size selam

dünyanın herkesi böyle

heyvah da heyvah da söyliyem.

70. hayālda gördüm düş gördüm
 bahtıhça ihtiyarlığım artırır
 derdim ağı göremedim gayrı
 Karaları çoğça gördüm

vıy aman felek uy aman

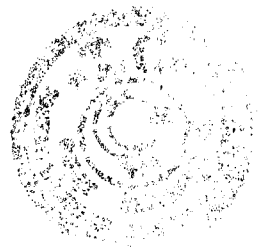
75. oy zalım oy aman dağlar
 daşlar~~oya~~ aman işler oy aman

yine de sabah bir Kuş uçar

derdini derdime Katar

efendiler size selam ey

80. derdim deva deva artar

D

- dün bir düğün ettim. tekrar bir oğlan everdim. oynadım. o baştan o başa, beli egri egri. davulu çaldılar gelini Kapıma çıkırtılar. güzel oynadı. savdım gëtti Mersin'e Allah vërmesin işi tersine. güle güle gëtsin. beni sorarsañ yaşım çoğ, yaşım da çoğ KayTım da çoğ. saña salamlar. 5. K̇ara günü sorarsañ beyefendi Kusura bahma gelin oldu. K̇arısı ölmüş, bir oğlu var. yëtTih neyse. gëtTih daha dört beş K̇ardaş bi oradalar. hırdavat Kaynana da var. ekme vermiyē. durmadan ekme bişē durmadan hamır tükenē. öylen olyır acı. yiyih. o vahit bēyle günner var ıdı. seniñ mümkün mü dinlemeyip K̇alkıp ekmeğ
10. alıp yiyēñ. yani yoğ deyil yoksul deyilik. içerde biğdayların Kokusunda bit dalıyir eve. şindi o zaman K̇ayını tanışih tartışih var ıdı. durıyih öylenecek. öylende getirir sıfraya her birimize birer ekmeğ birer küçük şeye şorba. ne olursa, sebze. aħşama saldih böyle talimlerdi. Kocalarımıza utanırdih diyeh doymadıh yahut ekme kitli
15. ēyle olursa dēler eve fesatlıh vēdi. işte o terbiyennen o hesaplan yaşadıh soñnadan gözölce herkez ayrıldıh. girdih heri hesabımıza helkeş. bu gün o günneri ağır canlı günler var ıdı. ya Kocanın yanında ekme bile yēyemezdim. yahut da çocuğu sevemezdim. dē ki gitTi de hemen çocuğu seviyē. ona yaħlaşamazdıh. gündüz küskünüh geceleri
20. barışardıh. işte bēyle günner var ıdı há.

yurt yanıyır yurt üstünēy

dert yanıyır dert üstünēy

çekeceħsin bunu feleğ

yaradanın merd üstünēy

25. bu dñnyanın işi bēyle
 boranı da K1ş1 bēyle
 çetin yola gidiyorsın
 çetin daha K1ş1 bēyle

Koyun gelir Kuzuyınan

30. ayađınıñ tozıyınan
 çehtih bu gññneri Kurban
 her bişenñin sözüyinen
 yaşım yügüz hesap yügüz
 ne diyeh aman aman

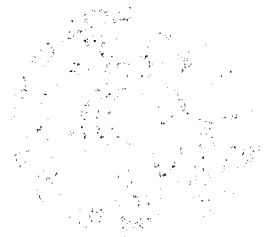
35. dağların ardı da gāyet derindir
 söylesem de yaralarım derindir

ay yol dōne ay yol dōne

bişe de pişmez ola

ağır kamil oturduh KañTih

40. inanmadih yarın ola

şimdi bize Karı d̄erler
 sözü çürük çaru d̄erler
 s̄aa habar deyim bêyle
 ne d̄ersen d̄e õnu söyle

45. aman aman yaralıyım
 ben bir bahtı K̄aralıyım
 derdim çohtur duramıyım
 bilmiyim ki ne d̄eyem
 bu teyipten s̄aa d̄eyem
50. dertler beni söyledir
 dertler beni ağlatır

E

5. otuz doKuz sene ben burada oturdum. çağalar ufağ aKılları yetmiyor. köyün suyu da Kıt. işTe sürüntülüğ tarla davasına düştü. biri d̄edi az v̄erdin, biri d̄edi çoğ v̄erdin. istemedi bizi ortuya. bu ne K̄adar tarla verdiniz nüfusa göre d̄edim. hükümet diñnemedi. ossun d̄edi. çünkü o benim oğlum verec̄em d̄edim. herasabı geldi ki onu baña v̄er, ben ekem. d̄edim yoğ v̄ermem. ben çocuğları neylen besleyec̄em. b̄aa hükümet v̄erdi. sizinki deyil izin véresin. d̄ava etTiler

- işTe. şu yanda bu yandan dökTüler satTılar bizi. Kocam mefat etTi. sizi öldürüller mefat etTi. dört çocukla Kaldım.işte yalan gerçek. çocuklar işe güçleri yetmiy. iş bilmiler. bi ağır işe gidemiler. ilk okuldalar. onlar da okulda Kaldı. dedim ki çocuklar ben burayı terklemem. hani bi tenesi büyüküdü. ardınıza düşürün de Mersin'e Adana'ya aşağı gēdin.Kız deyilsiniz ki utanam. erkek çocuğusunuz. gēdin sözün Kısası dolaşın.ben de oturdum. otuz dokuz senedir işte burda oturdum. sat
10. dēdiler. neye sen bēyle kötü yokluğü göresin. yoh ben satmam Kocam mezerde,sümügü sızlar. ben vėrmem. çekTım şimdiyeçe. şimdi de şükür. herkez gēşTi, tarlasın başına gētTi. herkes sahab oldu. ben de şimdi teze teze bēyle bir ışığa düşTüm. gözüm rahat ediyī. ahşam rahat uyuyōm Allah'a şükür. Kıymīm tarla safām. etmīm ki
15. çocuklardan istiyem.diyem ki para veriñ. dur bakam. Allah K̇apısını açarsa Allah yol vėrirse gēne gētmeye niyetim var.
- 20.

gētTim el K̇apısına ey

yüzüm sürdüm hepisine ey

dēdim ister al ister alma ey

25. ḣırmetim var hepinize ey

oy dēdim de oyduñ beni oy

her dertlere Kodun beni oy

dertlerimi aramiyīm oy

her bi derde Koyduñ beni oy

30. dizim dutmadı yohuşlar çıkmayı oy

gözüm görmez dört yanına bahmayı oy

ben minnet ediyim geline oy
beni Kapiya atmaya oy oy oy

35. bahçalarda da ot tere oy
benim de yüregim yaniyi oy
Kayıtımı aldım başımı oy
daha durmiyim uy aňam uy

F

- ben bi gün de Kalhıp Adana'ya gêtTim. uşah, ufağ, küçük. evimi barhımı yerinde Kodum gêtTim. gëttim bëyle çalışTim. orda bir ay çalışTıh, soñna biz dönecehTıh memlekete ekin vahtı. "Halil ağa bize paramızı ver" dediğ. "nerde alam, hükümet vërmedi ki vërem; şirket vërmedi" dëdi. geri KahTıh geldiğ dolaşTıh. şu taraftan bu tarafa. para yoh. yola bineğ gedëğ. nidëğ, nidëğ; nedeceğsin. KahTıh. cızırda çalışTıh. gene ağa merhametli idi. aħşam olur gelirdi somun dağıtırdı. "Karılar somun yiyiñ işTe, êletin evinize çocuğlarınız yësin." orda da çalışTıh. iş geldi geri Halil ağaya. "Halil ağa biz gideceğih paramız yoh.yağın deyil ki ayağımızla gëdeh." "e n'edem bâa şirket vermiyi." onu da gördüğ. KahTıh bizi üstü açığ bi arabaya bindirdiler, geldiğ. eline şeyin yoldaşım var İdi. iki tene zıbını var İdi. birini baña verdi. birini gendi gëydi. umut da yoh ki geleğ. geldim ki çocuğların ikisi de sünnetsiz. ē acığ nohut, arpa. işTe köylü işi Kaldırmışlar içeri
5. Komuşlar. oğullarım sünnetsiz idi, sünnet etTim. işTe Kırığ sarığ günneri saviştirdim. gitTim, çıkını daha vereceğ. çıkını birbirini gëne bëyle bir yere sapTıh. arabada bizi gördü. bize o aylığın yerine otuz şişe gazoz vërdi. valla gazoz vërdi bize. sen bu dünyaya ne diyecehsin, sen bu işlere ne diyeceğsin.oñnar hep kötü Kapıdan geşTi gëtTi. şimdi
- 10.
- 15.

20. de Allah'a Şükür işTe rahatım ha. rahat vahtım. Allah ocuđlarımıñ
canını sağ etsin. seniñ gibi efendileri de sağ etsin.

bir ağladığ bir de durduğ

iyi kötü günner gördüğ

aldığ sinemize vurduğ

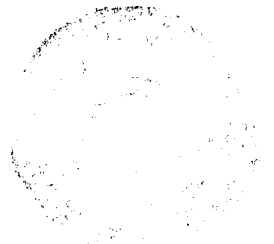
25. evelki günñere Şükür

yanarım da ben dayıma fikir

Kaşları kārē de lāle getir

ođ kötü günñeri de bana getir

oy yaşım yüz de sesim ığmiyī oy

Adı Soyadı : Mehmet BİLGİN

Yaşı : 83

Tahsili : Yok

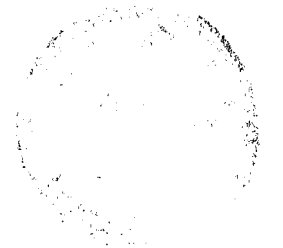
Derleme Yeri: Levent /AKÇADAĞ

Konusu : Serbest

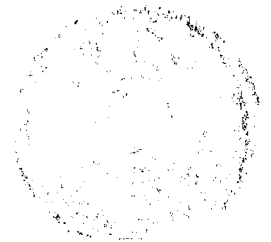
II

A

- ben dokuz yüz yigirmi sekizde evlendim. adım Mehmet Bilgin. bizim köyde Erzurumlu bi cami imamı var idi. bunun oğlu köyde Kız Kaçırđı. efendim, bu Kızın sahapları bunun ardına düştüler. elinden aldılar Kızı. sōna olanın peşine düştüler, vuracağlar. oğlan o yanı
5. Kaştı, bu yanı Kaştı. ahırı vuramadılar. babasını vurdular. cami imamını vurdular. aha o da bizim evden çıhmış vurmış. biz de evde yoğuğ, Pınarbaşında oturuyoğ. bu sefer geldiler bāa. dediler ki "bunar sizin evden çıhtı hocayı vurdular." aha bizi aldılar götürdüler gētik. bir Kaç gün hapsediler bizi. o yanı bu yanı bahTılar ki yoh. ondan
10. soĤna bizi bırahtılar. bu sefer ağır ceza mahkemesine gētiđ geldiğ, gētiđ geldiğ. iki sene ağır ceza mahkemesine gētiđ geldiğ. onda da bi şey añayamadıđ. bizim bacanağ var idi. Hanımın Oğlı derlerdi uzun boylu bi şey . Adana'da çalışıyordu. bi gün oraya gelmişTi. o da duydu., bizim bēle ağır cezaya gidip gelmemizi. bāa dedi ki, "yāv sen
15. işe mi gidip geliyin." gidiyoğ geliyoğ bi şey yoh. gidiyōđ ağır ceza mahkemesine oturuyōđ, kimse bi şey sormuyō. Kalıp geliyoğ." filanca gün geri gelin."aha Koyduğ Adana'ya getTiğ. vaht bir tek büyük Kız

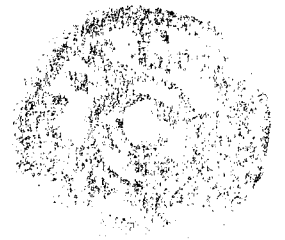

- var ıdı. baba oldum o vaħıt. hadi 'gitTih Adana'ya. bizim burada yigirmi beş guruş yeymiye. oraya vardıh. on Kuruş yeymiye. kağıt
20. para ha. efendim neyse çalışTih. haftada çalışıyoh, altmış Kuruş. haftadan haftaya alıyoh altmış kağıt para ha. ondan sonra bi sene orda Kaldih. oradan da bi şey annayamadih. geri savışTih geldih. o ħocayı vurannar da dutuldu. biz ondan da Kurtulduh. geldik burıya. çalışıyoh, yēmiye yigirmi beş Kuruş. yigirmi beş Kuruşu alıp neye
25. vėren amma. o zaman etin kilosu dōrt Kuruş. alacaklarımız da ucuzdu. o yanı bu yanı işTe, günlüğe gidip geçindik. şuriya 'gētTih geçindih. hamala gēdip geçindih. bu günü Kadar amma şimdi şükür ossun. para da çoğaldı, her şey çoğaldı. ırahat geçim yoh. geçiniyoh. fakat gine yoh. adamlar fakır adamlar. yine zor durumda geçiniyō. zenginler her
30. zaman zengin, fakat fakır zor durumda. efendim şimdi ise ben mesela seksen iki sene yaşadım. elimden bi iş gelmesin bundan soñna çalışmam, Kazanamam. Ėyle beni besleyecek külliyetli malım bile yoħtur. işTe Allah'ın vėrdiđi Kadar Allah ne vėrdiyise o Kadar geçinip gidiyoruz. sonra doKuz yüz Kırk birde askere gitTim. askere 'gitTiğim,
35. askerlik çağım deyildi. bakıya KalmışTım. Kırk birde askere 'gitTim. o zaman da bahalılıħ çok bahalılıħtayih. efendim dōrt sene askerde Kaldım. dōrt seneden soñna üç sene tamam etTikten soñna, Çanakkale'de ben Çanakkale'de iken beni Konya'ya verdiler. Konya'ya geldih. Konya'da ziraatin emrinde bi sene de orda çalışTih. askerlik
40. işTe, paħla ekTih, mehle dikTik, patlıcan ekTik, tomates ekTik, bilmem ne etTik. askerlik hayatımızda sebzeçilik etTik ziraatta. soñna yeni evler yapılyō, ağıl yapılyō, köm yapılyō. bilmem çok şeyler. askerin bi yanı orda çalışıyō bi yanı burda çalışıyō. nihayet bi seneden soñna teskeremiz çıħTı. teskeremizi aldıh geldih. işte odur budur
45. geçinip gidiyoh.

B

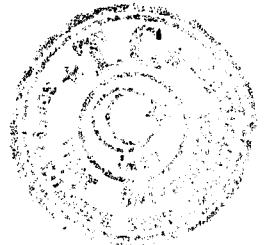
- seferberlik döneminde ben var idim. o zaman on yaşındaydım. on on iki yaşlarındaydım seferberlikte. fakat seferberliye aklım eriyor. yani seferberlik ne çeşit geldi ne çeşit geçti. bunları biliyom. o zamanda çok perişanlık oldu. köyde erkek Kalmamış.. avratlar sırtıyanan oduna gidiyo. avratlar da şuriya burıya gidiyō. köyde erkek yoh. o zamanın erkekleri şimdiki benim gibi ihtiyar. en aşağıda altmış yaşında. elli yaşındakiler askere gitTi. elli yaşındakileri candarmalara gitTiler. candarmalar aldılar elli yaşındaki Kocaları. efendim aha ondan soñna yēdi sene devam etTi. yēni seneden soñna gayrı biráz rahatlaştı. Atatürk çıktı, ırahatlaştı ortalıh. soñna orda burdan esirlerimiz var ıdı. onları bırahtılar. esirler evine geldi. seferberlik bēle geçti. şimdi hayvanımız var, oduna gidiyōh. eğer orda az olursa oralılar elimizden alıyollar, Komuyōlar bizi, ya dövüyōlar ya alıyōlar. çok olursa seslenemiyōlar. bu taraf kevene gidiyo. bu Karagöl'e
5. kevene gidiyōh. gidiyōh orıya dediğim gibi. insan Kalabalıh olursa oralılar seslenemiyōlar. yō üç, dört, beş tene olursa ya dövüyōlar ya keveni elinden alıyōlar. icabında baltanı Kazmanı, abanı elinden alıp gēdiyōlar. kimin oğlu kimin Kızı ne tanıyacan. keven odunda da böyle irezilliğinden geçti. soñna evliyk, bi yavrudan en aramız yoh.
10. onunun bunuñ ekinini ekiyik malum ya. geliyōm seniñ tarlanı ekecem. bunuñ kenarına gēt peki bunuñ kenarına gētTik. sabahtan evde odun yoh. Koş odun getir. oduna gētTih. ertesi gün zibili gübreyi çekeceyik tarlaya. bu hallı yanı günümüzü geçirdik. o zamanın hökmünde arazi olmayıp da onun bunun ekinini ekene eşk olsun. çok zor ıdu çok
15. amma gençliğı de bilmiyōduh. gençliğı de geçirdih. şimdi hamd olsun işTe devlet üç ayda bir, beş on Kuruş veriyō da işTe onunla idare oluyoh. Allah hökūmete çok versin. şimdi bi gün beş on arkadaş ıdıh. gētTih. bu Karakşalılar geldiler dağı ata boynuna geldiler, elimizden aldılar odunları. ē kötü. biz, azıh onlar çok. vuracağıh biz yiyeceğıh
- 20.
- 25.

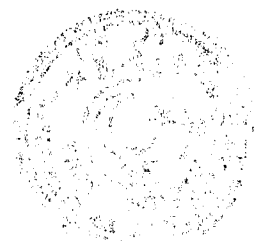
30. sopayı. o günü birahtıh geldi. ertesi gün oldu. köyde küfür etTiler
gétmiyene dēyi. haydî bakıyım köycek gétTiler. tā Karakşa'ya habar
saldılar. gelsinler dēyi. onnar o yandan geldiler, biz de bu yandan
géttik. bu Karşidan Kalayak derler Kalaycığ'ın öte yanda oralar bir
eski zaman , şey harbi, Rus harbi gibi bir harp oldu. o ona biz ona
35. derken amma biz biraz onnardan fazlayıh. buñnarı yani istediğın gibi
dövdük. buñnar övümüzden KaşTılar. övümüzden yanı yanı büyük bir
çay varıdı. o büyük çayı göl mü gelir şey mi gelir neyise depeleyip
gêşTiler. yani boyuna Kadar suya batan da oldu. êle orda da onnarı
Kaçırđıh. ondan soñna da seslenemediler de gelemediler de,
40. odunumuzu alamadılar da.. êyi bi zôpa yedilerdi işTe orda. ölen mölen
olmadı, amma başı yarılan çoğ oldu.

C

- eveli tabi gençlik zamanı her şey olur. düğün olurdu. düğünlere
giderdik. işTe kimi halay çeker, kimi oynar, kimi çalar bilmem neder.
ağşam oldu mu yüzük oyunu varıdı. bizde yüzük oyunu. yüzük
oyununa oturullardı. yedi, sekiz, on adam bir taraf, yêdi sekiz, on
5. adam bir taraf. başlarlardı yüzük oyunu oynamaya. işTe benim idi
sen idin, ben aldın, sen aldın derken nihayet iş biterdi. bittikten sonra
hangi taraf yendiyse yenilen taraf da ne isterse alacağ. Koyun ister
alırlar, keçi ister alırlar. bir teneke helva isterler alırlar. beş on kilo
üzüm isterler alırlar. muhakkak birinden birini yenilen taraftan
10. alacağ. onu gederler nerden bulurlarsa bulurlar. otururlar oraya, ona
buna, çocuklara düğünde olanlara dağıtırlar. ertesi gün olur. bu sefer
öbür taraf yendiyse ben Koyun aldıysam onlar öküz alır. bēyle iddialı
geçerdi biliyon mu. eğer sen geçi aldın mı onlar Koyun alırdı. Koyun
aldın mı inek alırdı. bēyle yani iddialı geçerdi. düğünlerimiz bēyle
15. geçerdi. doKuz yüz ellilerde ben evde oturuyom. bizim bī Komşu var
öldü. Allah önce rahmet etsin. geldi dedi ki "Memet dayı" dedi. "bi adam
istiyōlar" dedi. "yolların altına menfez yapılacağ. bu Karayollar köye
gelmiş. yolların altına menfez yapılacağ. yapar mısın?" dedi. "yaparım"

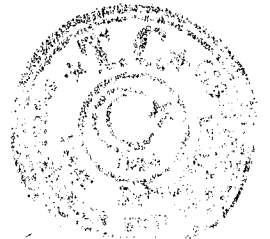

- dedim."gel gidēk" dēdi. Kahtıh gētik. gētik ki kabristanda duruyō.
20. Kısım ŧefi Allah salamat versin iyi adam ıdı. dēdi ki "Hacı dedigin adam bu mu?" dedi. "evet bu" dedi. bāa dedi ki "bu yolların altına çoh menfez yapılacağ, yapabilir misin?" dedi. "yaparım" dēdim. "daşı daşın üstüne durdurabilir misin?" dedi. "durdururum" dēdim. "bin he efe" dēdi. bindik. gētiht bakım evine. orāya vardıh işTe. dahımlardan çekişTi göynedir
25. bilmem nedir öte beri vērdi. aldıh geldiğ bu deri Ağa gilin bahçasınıñ oriya geldik. dēdi ki "işTe bu yol bēylesine yarılacağ. bura menfez yapılacağ" dēdi. "bu tarlaların suyu, buranın altında geçecek. yapar mısın?" yaparım peki. dēdi ki "şimdi bu yolun yarısına kadar yapacaksınız onu Kapatacaksınız." bu sefer obir yarısını yaracaksınız. bu yol verilecek.
30. peki yēdi sekiz tene de amele vērdi. ha babam davrandıh. yolun yarısını yardıh, mıntajı yapTıh. elli santim derinliğihde elli santim genişliğinde. duvarcı bēyle elli santim yüksekliğinde. onuñ üstüne de betonla dökülmüş Kapađ yapılmış. ağır Kapağı Kapatıp toprağı örtecehsın. bu sefer alt tarafını yaracan. orayı yapTıhtan soña geldi
35. bahTı. iyi mi iyi peki. gelin şuriya, gelin buriya. oruya yaptıh, buriya yaptıh, öteye yaptıh. nihayet menfeze bitTi. Kısım ŧefi geldi. bāa dēdi ki "Memet usTa" dedi. "bu yukarda Haydar beyin tarlası var. Duvarca'da. bu tarlanın içine bēşer metrelik köprü yani bēşli köprü derler bēşer metrelik iki köprü yapılacağ yapar mısın?" yaparım, yaparım peki.
40. "haydi bakayım." yanaşTıh oriya da. tam bi ay iki köprüye çalışTıh, üç usta. birisi Malatya'nın Hekimhan'ından, ikisi de burdan. efendim tam bir ay Cumhuriyet Bayramıydı, daha biz orda çalışıyorduh. Cumhuriyet Bayramı günü çalışan da iki yēmiye alacağ. o zaman yēmiyemiz de beş lira. yirmi beş Kuruş.ustaların, iki lira da faallerin
45. yani ameliyenin. efendim çalışTıh. Cumhuriyet Bayramı bitTi, köprüler de bitTi. ondan soña gelin bakayım. gelelim. Karakol köyün içinde dēdi. Karakol yanına gelmişler, para gelmiş. para dağılacağ. orda paralarımızı da dağıtılar. paramızı aldıh. o Kısım ŧefi Fikret bey derlerdi. dedi ki "gel Memet usta, benimınan gel" dedi. "seni çalıştırmayacam. usta başı yapacağım" dēdi. "benimınan gel yeter ki
50. dedi."sāa en iyi yemiyeyi verecem." yoh efendim ben getmem, köyü terk etmem de gētmem ben. çünkü dışarıyı görmüyoh, gitmiyoh.

- soñna da başıma vurdum amma Kaç para gétTi. o da éyle gétTi. hanı mısır darısı diyoh ya, bu köyde mısır darısı gayet çoğ ekilirdi. ayılar
55. gayet çoğ udu. gece yarı oldu ki bakarsın nerdeyse geldi darının içine. bi girdi mi var ya mafeder. darıyı mafederdi. herkes silahıñan gidecehTi. orada sabaha Kadar malını bekleyecekTi. bi gün burda köy bekçisi var ıdı. o evel köy bekçilerine tüfeng verillerdi. bi Hım hım Abizer'i tanır mısın. Hım hım Ahmet onnarın babası var ıdı. Kafar
60. olmayınca. Allah rahmet etsin. o Kafar da köy bekçisi silahı var. ben dedim "Kaffar bu gün gèdeh darıyı bekleyeh." "gideh ağam" dedi. hadi getTih. getTih gece yarı oldu. oturduh oturduh gelmedi. gözlüyoh gelmedi. o ağzı üstTe yatıyō. ben oturuyom. tabağı çıkartTım. bi cigara sardım, ona vėrdim. bi cigara da ben yahTım. o ciğarasını yakTı. ben
65. de ataşını istedim ki ciğara yaham. beyle yahar iken "vah" dēmedi mi. tam üstümüze gelmiş. bi tarlanın ötesinde büyük çalı var. çalının dibinde oturuyo. "ah" dedi "ulan aman." geldi gétTi dərken KaybetTih. gētti. nerden geldınerden gēşTi bulamadıh. o ondan soñna ayağını daha basmadı. bi ciğara ataşından soñna geyik, geyik gayet çoğ udu.
70. ne Kadar vurullardı, ne Kadar vurullardı. getirillerdi, arkası gelmezdi. en az sürüsü yirmi yirmi beş tene olurdu. öñünden keçi gibi boynuzları var. eveli işTe çoğ gidellerdi geyik avına, çok da vurullardı getirillerdi. şimdi ne ayı var, ne Kurt var, ne geyik. hēç bi şey yoh. birer tene Kurt varsa var. yoksa bi şey yok. keklik istediğın Kadar
75. varıdı. şimdi yokTur. ayıyı daraldırsan yaralarsan saldırır, yohsa ayı Kadar yüreksiz bir hayvan yoktur. çok KorhahTır. bahsana bi ciğara ataşından gendi gendini az Qalsın hara ata. ē tabi gençliğimde başKa köye gelin getirmeğe giderdih. gençliğimde çoğ getTim. yahın köylere gelin getirmeye.. gidersin köyün kenarına, vardır sopayı çeken öñüne
80. çıkar. ne var sapancalıh. Komazlar köye. yav işte şeyle beyle olur. yoh imkani yoh. ya zopa zopaya bineceh, ya da ne isterlerse verecehsin. yohsa seni köye Komazlar. imkanı yok imkanı yokTur. istediklerini verirsın. neyse artıh eğer gözleri kesmesse seslenemezler, girersin köye. yoğusa Komazlar imkanı yok. Kocaman sırıkları çeken
85. bele Karşına durur. verirsın artık ne ise yanı razı edersın. girersın köye gayrı. bu sefer dost olullar seni yen. ha babam sabaha Kadar

düğün, halay. şu, bu, yüzük oynamak bilmem nētmek. sabah olur ,bu sefer çocukları ögüne salarlar. gelini almış geliyōn. gitmiş Kabristanı bekliyōn. aha bēle çocuklar. mesela sabancalı o beş on Kuruş da orda 90. verirsin, geçer gidersin. eğer bir köy içinden geçecehsen tamam. o köy de ögüne çıkar gayrı. o gençler ögüne çıkar, ille sapançalı deller para. orıya da verecehsin . işte düğüne gider gelirdik bēle.

D

sōnna çocuklar var ıdı yetişTi biz epeyi on üç baş nüfus üdük. ben elektirikçiydim. mesela otuz lira maaşım var ıdı. bu otuz lira maaş ne eder. soñna edemedik. tuttuğ borç ettik öküz aldık. dört tene öküz aldım. gayrı çocuklar yavaş yavaş yer etmeye başladı. sürdük, etTik 5. bişTik. beş on sene devamlı çalışTık. yanı ēyle çalışıyoduğ. soñna büyük oğlan evlendi. o çılıTi getTi. ondan soñna ötekisi evlendi. o çılıTi gētTi. oğlanlar başını aldı İstanbul'a gētTi. o ēyle dērken ben yalañız kaldım. mecbur oldum tekrar öküzleri satmıya. öküzleri satTık. işTe o elektiriğın otuz lirasına kanaat etTik. oturduğ yedik işTik. bu zamana 10. Kadar günümüzü geçirdik. elin evinde oturuyoğ. evimiz yoğ. ben askerden geldim. dēdik ki "örek, bi ev yapah. başımızı sokacağ bir ev yapah" dedik. hadi bu şey, bizim o dere var ya, o dere o vakit belediye yoğ, heyet-i ihtiyar elindeydi. heyet-i ihtiyarın emrindeydi köyün, yani mihtarın azanın emrinde. efendim o dereyi dutTular dēdiler ki 15. "evi olmayan buriya ev yapacah." gētTiğ ordan bi yer aldık. ha babam de babam atıldı. dutulduğ o zaman çocuklar da yoğtu daha. onnar da ha bunun gibi kül kömür. avradınan ikimiz kerpiç dökTük. daş çektik. avrat beş altı eşşağınan kerpiş dönerdi. biz ustayınan damda çalışırdık. zornan dediği gibi, yalan yaşık demedik. o damı diretTik. 20. tā Kırk sene oldu bu sene o damı yapalı. ama soñnadan Allah bu sene bēle felaketi vērdi. şimdi bakalım bu evlerde sürünüyoğ. bakalım sonu ne olacağ. sonunu ancak Allah bilir kimse

- bilmez.mayısın beşinde ben sabahınan kalkTım . Malatya'ya gidecēm. KalkTım Kahveye gidiyim . o gün Malatya'ya meyve için ilaç almaya
25. gidecēm. Kahveye indim yarım da ekmeğ aldım fırından.ben geldim oturdum.çayı getirdiler,ögüme Kodular. dēdiler ki "otobos hareket ēdiyō" dediler, geri birahtım. bu Bekir oğlu Abo var, Abo da yanımda. dēdim "Abo. aha ekmeğ, aha çay, ben gēdiyōm" dedim. ōriya Kodum. asfalta çıhtım. asfalta çihar çihmaz bi kere bi' gürlēdi amma ben ne
30. deprem olduğunu bildim, ne bi şey oldu. ēle bi hoş oldum. beni asfalttan Kaldırmış ki harıga ata. orada bī adam var ıdı, adama sarıldım. nēyse dediler ki "şeyin Alo gilin tuvarı yihıldı." yoharda radyo evinin tuvarı yihıldı. getTih ōnara bahtıh ki birer torbayla o evin üstüne çökmüş. neyse otobosa bindih getTih. geri geldih ki bütün
35. minaranın şarafası bele, şaha şaha. şerefeden yuharı yarılmış ki, yanı nerdeyse düşecek. ondan soñna geldik aradan iki gün mü üç gün mü geştı. cuma günü cuma namazını Kıldım, geldim. bele şeyimiz var ha. onun üstüne bēyle uzandım. uzandım şeyle mırıldanır gibi olmuşum. bir yol bahtım. şák şák, bi şakladı. o torpağlar ne Kadar varsa yüzüme
40. gözüme doldu. neyse ben beni dışarı atTım. işTe o zaman sizin o çardah vardı, düşTü işTe. o çardah bizim küçük tavuğun üstüne düşmüş. ne ağaç Kodu, bütünü Kırdı māf etTi. ondan soñna aradan bir Kaç gün daha geştı. günlerden bayram ıdı. camiden dağıldıh, kabristana geldih. helkeş şeyini ziyaret etmeye.kabristanın Kapiya
45. geldih gelmedih gēne gürlēdi. bēyle gēne gürlēdi amma şükür olsun hēç bir zarar olmadı. bu Kadar salladı, zarar etTi, bilmem netTi. amma hamd olsun bi tavuğun ya bi kedinin bile Kanına girmedı. evlerden başKa zararımız olmadı. hepsi evlerin şeyleri , duvarı yihıldı. üstü çöktü.

Adı Soyadı : Mehmet Doğan

Yaşı : 70

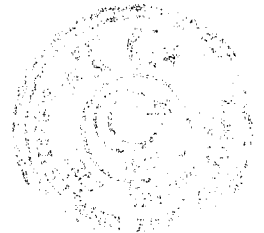
Tahsili : Yok

Derleme Yeri: Kozluca / AKÇADAĞ

Konusu : Serbest

III

- ben Akçadağ'ın Kozluca köyünde doğdum.bizim aslımıza Beşirler dirler. kökümüz Beşirli kökü. eskiden beri bizim neslimiz çok ilelidir,saygılı.zamanına namuz yoluna can fede etmiş.dohuz adam
5. öldürmüşler. bir Kızın Kolundan dutTuğu için dohuz adam öldürmüşler. bu devir hañgı zamanıdır dērsen Sultan-ı Hamid devriydi. bizim vilayedimiz esgiden Elaziz idi.Malatya sancağ İdi o devirde. daha eveli de Dıyarbekir. māpısımız olursa tā Dıyarbakır'a göndeliller İdi. bu devrin zamanında insanlar namuzkar İdi. böyle şindiki gibi süpürge gibi çarşılarda dolaşmaz İdi. Malatya'ya gelir
10. idik.Malatya'nın avradı yoh zannederdik , bizim ufaklığımızda. şindi ise Malatya, şehirler bozuldu. esgi bizim gidişatımıza göre şindi bozuldu. sevmiyor şindiye insan. geleti de bizim usulümüzda bir Kızı nişanladılar mıdı, daha o Kız dışarı çıharamaz İdi. o eniştemiz olacağ Katiyen yahınımıza, köyümüzde evimizin öğüne, yahına gelmezdi.
15. gelemez ya. ne vahıt kı gelini alır gider götürürse, o zaman eniştemiz. eniştemiz olmayñan; söz vermeyñen bizlerde teslim olmağ yoh. hā 'gelin ederih, bir gelin de babası evine 'gelmek için iki sene üç sene 'geçmesse, 'gelin babası evine 'gelemez. neden. nētTin de hemen 'gitTin de gelin, ne oldu da geldin Kapına. esgiden 'gülellerdi. şimdiye bahma.

20. o zaman bir Koyun on sekiz Kuruşa, bir koç yirmi beş Kuruşa satılırdı. bir koç iki senenin koçu. böyle ucuzluğu Sultân Hamid devrinde. soñna seferberlik çıktı. seferberlikte o kadar millet getti, kırıldı. kimi yêsir oldu, kimi kırıldı, kimi geldi eşte. şimdiki devirde böyle. o zaman neler yetirdi. o zaman arpa buğday yetiştirdi. şimdi bağça oldu
25. bağ oldu. kayısı yetiştiliyollar. esgi zamanda köyümüzde bunnar vardı. aşılı armut vardı. armut yeter idi. mişmiş olurdu. emme bi o kadar değil idi. şimdi helkeşinki var. Koyun, inek, keçi beslerdik. yaylıya gidellerdi. şimdi gibi bi yumurta elli liraya değil idi. dört yumurta on paraydı. on altı yumurta kırk paraya gelir idi. şimdi bi
30. yumurta elli altmış liraya. şimdiki zaman, cenderede yik cenderede. cendere, sıkıştırmak. iki burgunun arasına getirip sıkıştırmak. millet o kadar sıkıştıyo ki zorla idare ediyö. fıkara olan, işi olmayan ekmek de bulamıyo. bi hükümet işine giren, hükümetinen şey olan ona maaş veriyö, şey ediyö, idare ediyö. memleketimiz halı edeller idi., şey
35. edeller idi., kilim edeller idi. iğellerdi sabaha kadar. sabah da kalkıp halıyı keseller idi. on on beş gün evvel halıyı keseller idi, boy halısı. çoh şeylik edeller idi. iğeller idi, iplerini iğeller idi. kilim edeller idi. ele götürüp satallardı. işte millet darasına çıkarırdı. evinde de edeller idi. evin halısı da çoh olurdu. ucuzluk zamanıydı . o zaman. bi
40. metre bez Amerikan bezi , enli bez , yüz paraya satılırdu. bi top Kutlu yedi Kuruşa satılırdu. bi metre çuha yirmi Kuruşaydı. böyle ucuzluğunu bizim zamanımızda, ama şimdi kaldı. şimdi seksen doksan yaşındaki bir adam ne iş görüp de nedecek. hükümeti de gendine, malı da gendine, mülkü de gendine, hepsi de gendine.
45. hükümet imiş de milleti kayırmış, ne kayırmış. bi ton odunu kömürü çıkarılmış kırık bin liraya. ula Allah neride. sen de Allah'ın altında değil misin. yalnız senin mi hakkın bu. milleti, bu kadar fakir fukarayı nasıl depeliyoñ. Allah'tan korkmayan adam. kim bunu eder. hasso mu, hüso mu, allo mu ,valo mu. esgiden gederdiğ dağdan yağları
50. toplar idi, külekleri doldururdu. çökeliyi basardı derilere böyle. şey ederdiğ dağlardan. malımız vardı dağa gidiyorduk. yoñsa dağları mı sağıyorduk. amma şimdi nede, buriya gelmiş, perişan olmuş. ne görüyoñ hayatımızda. orda Kazanları Kurardı. iki üç Kazan

90. yeller.taze ekmeğ göñleri istedi mi Kağallar hamır yuğurullar, yağlallar, katmerini edeller eyle yeller. şerbete gittiler mi , oyuna , türküyünen sazlan şerbete gideller idi. şerbetini içellerdi. gelini donadıllardı. geline bakalları idi. şerbete gittiler midi burdan bir mal götürüller, yan ekmeği, bulgurunu, her şeyni alır gider. ordan bir yemağ yapar. orda insan toplanır. söz alınır, Kızın sözünü alırlar. Allah'ın emri alınır iki defa." işTe filanın Kızını filanın oğluna veriyon mu? "veriyon. adam alır, malı keserler, etmeği yerler, içeller, Kakar gideller. esgi adetler böyle idi. düğüne de gittin mi , atını çekeller, düğüne gideller, oynallar, türküyünen, sazınan gelini alır gelirler.
- 95.

Adı Soyadı : Fahri YİĞİT

Yaşı : 64

Tahsili : Yok

Derleme Yeri: Ilıcak/AKÇADAĞ

Konusu : Serbest

IV

5. şimdi yavrım sāa söyleyim mi ? biz zamanında evvel çift sürerken e çiftler tüken ise biz oğlag alır keserdik. et alır keserdik biliyon mu? et alır keserdik ben bir arkadaşınan. bizim biraya da göçebe çoh gelidi. evvel çoh göçebe gelidi. tā Balıkesir'in aşireti buraya gelir bu yaylaları yaylallardı. o arkadaşımā dēdim ki "gēdeğ, göçebellerden bir oğlak yahut bir keçisi alah. gelēk, kesēk." bizim adet öyleydi evel. bu adağınan gētik vardıh bir obıya. o obanıñ ağasınñ evine vardıh. "selamun aleykim. aleyki selam." ağa Alo dērler. "Alo, ben bir etlik alaçām, senin davarında varısa bāa bir etli vērēn." o adam

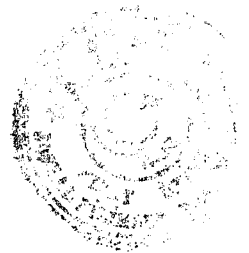

10. dedi ki, "davar gelsin dedi." oğlunun adı da Alo. "Alo oğlum baña bir etlik verecehsin." dēdi ki, "sen şindi bāa parayı ver parayı. ha soñra ben saña bi etlik vērrim." "ula oğlum benim param Koynumda, senin davarın şurda. sen bağından seç vēr baña, ben paramı vérecēm. sen gidecehsin biriniñ parasını çalıp getirecehsin bana vérecehsin, ben
15. bunu kabul etmem" dēdim. ben paramdan mal alıyom. ha o adam vermedi, ben de almadım. savuşTuḥ 'geliyom. beraber 'geldiḥ baḥTıḥ bir sürü daha 'geliyor. göçebe çoh. bi sürü daha geldi. arḥadaşıma dēdim, "şu sürüye 'gēdeh." o davarın mavına çıḥTıḥ. çobana vardım. çoban berriḥ dediniz mi . çobanın elinde bir dignek var, iyi bir dignek.
20. bizde iki dignek, çoban iki tene. arḥadaşıma dēdim ki, "yahu ben şu değneğe vuruldum. ben şu değneği şu çobandan alaçām." arḥadaşım biraz gülmiye durdu. yav sen niye gülüyoñ. ben şu değneği alam, boyuna boyuna mıstıḥ tabalaḥ. öteki göçebeye 'gideḥ. ben bu değneği bunun elinde alam dedim." ben dedim bunun bāa gücü yetmez. ben
25. bunu Kurtarırım. sen şu arḥadışını benim üzerime bırakma. biz de iki teneyiḥ. o da iki tene. ben bundan deynağı çeker Kurtarırım . o adam neyse böyle hıraşığa , o öteki adamı Kaştı. arḥadaşı Kaştı. ben o deginek elindekiyle dutuşTum. dutuşTuḥ, çekişTiḥ, değneği elinde çıḥartTım ben. çıḥartTım, depesine bi tene vurdum. o adam oriya
30. düşTü, bağırdı. oba yeridi. arḥadaşı 'gētTi, obaya habar vēрмаğa. oba boşandı. Kadın erkek üstümüze geldi. biz ordan Kaştıḥ. o zaman sağlamım, güçlü adamım. ordan Kaştık, deh. bizim bu tarafa 'geldiḥ. üstünleri falan delik. ordan tā Heğing'e dağa çıḥTıḥ. sonra zaman zaman o adam Üş Kayalar'a geliyor. ben de oduna 'gidiyoh. çoğuh. on
35. beş gişi oduna gidiyoh. oduncular biraz meşeye döndü. ben dedim "yavrım benim de önümde iki Kapım var. ben ardış odunu edeçeğim" dēdim. şu dağa çıkayım da ben ardış kesiyim. bi çocuh da yanıma 'geldi. çocuh da yanımda benimınan beraber geldi. o da bir eşağı var. neyise, orda o adamlar oduna durdu. biz yuhḥarı çıḥTıḥ, odun ediyoh.
40. eşkıyalar 'geliyō, orda oduncuları dutuyō. hepsini dutuyolar. beni görmüyoḥlar, görmezleḥdi. arḥadaşlarımdan soruiyō, diyō ki, dāa sizin dāa arḥadayınız var mı. diyō ki. alıştığınız adamı total etTiler, deh şu gediḥte odun ediyō. vēy, nerde diyo, filan yerde o adam. 'gendi

- gelmiyō. arhadaşlarından birini salıyō. diyo, "gēt o adamı al da gel." haa
45. o çocuğ benim yanımda duruyō. diyoğ odun^p da artuğ etTığ. çocuğ dedi ki "Fahri dayı" dēdi. "bi adam tüfek elinde şallarını omuza atmış İbiş'i çeviriyō." İbiş dedi arhadaşımız, İbiş dēdi çarığı da çıkmış Kıçına. İbiş yihıldı Kaya aralığına bi şey vurdu" dēdi. depeyi aşırđ. 'gētTi, bi şey dedi. neyse, biraz daha durduğ. hele daha bağ dēdim. 'gētTi, bi
50. daha bağTı. bu dēdi "buraya geliyō" dēdi. "gelsin bağam" dedim. geldi, 'geldi, 'geldi. şeyle yağın 'geldi. tanıdım 'gendini. bu adamı tanıdım. göçebenin çocuğunu tanırdım ben. geldi şeyle yağın geldi. "gel burıya" dēdi. "neye 'gelem 'ulan" dēdim. adı da Alo yıdı. "ula Alo kim?" dēdi. "ula sen Karalar'dan değıl misin, falanñ oğlu dēel misin" dēdim "niyleyen beni,
55. neye gelem?" dēdim. "sen şimdi 'görürsün. gel baham görem." çıhTı yanıma geldi. ben doğrusu biraz 'gendinden çekindim. çünkü eşKıya adam. 'geriden Korhım. çünkü bü sürü eşKıya. nasıl edek, nasıl etmeyek. arkadaşına dedim ki o çocuğa, "sen şurdan Koş git. aşağıda evler var, köyün orda. sen şurdan orıya get. Karaoğlu'nun evi orda.
60. Yeşim'in evi neyi orda. oraya habar et." oğlan KaşTı obıya gētTi. o adamınan ben gēdem mi gētmeyem mi., gēdem mi gētmeyem mi. 'ula bi Ayetü'l Kürsü oğuyām 'gedēm. bu adam baa ne edeçeh bağam. o adam Katırlarımı yedekledi. o da o adamın hayvanını aldı. gēttiğ vardığ ki, uşahları hep bağlamış, bizim uşahları. uşahların Kollarından
65. Kan ahiyi, Korhularından. dēmiş ki "hepinizi bir Kurşundan öldürecēm. iki fişek sıkmam hepinizi bir Kurşundan öldürecēm." adam beyle pıslmış Kalmış. ben vardım, gēriden gēriden. şeyle daha yağın. 'gelin ki tüfağı çekmiş ki ben de hayvan üstündeyim, beni vura. o bir arhadaş Bellali derler, atmada şöreti Kulağı dutmuş. dēmiş "yav şu
70. adam 'geliyō. hele bi gelsin bağah." hele bu adam gelsiñ. geldim. şeyle yağın 'geldim ki uşahlar bağı duruyō. "selam aleykim. Aleyki selam." hayvandan ēndim. o vurduğum adamın 'gētTi keçesini Kaldırdı, o adam. "ula dedi. sen mi vurdun?" dēdi. ben dēdim ki "ben vurdum" dēdim. "niye vurdun?" dēdi. ben dēdim ki "süt müt sağım" dedim. "küfür etTi, ben
75. de vurdum." o adam 'gēri 'geldi, Kılıcımı tapışlıyō. bu diyō ki dēdi, benim gibi Türkiye'de acaba adam var mı? gördün mü adamı dedi. bağ şunlar da adam, bu da adam. bir bunu vuraçığığ. bizimle mahkeme

- oluyō. herif bizim ine Konuşuyō." ulan bu ölmeden şunnar ölsün, yaşa yavrum" dedi. he biyaz çıktırmağı baña. oturduğ, KonuşTuğ monuşTuğ.
80. biyáz aradan vahıt 'gēşTi. bende de bir arkadaşımanın bıçağı var. bıçağ da çok Kıymatlı. Haloğlu'dan eşitmişTik. Memed oğlu Hallo. onun bıçağ da Hacı Ómar'daydı. Hacı Ómar dedı." Fahri, sen bu bıçağı al Memed oğlunu görersen vēr bu bıçağı." ē dedim, "ağam, ben nerde vērem, ben oduna gidiyōm." "o da oduna gediyo, görür verirsin" dedi. bıçağı aldım
85. yanıma. bıçağı yanıma aldım bağladım. onlar varyi söyliyo, diyō ki "o da bıçağı baña ver" dedi. dedim "Ali Ağa, bıçağı saña verim ama, bıcağın sahibi de orda. ben bıçağı sana vērem dedim. bu bıçak amanat. sen beni vürmadın, baña hōrmet etTiñ. sen bu bıçağı benden alırsan, daha beni vürmüş oluyōsun" dedim. "bu bıçağın sahibi üş misli parasını
90. benden alır. benim olsa vēririr. Kurban olsun, bu bıçağın neyi var." "ēle mi" dedi. "ēle" dedim. adam elini Koynuna sokTu. yađlıyñan parayı dedi. kağıt yoh. "Kuruş ne Kadar alıyosan al da bıçağı baña vēr." bağ adamın hōrmetine. ben dedim "Ali ağa, bana milyonlar versen alamam; bıçak amanat, ben vēremem, beni vürusan vur." "ben seni nasıl vüram?" dedi.
95. "sende bi keramet var oğlum" dedi. "seniñ şu Konuşmana bağ" dedi. "seni öldürecek" dedi. "nedecağız." "Konuşmanıñ hōrmetine seni bağışladım" dedi. "bıçak da saña halal olsun" dedi. o adam, bıçağı almadı. KağTılar, hayvanları seşmeye durdular. hayvanlan 'gēdecekler. beş tene hayvan çekTiler. hayvanın ikisi o bıçağın sahibinındı. hayvanı seşTiler,
100. 'gidecekler. bıççağın sahibi ağladı. "Ali ağa" dedi. "ben, odunculukla 'geçiniyōm, bu bıçağ benim. bıçağı saña vērē de benim hayvanlarımı vēr" dedi. "bıçağ seniñ mi?" dedi. arkadaşlarıma dedi ki, "bıçağ bunun mu?" arkadaşları dedi "ki bıçağ bu adamın bıçağı." bıçağı sahibine vērdim. bıçağın sahibinin de eşeklerini 'geri verdiler. bıçağı aldılar. KağTılar, 'gētTiler. 'gētTiler, biz de savıştığ. akşam üzeri evimize geldiğ. o haberi saldığım oğlan da 'gētmiş dēmiş, kimse çıhmamış. bağTım biz Karacaođlu derik Ali de derik uşakları da burda. bağTım atları geliyōlar. "ne oldu Fahri?" dedi. yav dedim, bu zamana mı KılacakTığ. ben size adam saldığım ki 'gelesiz. beş tene hayvan aldı 'gētTiler dedi.
110. hele ki 'gelmemişsiniz. sizi de vururlardı .dedim. soñra, o Karaoğlu dedi ki, "yav" dedi, "köyde adam çıharTırım da , kimse çıhmadı." ē dedim

hele ki 'gelmemişsiniz, 'gücünüz yétmezdi. fermarlı eşKıya hepimizi de vururlardı.

Adı Soyadı : Ahmet AKGÜL

Yaşı : 70

Tahsili : Yok

Derleme Yeri : Kürecik/ AKÇADAĞ

Konusu : Serbest

V

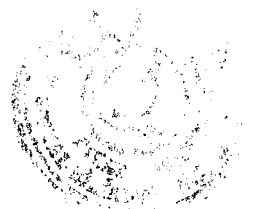
- öyle askerler ikisi de Kaçıyolar. Kaça gele gele bi köyün oraya öyleye yahın geliyolar amma bi çay çoh bulanıh. bahar zamanı, bulanıh geliyor çay. sağ ol Karı, sağ ol Karı. Karı Koça gele. burda gece de gideh diye bizim Koca diyō. Karı gitTi diyō. düşer müşer, gider diyō.
5. bu iynat tabı gendi gendini vurmuş, çaya geçmiş, gêtmiş. çaya vurmuş, gêtmiş ayağı Kaymış, dönüp de gelemiyō. o yanda bağırip duruyō. bu diyō, biraħıp gidecem, arħadaşım diye. "nasıl Kaçacayıh baba?" diyō. Kaçıyoh gece gündüz. beyle gitTim. bi ameliye çalışıyō. dedim "biráz hele Kardeş gel. bizim Karı gitTi. barmah bile, birez Kafadan saKat
10. geldi. gendini çaya vurdu. ben geldim elinden Kaldım. ben biraħıp gidecem, ondan Kalım "dedi ki "sen dayı Kudurmuş musun, deli misin? Karıyı biraħıp nasıl gedēsiz?" biri dedi ki dayı burda Kalsın. dedi, uzun ip getirin. bi uzun ip getirdih. Kayaya bağladılar. Kayayı o yana fırlatTılar. Kayayı atTılar diyō. ip gêtTi o yana diyō. beline bağladı
15. diyō. ikimiz de bu yanda sekkiz on gişi bûu çekTih. şuyun içine biraħTih diyō. "bele bele düşeceh" diyō bağırıyō çağırıyō, "Kafa saKat bunu niye gece bu tarafa getirdin?" diyō aña dedim baba işin ras gelsin "dı hadı gidin siz" buñnar neyse diyō geldih, bahTih bostanın kirağına. geldih diyō. atladih bostan yolmiya dedim ki yav bi Kaçah gelir, bizi
20. dutar. gitTi, bostana girdi diyō. bunnar dutTular diyō biraħıp gelecem diyō. o yoldaş diyō, olmadı. vallá orda bostancı geldi, baa şō le söyledi

- diyō. bu yoldaş seninle hırhızlığı bösböyük tazı saK̄K̄alına bahın utanmıyoñ mu. "baña geleydiniz, size yüküñen vereydim götüreydiniz. yav siz niye bele etTiniz?" o da "nedem yav?" diyo. Savık hoca ordan da
25. 'geldi. ya K̄ça K̄ça 'gelmişler, bu samanlığa 'girdiyidik. ondan soñra samanı da kağıt gibi yakTıh. Savık hoca bi son K̄ardaşı oğlu varımış. o da asger K̄açagımış. sekiz ay ola yatıyōmuş. şimdi bizim rahmetli Abdi Hasan K̄arşiyaka'da hastá olmuş. Temmuz günü Kardeşi Muhammet 'geldi dēdi ki, "hādi 'gidek ona K̄ar 'getirek." Temmuz'da K̄ar
30. nerde. K̄ar tā köy yüzünde ırak. bi günlük yol. neyse bundan sōna 'gēttik eski zaman adamları bēle şimdiki olsa 'gētmez, ölsen gēne 'gētmez. K̄akTıh 'gētTik. K̄ar Deligi'ne gitTik. ulan gitTik bi Kurt orada amma dört beş metre var. dikine aşağı bi de büyük K̄aya Komuş. oraya yurban bağıyallar. bi adam orda seni daştan bağıyō, ordan
35. aşağı bırakıyō gidiyō. bi de elle kesek meşé alıyō, gidiyō. orda o dolduruyō. sen yukarıdan çekiyōñ. neyse ben bunu birahtım. beraber seni çihartmam burda K̄alırısın ha. o dēdi, "nasıl ben burda K̄alam?" "sen işTe daşa bağlayacañsın geri çekeceñsin." dedim ben çekmem seni. neyse buñu birahtım. bu K̄arı torbaya Kodu, ben çekTim, çekTim.
40. hayvanın yükünü tamamladıh. dēdi beni çihar. dēdim çiharmam orda K̄al. bağırı, çığırı bār bār. K̄aranlıh. dört beş metre var dikine aşağı. neyse yalvara yakara, buñu çeke çeke velhasıl çıkardım. malı yükledik, hayvanla geliyok amma Temmuz günü, uyhu zamanı. o çatır çatır oraya 'geldik. yasTı oldu. ay da ışığı büyüktü hani. buraya
45. 'gelirken orda bir K̄araltı peyda oldu. orda düştü. o da ayıymış. o sōha evel de çōğudu. bunnar darı ekīdi. önümüze düştü, 'geldi 'geldi, tā şu koyün K̄adarına 'geldik. ben orada ayıhtım. artıh dēdim, bu mısıra 'gidiyō. o Muhammet dēdi ki, "yav bu ayı" dedi." ne ayısı ya?" "bu ayı tā. iki saatlıh yolda biziminen 'geliyō." "sen ayıhmadın bu ayı" dēdi. "köye
50. 'gideceh" dēdi. neyse bununla 'geldik, köye 'geldi idik. darı var ıdı. darının içine getTi 'girdi. çat çat Kırardı. üstüne bekliyōmuş. esgiden beklerlerdi. ayı çōğudu ya. bunnar ták ták sıhtılar. bu bağırdı bunnar sıhtılar. biri dēdi, "işTe bizimle gelen ayı aha" dēdi. dēdi yav, "ayı köyün içine mi gelir?" "gelir" dēdi. "ayı köyün içine gelir, adamları götürür" dēdi.
55. "bizde çoh" dēdi. Kışınañ burda K̄ar çok yağar. 'gelir itleri götürdü.

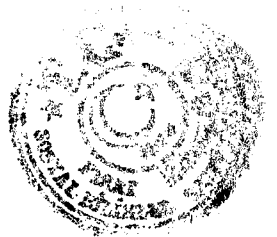
- Kurdun birisi düşeydi . damından, tevekten bēyle delik açardı damdan. bu damın içine düşmüş. bunun ayağı eli mi ordan Kırılmış. gēce de mangalla baharlar ki orda bi Kurt var. gözler pırıl pırıl ediyō. gētTiler, davul gētirdiler. davula vūr ha vūr, bunu çatlatTılar. esgi
60. zamanda bēle. bi gün gidiyōh. birden eşek hopladı. orda bi adam peydah oldu. saķallı bi şey. dēdik "yav̄ bunu hayvana ne bindirek?" "gētTiğimiz yere gideh, götüreh, orda silkeleyeh." bi adam yav. söylüyōh seslenmiyō, soruyōh seslenmiyō. eşeğe yatırdıh. ula hep hep küfür etTi. bırakıp getTih. onu birahtıh. ula o cin miydi, peri miydi bilemem.
65. onu esgi esgerler bilir. şimdi git onu gandırılmazsın. evelde ayı çoğudu bu dağda. haketten çoğudu. yanı arı marı petağı götürülerdi. arıyı götürür suya basarlardı. evelde arı çoğudu. yüz tene bin tene petekler varıdı. geldi miydi, içme Kaldırırlardı sitille. dolmuş götürür orda fereğın içine basarmış. arı öldü, balı yērdi. sonra bizimki yatarken
70. arı gele. adam Kaħmış, babam uyuyō. arının içine girmiş. Utur arıyı almış gētmış. bizim köyün çobanı gider gider, davar gider kendi gider. davar sakındırmaz. köyden üş sāt Kadar . çoban dēyer ki "dēttin?" babam o yana bu yana Kopar Kopar. ister ki bütün yuharı gider. davar yaħlaşTi. baħTım, cıngıldak ses geliyō. langul langul dēyi emmi
75. o sese gider gider Karşıya bahar ki bi adam var. bi ayı gendisine Kaħmış ıslıh çalıyō. ıslıh çalıyō diyō. yalay yalay. o mezellerin orıya girmişler. üçü de girmiş, valla korhuyōm ki gidem diyō. ben takkat ettim, davar yatTi. aydıdı gün baħTım, çekTim, getTim. hayvanı yaydım çayırdı. çıhtım yatTim. . bi uyandım ki bizim öküzler yoh. ay
80. da aydınlıh, kölge vuruyō. kölgede bizim bi boz öküz varıdı. ona benzer biri yukarı çıhtı. ben şüpeye düşTüm. üstüme bi şey geldi. baħTım ayı. derhal KaşTım. KaşTım da arħamdan geldi. gētTim nohut tarlasına. baħTım öküzler orada yatiyi. nohut ekmişler, içinde öküzler.

Adı Soyadı : Hamit KÖSE
Yaşı : 54
Tahsili : Yok
Derleme Yeri : Merkez / AKÇADAĞ
Konusu : Serbest

VI

Yukarı Kozluca'da doğdum. dokuz yüz otuz sekiz doğumluyum ben. köyümüz müslüman bir köy. alekteriğimiz var. suyumuz var. Kur'an Kursu'muz var. Koyun besleri, inek besleri, Kayısı yetiştiririz, nohut ekeriz, mercimek ekeriz, fasulye ekeriz, patates ekeriz. 5. ekmediğimiz hiç bi şey yoktur. düğüne Kadarı bizim çeyiz düzenler. çeyizden soñna bi öğretmen , bi hoca gelir. o çeyizi yazar. o gelin Kız kimi ise onun üzerine Kayıt ederler. güvey ile sağdıçı getirirler. şu Kadar mal geçmiş, şu adamın masrafı çıkmış diyerek bunu yaparlar. düğünlerimizde sarı çiçeği söyleriz. yayla yollarında eyle bi şeyleri 10. söyleriz. biz o köyde doğduk, o köyde büyüdük. babam altmış beş yaşında vefat etti. şerbette neler yaparız. orada şekerimizi alırız, şerbetimizi alıp suya koyarız. iki Komşu çağırırız, içeriz. söhbet ederik.geline altın takarız, yüzük takarız, savuşup gideriz. Kına geçesinde oynarlar, geline Kına yakarlar. türki mürki çağırırız. saña 15. deyim, Kına çöreğe götürürler, ekmek yaparlar. bööyle bilik yaparlar, bir torbiye doldururlar. üstüne pamiliye koyarlar. eski pamileler vardı. pamilye, şu örtünecek pamilyelerden. saña deyim, orda Kız anası açar, üstüne bir Kaşık Koşlar. saña deyim, geçer giderik işte. Kız bulmaya ise, oğlanın göynü düşerse, yahut severse gideriz, ondan 20. soñna anasına babasına. Allah'ın emrini alırdık görüşürdük. biz de

- ararış. eski zamanda hiç oğlan bilmezdi. şimdiki zamanda bilir.bizim gönlümüz hangisine olursa, onna giderdik isterdik, ederdik. oğlana dērdiñ, falanı aldıñ işTe. hiç seslenmezdi oğlan. Fatma, Aişe, Fedime, Memmet, Aşatma, Gülizar, Nazifa, Keziban adlarını çocuklarımızıza
25. taħarıñ. köyümüzde yaylıya giderler. Sarı Çiçek yaylısına gideller. Seyirme yalısına giderler. hep yaylıya giderler. araba yoğudu ezelden. hep yaya giderdik. otuz altı senesinden beri, yaylıya gider bizim Kozluçalılar. yaylıda Koyun sahibi Koyununu, Kuzusunu otladır, sağallar, pēdir yapallar, Kaymak yapallar, yağ yapallar. yapallar da
30. yapallar. Sarı Çiçek tarihlerde bir çiçeñTir. Sarı Çiçek yaylası diye cōğrafyalara geçmişTir. tā ho şimdi git, gül gülistanlıkTır. bi bardaħ suyunu içemeñ. buzdolabında durmuş gibi durur yayla. de hadi sor. sen tam burada bulmuşsuñ. yoksa başKaları sâa cevap veremez. ben türkü söyleyem. neye. erkeş dūğününü yapar, söyler, oynar, sıçrar.
35. saña dēyim. çağırılılar, oynanır, saıışıp gēdeller. o Kozluća köyü bunda yirmi beş yirmi altı senesinde, yani orası bir eşKıya yatağıymış. bütün eşKıyalar kim adam kesTi ise, orada bulunurmuş. Kozluća dediğim Küreçig'in Kozluçası bu. yani Kozluća çohTur. Kozluća şeyde de var, Kayseri'nin bilmem ne köyünde de var. yalañız bu Akçadağ'ın Küreçik
40. Kozluçası. bizim babamızın zamanında bu Dersim olayları varmış. bütün o Dersim'in adamları bizim oralarda Kalmış. soñna soñna böyümüş, şimdi orası bin hane. bin hane yani Kozluća dediğin. Kozluća Küreçig'in en müslüman köyü. yani nerde bi fakır var isa oraya çekip gelmiş. odun, yakacak çoğumuş oralarda. satmayınan Koyununu
45. Kuzusunu, işTe idare edellermiş. şimdi asirleşTi. ezel bi şey bulamazlardı. bir aba giyerlermiş, yani birisi bi tarafa giderse. bu gün benim elbisem düzgün. sen gidecehsin, Komşu bāa diyecehsin bu gömle yahut gömleğim kirli. senin gömleğin temiz, bu gün bāa ver ben giyim. o zaman devirler varmış ,yani oralarda. hani her yer öyleymiş
50. ya. bir Kız istemeye gidince senin elbiseni giyiyiyom, ben gidiyom o Kızı istiyom. ezeli ile çoh fakirmiş o köyler. şimdi gayri asirleşTiler, iyiler. bizim köyde beş yüz gişi Alamanya'da var. benim babam hocaydı, ama beni oħutmadı. benim amcamın torunu var, bilmem Alamanya'nın neresinde. soraraħ gitTi. yiğenlerim var. mesela

55. radyocu, televizyoncu. meslek çoh bizim orada. bizim kendi köyümüzde yetişen meslekli adamlar çoh. bizim köyde Kadınlar hep halı dohurlar. boş zamanlarında da tarlalarda ziraatlarda çalışırlar, yün eğirirler. boyacı gelir, ipleri ayrı ayrı kelep ederih. yığıp halı iplerine sarıp boyarıh. bel udururuh. kilime başlar, kilim dohuruh. halı dohuruh. onunla idare ederih. satarih, eve sererih. sâa dëyim, her biri atacını görüp satar. señih gibi iyi Konuştuğumuz adam olursa hediye veririh.

Adı Soyadı : Mehmet ÇELİK

Yaş : 64

Tahsili : Yok

Derleme Yeri : Polat/ DOĞANŞEHİR

Konusu : Serbest

VII

A

- eski köyün orada oturmuşum. eski köyüñ orda uğursuzluklar bille eskiden rışvan dëllermiş. dağlara çekililermiş. öyle köyü vurur gidellermiş. yaylalara gëdeller. onuñ üzerine Kaşmışlar orda yolun ağzı dëyi yoluñ yuħarısına oturmuşlar. yuħarı inmiş, bir adam vurmüşlar. onuñ üzerine dağalmüşlar. dereniñ orda bir adam vurmüşlar, dağalmüşlar. Bekir Mustafa'nın dedesi Mehmenliğ'e gitmiş. Mehmenlik'te dëmişler, sen bergirin suyunu çoğ içiyöñ, burda Kapatah. gelip buraya oturmuşlar. başına toplanmışlar. buraya gelmeleri çoh evel olmuş. ilk burıya Bekir Mustafa gelmiş. onuñ üzerine Kara Mağara'dan gëtmüş. İşTe sağda soldan gelmiş. Kapınıñ

önünde bohçayı vërem de gel burîya otur demiş. İstiklal Savaşı'na otuz Kırh adam gêtmiş. üç adam gelmiş. bizim Molla varımış o da gêtmiş. Sahir dèdi, "bizim Molla'yı gördüm, hastahanaya gididi. hastalanmışdı." fakır bir Qarı var İdi. sağda solda para toplamış, vërmış, 15. salmış. Hafız Hoca'nın şiirlerini çoh bilmim. bir Qaş tene bilim.

Hafız'ım bildiğim bunnar deyildir

şehrim Malatıya Qara yel heyimdir

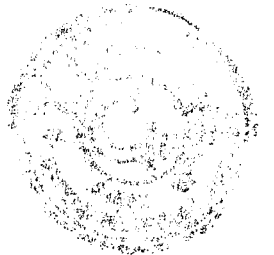
derunumda yaralarım yegindir

yeñgi alım sana Erzurum

20. diye bir Qaç şiiri var ama, toplu olacağ ki. orda İboların Kızlarına dalaşmış. onun üzerine burdan Qalkacağsınız dëmişler. orda Qalkmış, Kırıhan'a gitmişler. çolar orda da sıcağ diye oturamamışlar. geri burıya gelmişler. işTe dedemizin adı Koca Süleyman ımış. orda derler. onun üzerine Kocamış dëmişler.

B

Hazreti Peygamber evine gelmemiş. aylesi bunu aramışlar. varmış gelmişler ki mescitTe ağıly. "ya Resulallah. bir azap ayeti mi indi de ağılıñ, niçin ağılıñ?" diyi ki, "benim asil ümmetimin hali ne olacağ?" Hazreti Fatıma diyi ki, ben mizanla Qanlı gömlekleri Korum, 5. ümmetlerin günahlarını afederim. Hazreti Ayşe'ye diyi ki, sen müminlerin añasının. sen söyle, ben senin önüne geçemem diyi. o da diyi ki, "ben mahşerde Qanlı gömlekleri Korum." Hazreti Osman diyi, "ben ruhun alırım." Hazreti Ömer diyi, "ben yarısını alırım." Hazreti Ali diyi ki, "ben sağ eylerim. kimseniñ ulaşmadığı cehennemde ben atarım, 10. onların yerine ben yanarım" diyi.

gel ey dert anası günahkar
 gel ey ruz-i KıyametTen haber vér
 günahkar olmadan erdin kemale
 bilirsen alınır bir gün bu hale

15. kime âsi olup rızkın ararsîñ
 kimin mülkün emrat yatarsîñ
 elinde var mı bir gün alamet
 burası ruz-i mahşerde selamet
 bizim bu halimiz Fahr-ı Cihān'a
20. görünür ağlar idi yana yana
 yine keşf oldu gendisine
 göründü hal-i ümmet gendisine

heyasından bu kóye verdi bu ad
gören nevruzunu al oldu heybet

25. Ebubekir,Ömer,Osman nihayet
dédiler oldun annarsın mükedder

ne K̇ara günnerde doğurmuş añam
daim zararınan yoğurmuş beni
bu günüm K̇aradır ben dayanamam

30. deymeyin yarama derdime yanam

ben de geldim bu dünyaya
büyüdükçe başım girdi belaya
elimde fermanım yazıyor K̇ara
deymeyin yarama derdime yanam

35. esgiden göynek dêrdik, şimdi gömlek. K̇adınlarinkine fistan, zıbın,
bervanlıh. başındakine buşu, belindekine şal derik. geçen yıla bıldır.

oyna yorulduñ Kurban nay nay başı
tirene binmiş de gözlerinde yaşı
belinde dolandı ayınan güneşi

40. ben böyle gördüm Kuşu ceylanı

yeri yerde ararım şekşeller ekili
 benim pilim peygamberler vekili
 ha boynunda savrulurdu kehkili
 nasıl metheyleyim sultanım seni

45. nenni nenni Kurban nenni
 bilmem gönünde de çenni

uyan uyan Kurban uyan
 çoğ çalışma canına ziyân
 çoğTan beri ben görmedim

50. bir sözüm var ben saña diyem

ol Kaşların Karası né
 gün vurdu mu çáresi né
 vallah bir derdine düştüm
 bu derdimin çáresi né

55. Şu Yozgat dağının alhmaz dumanı
 vallah meŐ' yolu vermez amanı
 sen de ayrılalı almamıŐ (.....)
 Şu dizimizin dermanı

Şu adam da Yozgat'Ta yatar

60. añası dalından bir ceylan atar
 Őeĥ Osman'ın orucu cihanı dutar
 ben böylece gördüm Kuşu ceylanı

Yerköyü'nden indim döndüm sağına
 selam verdim ağasına beyine

65. sizi sıkı durun Yozgat beyleri
 yürüye yürüye geçiyor zaman

Şu Yozgat'ın arı eridür
 eridür de ovasını bürüdür
 uyan uyan sultanım uyan

70. binbaŐılar tabutumu yürüdür

şu Yozgat'ın Karı Kalkmaz mı
 eriyip de eñginlere akmaz mı
 şu mahzun gönlüme bakmaz mı
 uyan uyan Kurbanım uyan

75. çoḥ yatma canına ziyan

uy kirbigiñiñ ucu güler
 güler de sinemi deler
 nasıl bir güzelsin sen
 ceylanım Kurbanın olum

80. kirbigiñ̂ de birden telli
 neylemişsin sinemde yeri
 görünmeyeli oldum deli
 Ali de Ali hayran Ali

Kaşların Kara da kirbiğin oḥTur

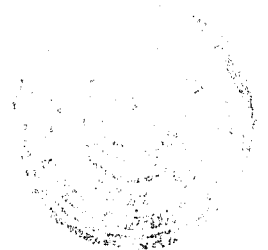
85. sen güzelsin ondan düşmanın çoḥTur
 senden gayrı sevdiğim yoḥTur
 Kurban Kurban sevdiğim Ali

nellim nedeyim vardım K̇alemi
 gözyaşımā saldım saña selamı
 90. hasratlıh elinden oldum divana
 ben Korhım Kıyamata K̇ala mı

úy bahçesinde nar ağacı
 hemı datlı hemı acı
 vallah Kurtulmuş geli
 95. ne gezer ilacı

durun Koyun Kuralında çıhar elleri
 ben olaydım o Kır atın nalları
 edersem K̇abul ben olayım
 o kafirin (.....) Kolları

100. sen ondan kilaç eyle
 Kurban Ali yüzün güleç eyle
 benim derdim verem derdi
 gül derdime ilaç eyle

dar pınarın başı yine

105. şu gönlümün yaşı yine

vallah ağlar dolanırım

şu gözümün yaşı yine

nenni de nenni hayran nenni

senin düğününde duruldum

110. suyun sağlığın gürüt olsun

Kız seni bana versinner

Komşulara derT olsun

horoz öter diyordu biraz

sevdiğin sarı yar

115. cümle alem gülecem

Kuşunun eti yagız

C

Ével zaman içinde halbúr saman içinde ebesi getirí géndisine verí. pátşah veriyor, diyor ki, "baba hocaya sevketTin mi?" oğlum sevketTim diyō. elmaları alıyō. diyō. de oğlan de oğlan olacağsam oğlan olam, Kız olacağsam Kız olam diyō. bahmış ki oğlan olmuş. babasının yanına

5. gelmiş. o elmaları gendisine v̄ermiş. babası diȳi, "bacına v̄er." v̄eriyō, bacısı iyi ol̄i. gendisi bacısıyla sarılı̄. Kır̄h gün Kır̄h ḡece Kal̄ilar. ondan soñna gid̄i, p̄at̄şahın yanına. p̄at̄şah diȳi ki, yanındaki adamlara, "mektubu verin çocuklara. o mektubu bağırarah̄ oh̄i." diȳi ki, p̄at̄şahın mektubunu alıp yanına gel̄i. o d̄eyi ki mektubu alana, o altın hasta.
10. "deli misin çek diȳi, "çih̄i. o yağız atla Kaç̄i. bi gözünü aç̄i ki oğlan olmuş. dön̄i, gel̄i babasının yanına.

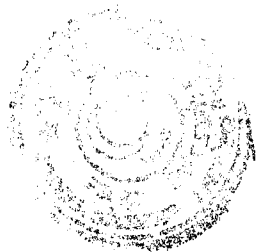
Adı ve Soyadı : Mevlüt DEDE
Yaşı : 85
Tahsili : Okur yazar
Derleme Yeri : Merkez/ DOĞANŞEHİR
Konusu : Serbest

VIII

- şimdi biz esgerde de b̄ş K̄ardaş idik. seferberlikTe hep esgere düştük. K̄ardaşlarım ḡetTi kısım kısım ev̄et. seferberlik yedi sene sürdü. ilkin K̄ardaşlarım ḡetTi. seferberlik bir d̄edi ikincisine de ben düştüm. esgere ḡetTik. bizim Kaza Besni'ydi. ordan mayahanaya
5. ḡettik. merkezde uşah çoğ, Polatlı çoğ. Besni'ye ḡettik, orda mayahana olađ. ben de o zaman babayiğidim, burnumdan Kan damlı. ben çok güçlü adam idim. ondan soñra geldiler. kağıtlara bakıyolar. çibığınan biraz don, köynek veriyolar. bahTım ki yüzbaşı biriynen Konuşuyō.
- "çağ kağıdın içinde" d̄edi, "bi adam var. ayağı potine gelmedi,
10. yürüyemiyō d̄edi. ben de yahın işitTim, b̄aa dediğini. he bildim ki beni söylüyō. ayağı potine gelmiyō d̄eyince ben ağladım. geldi elini keleğine Kuşağına Koydu. geldi benim yanına yüzbaşı, "seni esger edeceğim." d̄edi. "yüzbaşım" d̄edim. "ben eşitTim, sen beni çoğ gezdireceğsin, anam babam beni neye K̄azandı. burası seferberlik." ben

15. sana vurgunum" dedi. "çarığınan yapacağım" dedim, çarığınan. o adam böyle çıhtı, ellerine vurdu, şaklatı. "esger şöyle olmalı ki Kılıç kese" dedi. "kiminiz gözünüzü vereceğiniz, kiminiz Kollarınızı kesiyöñüz, kiminiz ayağınızı kesiyöñüz. esger böyle olmalıdır." dedi "oğlum, hadi sen hür yaşa hür yaşa." benim sağ kağıdımı hemen ayırtı. "sen" dedi, "şu
20. şekil esgerlik yapacañsın. sağ kağıdını yanına Korsun. senin tayinin Mardin'e gideceñsin. orda altı ay Kurs gördükten sonra, Diyarbakır'a geleceñsin." ben de artıh orda altı ay Kaldım Mardin'de. Diyarbakır'a geldim, yürüdüm ben, on sekiz yirmi saat yolu. geldim ki Diyarbakır'de millet ağılyō, sızlyō. "böyle ne olmuş bu şehire ne?"
25. dediler ki Urus Kemah'a gelmiş. Urus Kemah'a gelmiş, yarın öbür günkü güne Kış. güzel. bura uçacañ değil. böyle habar gelmiş. Kolordu gelī Diyarbakır'den geçenin yarısından. kolorduyu çekti, Elaziz'e getirdi. yolda getti Koca otuz altı tabur esger. gettiği belli olmi. biz éle Kara günner gördük yavrum. yol nerdeydi, hükümet
30. nerdeydi, iş nerdeydi. bizi ordan Kaldırdı geri Elaziz'e getirdi. Cenab-ı Allah bizi müslüman yaratmış. Mirad'ı geçemez. dünya dünyaya gelse, dünyada Kıyamet Kopsa, bunda hücut var, bunda şürut var. Kırhgöz'ü göremeyecek görürsün. Aşağışehar, Kırkgöz dedigüm Aşşığışehar. esgiden Malatya Aşşığışehardi. Alaman biz Türk'e KardeşTır. Alaman
35. dedigüm Türk'ün içine girdi. biz de bu yandan giderih, orayı da fetederik. gidecehTik arhasına orayı fetedecekTik. Türk, döneceği mi var yavrum. azlıktan, yokluktan, pislikten, perişanlıktan Éleziz'e geldik. Urus geliyō bah Kemah'a. gelmişken geri dönüyōlar .Alaman'ın üstüne gidiyō. Türk olduğu yerde Kalıyō , gidiyō Alaman'ın üstüne.
40. Urus, onun da payitahtını yıkıyō. müslümanın her tarafı Rus . bu dünyanın her tarafı Rus yavrum. küstah Urus'u hiç bir dünyanın gücü yetmez. işTe beLe Kurbanım..

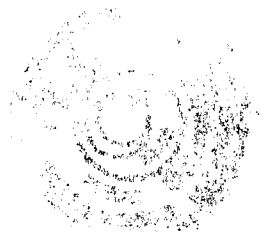

Adı soyadı : Hasan ERGEN
Yaşı : 91
Tahsili : Yok.
Derleme Yeri : Sögüt /DOĞANŞEHİR
Konusu : Askerlik hatırası

IX

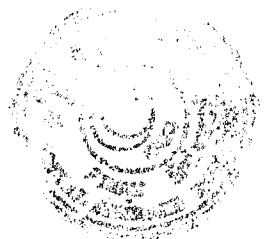
- beni şöbeden çağırıldılar. gitmedim. dërken candarma geldi, beni götürdü Karakola. vardih, dërken dëdi ki, "askerliyini yapTın mı" yapTım. Tehlikeli Memed'in ederesesini söyledi. askerliknen yapmadın mı. ordan götürdüler. şöbelerinin orıya. şöbelerinin orıda o da sordu. ifāde mifāde aldı. vardım bahTım, bōyle bir odaya Koydu. Koydu oda Karannih. şööyle bi pencere var, idare var. idare lambası. esgiden içinde gaz dolardı, yaharlar. o üzerine iki kibrit çaldih, yandı. gaz maz yoğ umuş. aha Kaldih. bi daha var benim gibi, bi de ben iki. o gece sabaha Kadar yatTih hasırın üstünde. yaz İdi. belki de bundan on
5. beş gün soñna, neyise. birini daha soñTular yanımıza. üç tene oldu. o birinin sahibi geldi, onu Kodular, o gëtti. o birinin de sahibi geldi, onu da Kodular, o da gëtti. ben Kaldım burada yalañız. ē dediler, "senin burada bi tanışın manışın yoh mu?" var dëdim. "kefil olur mu?" dëdi. "getirseniz olur" dëdim. şeherin içinde de Besni'de bi şey var, ne
10. diyollar Halil emmiñin bi tanıdığı var. onu tanıyōm. boyuñan onlara gelip giderim. cendarma Kahtı, benimle bārabār gëtti. o adamı getirdih. o adam kefil oldu, bizi birahtılar emme vaht ikindi daha olmadı. Besni'den çıhtı. ben ordan çıhtım, yörü ha yörü. gëce oldu. gëce bi ataş yahTılar. birez odun verdiler. şafak vahtı Kahtı. yine
15. ordan yörü ha yörü, Gölbaşı'ndan Kapıderi'ye Kadar . Kapıderi'ye daha gelmeden o şeyde nereyidi, Kumluk'u gëçtim, geliyodum. bahTım ki emmi rahmatlık. benim ata binmiş geliyō. Kapıdere'nin o aşşağısında
- 20.

- rasladım. ordan gendiyle geri döndük. zamanında büyük yazıldım ıdı. o yüzden asgerlikten Kurtulduh. sonna beni asker etTiler. yaşı büyük
25. yazılanlar askere gitse de, ya üç ay yaptırıyorlardı ya altı ay geri bırakıyorlardı. benim yaşımlı teslim etTiler. üç yüz on dörtten üç yüz yirmi ikiye teslim etTiler. o zaman tam askerlik yaptım. götürdüler İzmir'e. tam iki sene askerlik yaptım. ondan sonra, şeyde ön onbaşı oldum. bir albay geldi. içeri girdi. bana sordu, "sen nerelisin?" diye.
30. "Malatyalıyım" dedim. "Malatya'nın da Kayısısı çok" dedi, Malatya'yı da görmüş. o zamanda işte Kayısı mayısı, alma malma Malatya'da var ıdı. başka bi yellerde yoğ ıdı. Ahmet onbaşı, o onbaşı dedi ki, "albayım, ben küçükten yılıldım, dişlerim kırıldı. yemek yiyemiyom." ya dedi. fırına geldi sonra, bi pusula vardi o onbaşıya. "git filan doktora dişlerini meccanen yapsın." sabah oldu gitTi. o öyle gelmeden ben dedim ki, "albayım, benim de bi şikayetim var." "neymiş" dedi. "benim emsallerim" dedim, "üç yüz on dördüyüm" dedim. "yaşımlı teslim etTiler. üç ay yaptı, altı ay yaptılar. ben iki senedir burda askerlik yapıyom" dedim. bizim başçavuş da geçiyodu. "Hasan başçavuş, onbaşının işine niye bahmadın?" dedi. o da nın mın filan dediyse de gışTi gêtTi. albay, "gidim de Konuşam" dedi. gêtTi albay. hemen unutmaz ımış. odasını aramış. bi emirler... sonra birisi geldi. dedi, "burda bi Hasan onbaşı varımış, albay çağırmış gendini" dedi. gitTik. Kapıyı dövdük. "söyle bahim" dedi. dedim, böyle böyle. "Atatürk'ün zamanında Kanunda"
40. dedim, "büyük yazılanlar askerlikten Kurtulur diye yazdılar" dedim. "aha şimdi iki sene oldu, askerlik yapıyom" dedim. "çocuk çocuh var" dedim. bir telgraf yazdı gönderdi. ama ben de boyuna yazıyorum. üstüne yazıyorum ki, benim terhisim. cevap geliyo ki, tam vazife. neyse, bi daha gitTim. bi telgraf daha yazdı. "bunu postaya ver" dedi, eletTi. yedi sekiz gün gışTi. beni gene gördü. "gelmedi mi terhisin?" dedi. "yoğ albayım" dedim. yine emir erini çağırdı. beni gene çağırdılar. "yavaş" dedi, telgraf yazana. "adi Kavat" dedi, küfür etTi. hele bi gelmesin dedi. bi daha telgraf yazdı. üç gündür, dördüncü gün durdu, çağırdı. gitTim Kapıyı dövdük. dedi, "terhisin geldi. git çabuk çavuşu gör de, çabuk muameleni yapsın." tamam üç gün durduh. dördüncü gün beni çağırdılar. gittiğimde fırında bahalı ekmeğe elinde Karne olmazsa
45. 50. 55.

- kimse ekmek vermiyolar. fırın vermiyō, çok bahalı. askeriye bi emirde, yani gelip de elinde Qarnesi olmazsa, kağıdı fırından, fırın onbaşısı ekmek vermiyor. fırında şey olmazsa, Qarnesi, ekmek yoh. o
60. Qarneler aylık Qarne. sivil başğa, askerye başğa. neyse, albay gine gördü beni. "sen daha burda durursun, şeyin gelmedi mi?" dedi. "senin cüzdanını doldurmadılar mı?" dedim "yoh albayım." hemen bahTım, binbaşuya telefon etTi. binbaşı yüzbaşuya, yüzbaşı başçavuşa. "Hasan onbaşının teskeresini çabuk doldurun verin" dedi. hemen bahTım ki
65. doldururlar. bizim bi yüzbaşı var. Hasan onbaşuya dēdi, benim depodan bir Qapıt alın getirin vērın. şeyine de, cüzdanına da yazmayın dēdi. Qapıt, askeriyede palto. melmekete varırsan dēdi, neyise... ben fırında ekmeği aldım, doldurdum. soñra yollara vurdum. İzmir'den buraya. iki günde Gölbaşı'na geldim. yiyecek yoh, içecek yoh,
70. bahalıh. köye geldim. arası üç dört sene gēti, mıhtar oldum. altı ay işte, rahmatlıh Halil emmim askeriyeye gitTi. kimseye vērmedim yapTım. mıhtar olacaydih, muameleyi yapTılar. üç dört sene sonra, AkÇadağ'a geldik. şöbeye vardım. muamele yapTılar. "seniñ dokuz ayın var" dediler daha. Diyarbakır'a gönderdiler, gitTik. ondan sonra
75. elbiselerimi getirdiler. Diyarbakır'da bir Qaç ay yatTıktan soñna, üç cezalı asker inen Tokat'a yolladılar. Tokat'a götürdüm o askeri. ordan geri QaşTım eve geldim. evde bir Qaş gün durdum. AkÇadağ'a gētim. şöbeye dēdim. yav sen böyle perişan asker etTin. hesap etTiler. neyse bu kadar yapTiñ. bir iki ay" dedi, eve gelirsiñ, sen gēt dēdiler. ben dēdi
80. gönderecem. gēne gitTim, AkÇadağ'a. şobe heyetini gördüm. neyse getTim Diyarbakır'a. bi başçavuş varıdı. ēyi konuşuyoh. o da şey Şafi, Diyarbakır'da çoh. dēdim "mesele beyle beyle." şobe Kumandanına söyledim. o Kıtadan Korkuyō. ben terhis oldum dēdim, göndermiyolar. ona bir telgraf çekTi. ondan soñra beni gönderdiler. dokuz ay
85. yapacağıma sekiz ay yapTım.

Adı Soyadı : Abuzer TALAY
Yaşı : 60
Tahsili : Yok
Derleme Yeri : Erkenek/DOĞANŞEHİR
Konusu : Hikaye

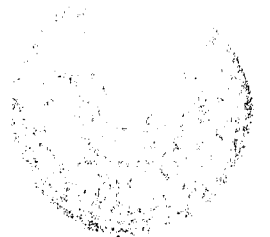
X

- ben Hacı oğlu Abuzer Talay. eski zamanda atalarım Kayseri'den gelmişler. işTe o gündür bu gündür buradayız. eski zamanda ince belli Kalem Kaşlı sırma saçlı neyise yolun ortasında bi gedişi var arhadaş bi gedişi. aya,güneşe deyer. ne bu öyle amma iki gişi gidiyō. yahu geline bah hele gidişene bah hele arhadaş.körpe bi yola gedişi var,bi yola gedişi var,sen görsen mal ,mal mı mal. hele neyise. o dediginen arhadaş. sen yuharı geç, ben de buradan geçim. gelince şey yapam, numaramızı. biz gētiñ orda. neyise geçmiş zamanlarda bi ağa var ıdı. ağa dedi ki, "sen nereye gētiñ arhadaş?" sen dedi "nerelisin?" ben dedim, "nereli olabilirim?" adam şöle bi tüşündü, tüşündü. "bilmiyöm yāv arhadaş, sen bizim o taraflara benziyōn amma, çünkü ne benzediyöm. çoh Kanım Kayniyō." ben dedi, "sana bi şey söyleyēcēm, bu işi yapar mısın?" buyur, dedim. yav dedi "bizim bi eşsek var dedi. çoh güzel amma saña benziyō ne arhadaş. o gelin geçerken" dedi, bi Kırıldım dedi. benim de aklım gēti. nerde ise ben de aşıh olacahTım.vāh vāh, bi gülüşüne bahsan ne dēyeceğimi şaşırđım ne dēyem. yaşlı başlı adam. söyle baham ne yapah dēdim. yerinde say. bizi eşsek ētin, hakkımızdı çünkü. sonra bi gün gitTi. yolda gidiyoh, arhadaşımıñ dediginen. "gel" dedi "baña bi hikeye et de. añnadın mı bahtımız dönsün." ē dedim, "adam ne diye hicap edim" dēdi. yav niye. dēdim "bi hikeye ēt de biz de diñneyek" dēdim. "olur," dēdi. ak saKallı pambuh dallı bi dedeye rasladım. dēdikine, "yāv" dēdi. "bu berberi annadın mı bu berberi?" "sen şey et" dēdi. "ben de bu berberi şey edeyim." boynumda bi çıban çıhtı. boynunda bi çıban çıhmış buralarda deli olur. yarın

25. yaĥalanacak. peki dedim, oraya vardıĥ. elini Koluna vurdu, Öyle terletTik. kellesi uçunca nereye Kağacağımızı Őaşırdıĥ. adam dedi ki ,
 "Allah Allah. adamın kellesi uęi, buĥnar Kaęiyi. yav Őimdi benimkini de vururlar, KaşTim geldim. bōle bi dađın başına geldim." gūęsūzlükten, dūşTüm. Kaęamadım. köye gētsem, acaba arĥamdan geliyolar mı, ben
30. baĥamadım. orda yatTim. yatınca, o zamanın bi eşyası Kuruşlan. yāv arĥadaş bi dilber var köyde. aman almadım bunu, elde edemedim. biz nasıl edek. bunu ağa uç taraftaki adamlarına emir veriyō. diyi, "gedin o Kızı alın getirin bana." alıp getiriyi. Kız evlenmeĥ istemiyō. ihtiya da gururuna yediremiyō. "buna uç yüz tene kütek vurun" diyō. "soĥna alın
35. mezerine atıĥ." Şimdi adamlar da güzel Kağına Kıyamıyolar. nedeler. emir verdikleri için bu mezerde biraĥıyolar. o da yatıyō. ihtiya geliyō. birden bi güzel at geliyō. "Şimdi beni öldürdüler, bıçaĥladılar. ne olursun beni Kurtar. Ően in misin, cin misin." "ben" dedi, "falan yerin padişahının Kızıyım. ne olur sen beni Kurtar, orıya gittiğimde el
40. emeğin ne ise yapacám" dedi. onu sırtıma aldım. orda bi yere vardıĥ. ordan bi tükan kiraladım. soĥna aĥşam üzeri alıp bi yere getirdim. o zaman doĥtor yoh. o zamanki Şeye göre eski Kırıĥçılar var. bari dēdim, bizim bi tene ĥastamız var, iyileşTir. ne dērsen onu verecēm, Kağına, Őōle ince ince sitil yapTı. gözalcene bunu üsTüne ayağa Kaldırdı. ayağa
45. Kaldırdıktan soĥna Kağın dedi, "filanca yerde dükkandan bi helva doldur getir." gitTim ne ise, dükana gitTim. Kağınlar Kaşıladılar. yemek ne vėrdiler. dēdim, "hal mesele bōyle bōyle." dēdim, benim elimde bi hastam var, acele gidecēm. buĥnar emanetimi vėrdiler. ne ise aldım geldim. geldim ki, altını orda. "bu altını sen gendine güzel bir
50. elbise yap" dedi. "bi Kat ta bana elbise yaptırırsaĥ evimize ne varsa döşeyesin." "iyi" dēdik. gētTik, evi döşedik. geldi ĥalı, kilim ne varsa. o zamanın Şeyine göre ne varsa evi döşedik. döşedikten soĥna, dēdi, "filanca köyde bi eşKıya var. o eşKıyayı" dedi, geçerken çebine doldurursun. oĥnar toplumda otururken üsTüne başına el attırmasın.
55. buĥnarın yiyeceğini, ötesini berisini vėresin. gitTıĥ ne ise, azıcıĥ oturduĥ. "selamün aleyküm." o zamanın Şeyine göre, bize adam gelmesi ne. Ahmet Şunu getir, Ahmet bunu getir. o altını yohladım, altın gētTi. aĥşam üzeri ben musade istedim. bunnardan Kalkıp geldim. dēdim

60. "bacı, hal mesele böyle böyle. dediğin gibi yaptım." "eyi etmişsin dedi. ondan sonra "gideceyim" dedi. gitTik geldik. oraya vardıktan sonra "buyrun" dedi. ben adam aKıllı dedim geldim. buyur. onu tek başına davet etTi. buriya gessin dedim. "oraya vardı" dedi. "yav Ahmet, bu bize misafir artıh." eşKıyalara bi bahTı, bi Ahmed'e bahTı. bindi atın sırtına. dediler "biz de gelek." "yoh" dedi, bana bi gişi, gendim. gayret ediyom. aldı dersen, ordan burdan. dediler ki yay, sana altın filan yapar. zengin adam, çuvallarının altın dağıdıyō. ne edeceniz. baa, ne ise bu eve getirdim. güzelcene yemeğin yapTıh, güzelcene yedik. yıllanmış Irakıdan buñnarı içirmeye gayret etTih. içir babam içir, içir babam içir. gendisinden geşTi. "bacı" dedim, "şu satırı al eline, şu leğeni de getir şuriya" boğazlayacam. "aman yapma." ben yapsam başım belada. ben bu işi yapamam. "yoh ille yapacañ." bunun zoruyñan ne ise tutTuğ, adamı öldürdüh, kesTih. kesince dedikine, "yav" dedi, "bunu kesmeye kesTiñ," o zaman mahlenin ortasında et kesiliyordu. "bunu götür çuvala Koy. o çuvalı al oraya indir." götürdüh çuvalı, et köşesine
75. Koyduğ. Koyduktan sonra ikimiz de pencereden girdih eve. bekçinin birisi geldi. "o Kadar et kesiler de bunca yıl bekçiyim, bana et yedirmediler." ula çuvalı bi Kaldırdı, eli Kana bulandı. birahtığı gibi gêtTi. sonra ikinci bekçi, üçüncü bekçi... o da aynısını yapTı, o da kaşTı gêtTi. geldi dedi, "madem buñnarı yaptın." baña dediler. "elini çamura
80. Kana bula git yaptım" de. "yav ben nasıl diyim?" Kadının zoruyla Kahtıh gitTih. dedim efendim, ben bu Kadını mahkemeye vërdih, ifadeye çağırdılar. o ağladı sızladı, ben bi şey dëmedim. onun çekTiler, ağladı, sızladı. ben bi şey dëmedim. beni çağırdılar. sen ne etTin dediler. dedim ne etTim. ben bu adamı kesTim, öldürdüm. "Allah Allah" dediler.
85. "şimdi arha sırada peçeli olacağ Kadın da geldi" dedi. "seniñ derdin ne." "bacım" dedim, "bunların hiç birinin Kabahatı yoh." bu adamı ben kesTim ben öldürdüm." oldu altı gişi. adamlar da şaşırđı. "yav hañgınız öldürdünüz şaşırđı. doğrusunu söyleyiñ." dedim "bunların hiç birinin Kabahatı yoh, ben öldürdüm." neyse artıh, kesmeye duruldu. son
90. cevabı Kadından aldı. "bacı sen öldürdün kesTinse, bunun nedenini baña anlat." "padişahım dedi, senin dünya gözeli bir Kızın olsa" dedi, "o ihtiyarın başı" dı "dedi. "Kızına göz Koysa," dedi. "o Kızına kötülük

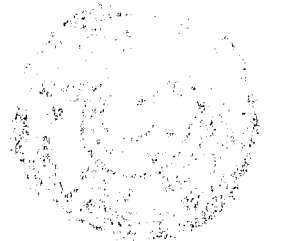
yapmadan bıcahlatıp mezara atsa, ne yapabilirsin sen?" dedi. "ben" dedi "onu, kirpik kirpik iderim" dedi, "öldürme değil." neyse dedi, ben 95. öldürdüm, ben kesTim. neyse o Kız da, padişahın Kızı. gökten üç elma düştü, biri hekaye söyleyene, biri Abuzer'e, biri saña.

Adı ve Soyadı : Abuzer ALKAN
Yaşı : 55
Tahsili : Yok
Derleme Yeri : Sürgü /DOĞANŞEHİR
Konusu : Askerlik hatırası

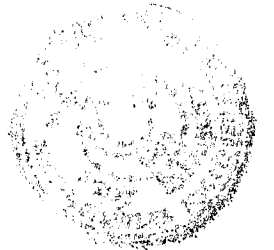
XI

A

köye gitTim. daha yeni çıkmışTim. "bu ne oğlum?" dedi. "bu ne söylüyō" dedi. "sen onu boş vēr de, sen beni ne zaman evereceksin" dedi. "ben seni ne everēm oğlum" dedi. babañ seni eversin. param var ıdı. bulduh, dahıldıh bi Karıya. bi tene bulduh. Karınıñ haberi yoh ki. 5. torunuyla haber vērđi. Konuşturdu, söyledi, Kızdırdı Karıyı. dedi, "hele bi otur. senin canın sıkılıyō. bi çay iç." "aman çay başınızı yēsın, benim burnumdan getirdiñ. oturduh, gendine iş" dedim. barmağıma bahTı, dedi, çalışıyō. ben gülüyom. Karı şimdi çayı içiyō. şeLe Kulağı Kabartıyō. şeLe bahTim. "o ne?" dedi, "gene bu oğlan bizi rezil etTi, gelsin 10. burıya" dedi. "seniñ sesini aldım. radyo evine götürecem, bütün dünya duyacağ." iki arhadaşımız var ıdı asgerde. ikisi de Erzurumlu. birinin adı Yusuf, biriniñ adı Sırrı. bu ikisi de eyle korhah eyle korhah. yani başçavuş olsun, yüzbaşı olsun, üst dedi mi Korhardı, titrerdi beyle. Karşıdan görünce titrerdi. sanki Azrail'i görmüşTü, titrerdi. şimdi 15. bunnar ceza evi nöbetçileri. arhadaşlar dedi, "yav Abuzer." dedim "ne?" "Yusuf ile Sırrı'nın gelmesine om beş dakika Qaldı. gel buñnara bir

- oyun êdek." dedim, "nasıl oyun yapah?" dēdi, "gel seni yüzbaşı êdek, bir de buraya iştima vurañ. sen bize söyle." işTe estek köstek. işTe aħşam ıdı. üstekiler evlerine gittTi. neyse olur dēdim. arħadaşları
20. Kırmadım.gitTiler, şubede bana bir Kıpıt getirdiler. gēymedim. esgileri atmışlar depoya. bi Kıpıt getirdiler, bi kep getirdiler, başıma vurdular. bi de gözlük getirdiler gözümê taħTılar, oldum yüzbaşı.gözümde de gözlüğü daħTılar. portakalın Kabuğundan var ya omuzlarıma da rütbe yapTılar. beş dakikaları Kaldı. bunnarı iştimaya, duvarın dibine
25. dizdim. bunnar iştimayen duvara dayandılar. bi baħTıh ki cıħtılar geliyolar, Sırrıyanan Yusuf Polat. şehirle aramızda da yani bir dere var. biz derenin bu tarafındayıñ. geldiler köprünün ortasına gördüler işareti. baħTım o Yusuf, Sırrı'yı bēyle bir dürtTü. gitTik. bı Kaçıyōlar, bı Kaçıyōlar. yanıma geldiler. o arħadaşlar da bēyle düzülmüş. buñnar
30. gördü, pát, sēlam vērđi. oñnar da oñnarın yanına yanaşTı. gözlükler gözümde Kıpıt da sırtımda. kepi de şeyle gözümün üstüne indirdim. yüzbaşıyım ben. yalandan sesimi de değıştirdim "sizin be hey saatiniz yoħmuş, siz ne biçim askersiniz?" ben bēyle buñnara sırayla tokat atıyōm. ona atıyom tokatı, baştan atıyōm. sıra buñnara gelince, şák.
35. gene duruyōm, gene yerimi değışiyom. bunnar titriyō. Yusuf nasıl titriyō. gene baştan vuruyōm.oñnara gelince, Kulağının dibine şák. aksine ya, bir de baħTım başçavuş evden çıħTı gelī. bi işi mi varmış neyse. bu başçavuşu da görünce KaşTım. yüzbaşı KaşTı. başçavuşu görünce bi yol KaşTım. arħadaşlar baħTı, oñnar da gördü, KaşTı. oñnar
40. da peşime taħıldılar.Yusufla Sırrı orda Kaldılar. onlar diyor ki, "bu neyin nesi,yüzbaşı niye KaşTı?" bahmışlar başçavuş geliyī. bunlar hiç yerinde Kımıldamıyo. dēmişler "bunda bi iş var, bi oyun var." "ne arıyosunuz burda?" dēmiş başçavuş. dēmiş "Kumandanım, ceza evi nöbetçisiyim." "nöbetçiyseniz koğuşunuza gitsenize, burda ne arıyoñuz?"
45. Kumandanım. geldik ki bi yüzbaşı arħadaşları buruya iştima etmiş. bizi de çağırđı. bizi döve döve öldürdü. yüzbaşı kim. "sen hangi yüzbaşıyı tanımıyōñ?" "Komutanım bizim yüzbaşı deyel. bu başKa yüzbaşı, tanımadığım bi yüzbaşı." "çağır şu eratı bāa" diyo. ben KaşTım. şubeye gitTim. az sonra bir arkadaş, "arkadaşlar başçavuş sizi çağırıyo"
50. dēdi. gitmişler. gitTiler. dēmiş, "kim sizi iştima etTi?" "oyundu,

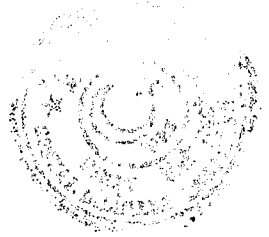

- Kumandanım işTe, iş olsun diye" demiş. "Abuzerdi yüzbaşı, işTe iş olsun diye bir oyun yapTıh." "şunu baa çağırın" demiş. dēdiler "başçavuş seni çağırī." dēdim" valla ben gitmem." üç sefer saldı, geldiler. neyse gēTim. dēdi "bēyle oyun yapmayın daha, oyunu senin gibi biri, oyun yapTı
55. burda, Koğuşu soydu" dēdi. "silah Komadı, aldı götürdü" dedi. "gēce erat yatıyō. Koğuş nöbetçisi bir de bakıyō ki cip geliyō. herif eşKıya. albay Kılığına girmiş. albay rütbesi takınmış, yandakı da erat. bir de kötü silahlar getirmişler. doğru koğuşa, bu bir teknil veriyō. "Koğuşu Kaldırıp rahatsız etme evlat" diyō. "rahatsız etme uşahlar yatsın. ben
60. albayım, geldim bu silahları değıştirem, bunlar Amerika silahları, bunlar yeni silah. geldik buñnarı götürek." kötü silahları orāya bırakıyōlar, topluyōlar, mermileri alıyō, götürüyōlar. soñra ikinci nöbetçi Kalkıyō, diyō "hañı silahlar buñnar ne?" diyō, "albay geldi deyiştirdi." neyse sabah olī. işTe başçavuşa gidiler, yüzbaşıya gidiler.
65. yüzbaşı diyō, "baña habar edeyidiñ." hemen vilayete tel çekiyō. albaya, "komutanım siz gēce geldiniz mi bizim bölüye. silah değıştirdiñiz mi?" ne silahı, ne şeyi?" diyō. bēyleyse bēle olmuş diyō. albayla yarbay geli." başçavuş, "terbiyeynen yapın" dēdi. eğlenin. zaten Sırrı Korhuyō, Yusuf da Korhuyō. bi Komutan dēdi mi beli Kırılır. ben başçavuşun huyunu
70. biliyōm, döver.

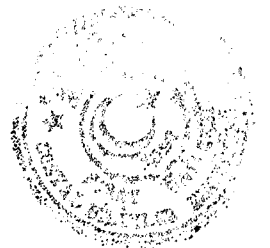
B

- bi gün de gene başçavuşun şimdi K̄arakol yazıhanesi şeyle K̄arşı K̄arşıya. ben de aşçıyım. bir Maraşlı oğlan var, Ahmet Sarı. gelir benle şaka eder. nerde görse gelir bi tas su üstüne döker. ben de bulaşığı yıhamışım. bulaşık suyunu K̄aldırdım, dōktüm depesine.
5. yemekhanenin etrafında bunu çeviriyōm. başçavuş orda görmüş. ben de bulaşık suyunu leğene doldurmuş, bekliyorum. içeri girerse bu Ahmet ki üstüne sepem. aha beyle elimde Kapının arkasında duruyōm. başçavuş orda görmüş, bizim bēyle Kovalamayı görmüş. Ahmet onu görünce Kaşmış. bi bahTım, K̄araltı içeri girdi. görmüyōm,
10. K̄araltısı geli, kölge. suyu yallah. üstüne başına dōküldü. "ulan

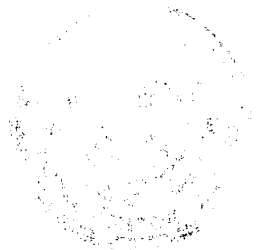
- eşleşek," ben de bahTım başçavuş. hemen orda peşkiri aldım, üstüne silmeye durdum. o tak tak Kafama vuruyō. ben siliyōm üstünü. aha beyle, indiriyō Kafama. ben üstüne siliyōm. Kumandanım, Kusura bahma. neyse bi sürü vurdu bāa. ēpeyi dövdi. beni yanı vurdu.
15. vuruyō ama ben gülüyom altta." bu ne sultanlık afedersin, bu ne ulā" dēdi. "eşsek Qadar adamlarsınız, haşa cemaatten askersiniz" dēdi. "bi daha görmiyem." dēdim "Komutanım, benim suçum yoh. ben burda işimle uğraşiyom" dēdim. "yemeğimi yapıyom" dēdim. "ben ne yapayım" dedim. "gendi geldi bana dahılıyō. ben de gendi zannetTim. senin
20. olduğunu bilseydim, atar mıydım?" bi gün bi oğlanla biz, yani bi er_inen o benden güççük yaşça. oğlan da Laz. o Qazada da polis yoğūdu. candarma devriye aliyō. polis görevini biz yapardıh. geçmiş gündür, dokuz_on bir devriyesiydik. herhalda dokuz on bir devriyesiyik. şehirde de davul çalınıyō, düğün var, Van'ın Çatak Qazası. yüzbaşı
25. emir vermişTi. dēdi ki, "saat om birden sonra düğün olsun, düğün ise davul kesilecek, Qahveler Qapanacañ. şehirde kimse kimseyi rahatsız etmeyecek, içgiçi görürseniz, serhoş görürseniz, getirin içeri. nezarete basacañsınız. memür_ossun amir_ossun, kim olursa ossun." zaten ekseriya memürler içiyō. oranın halkı içmez içgiyi. saat om bir oldu.
30. davul çalınıyō. saat om bir buçuk oldu. tabi biz şeyimiz bitiyō, gideceğih. saatımız doluyō, yüzbaşı bizi çağırdı. "düğün sahibına söyle" dēdi. arhadaşa dēdim, "bizim vazifemiz bitiyō." "gideceğih." dedi "gēdeh yüzbaşıya söyleyeh." yüzbaşı bize emir vērdi. biz gēdeh yüzbaşıya söyleyeh. gēttik yüzbaşıya söyledih. dedi ki, "başçavuştan izin almışlar,
35. sabaha Qadar çalacaklar." adam şeyle durdu. dedi, "bu askerlik mi soytarılık mı? size söylüyōm" dedi. "askerlik mi soytarılık mı?" dēdi. "başçavuş mu büyük, ben mi böyüğüm" dedi, rütbece. dēdik "Komutanım sen şimdi yüzbaşısın, o çoh çoh assubay çavuş," "madem öylese bu adam niye emre itat etmiyō? bah siz de şahitsiniz" dēdi bize. "bi aksilik
40. olursa şahidik" dēdik "Kumandanım." "dēdi gidin düğün sahibine söyleyiñ, davulu kessiñ." gēttih. dedik, "yüzbaşı diyor kessinler." dēdi "aha biz başçavuştan izin aldih" diyo başka bi şey demiyō. "tamam oğlum siz gēdin" dedi. biz şeyle yürümeğe durduñ. bir de ne görek. bahTih o da arkamızdan geliyō. yüzbaşımız bugün, komutan. biz geri

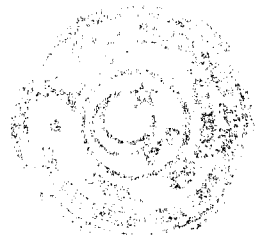
45. durduh, geldi bizi geşTi. biz arha sıra gidiyoh. o arkadaŝım da tahsilli idi. şimdi devriyede şu var. mesela benim tahsilim yoh. senin tahsilin var. senle arkadaŝıh, sen devriye Kumandanısın, ben devriyeyim. o mesulüyet sende. "ben senin emrindeyim." dedim Hasan gideh. "mesulüyet bende" dedi. "yüzbaşı gidiyō" dedi. "belki başçavuş
50. görüşürler, belki buluşurlar" dedi. "belki düğünde bi olay olur, mesulüyet bende" dedi. "bu işi halletmeye ne kadar getmecehşin. hele sabah ne olaçah bunun sonu" dedi. yüzbaşı doğru gitTi, yazıhanesini aŝTi. içeri girdi. "gidin" dedi, "başçavuşu baña çağırın." gitTik başçavuşa. aksini gör yatıyō. "kim o?" "bizik. işTe Abuzer Alkan, Hasan Dağcı.
55. devriye erleri, devriyeyik, yüzbaşı geldi seni çağırı. "gedin" dedi "yüzbaşıya söyleyin, kimse kimseyi rahatsız edemez" dedi. "benim istirahatımı kimse bozamaz" dedi. neyse geTtih, yüzbaşıya söyledik. "kimse beni rahatsız edemez" diyō dedik. "bi daha gidin" dedi. uzatmayah. üç sefer de onun ayağına geTtih. bahTih olmi. yüzbaşı
60. gendi geldi. biz de yanı sıra gidiyoh. gitTih. neyse geri durduh. yüzbaşı Kapıyı dövdü. "kim o?" dedi. "Rasim bey, bi zahmet Kah da gel" dedi. anladı yüzbaşı olduğunu. tabi üstünü geydi. "ne istersiniz efendim?" dedi, "bu gece yarısı." dedi, "üstünü gey de düş önüme, terbiyesiz adam." "ne istersiniz efendim?" dedi. "efendiyi saña gösteririm, üstünü gey" dedi.
65. "beni rahatsız edemezsiniz" dediydi, baŝçavuş. yüzbaŝı Kolunu dutTu. picamayla çekTi götürdü. KahTı, üstünü geydi. gitTiler yazıhaneye. yüzbaŝı Kolundan içeri Kapıyı örtTü. yalnız o çocuğ içeri girdi, ben dışardayım. "tū" dediğini duydum, yüzüne tükürdüğünü. birez küfür etTi gendine. yani terbiyesiz, ahlaksız. küfür dedimse başka bi şey
70. söylemedi. epey söyledi. "senin emre itaatın yoh mu?" dedi. sen asger deyil misin" dedi. "ben emir veriyom, düğün çıkıracağ." "sen emir veriyōn, sabaha kadar çalınacağ" dedi. "ben mi böyüğüm sen mi? senin yaşın benden büyük amma, ben yüzbaşıyım, sen bi başçavuşsun." söyledi neyse, yüzüne müzüne tükürdü. "hadi oğlum siz gidin
75. rahatınıza bakın" dedi. biz geTtik, kendiler de çekTi geTti. sabah oluyō. başçavuş gidiyō, ŝikayet ediyō. hakim de gendinin hemşerisi, başçavuşun hemşerisi. askeri mahkeme vilayette. bu Kazada bütün memürler de yüzbaşıyı sevmiyō. neyimiş, içgi içmeyō. neyimiş,

80. içenleri içeri basıyō, dövüyō yasaḥ. saat ondan sonra içmek yoḥ, şehirde bağırmaq yoḥ. evel serbesTi, içerlerdi. Koskoca memürler, yaşlı başlı adamlar bağırıp nara atarlardı. içgiyi yasak etTi diye, birez yüzbaşidan hoşlanmazlardı. şimdi çağırdı bizi, şahidik. dēdi ki "yüzbaşı bu gece başçavuşu dövmüş." dēdim "hakim bey, bēyleyken bēyle oldu. o yüzbaşı, bu başçavuş." ben hemşerisi' olduğunu bilmiyom. ossun,
85. hemşerisi ossun baña ne. dēdim. "o başçavuş, bu yüzbaşı" dedim. "sen avukat mı oldun?" dēdi. "sen onun avukatı mısın?" dedi. "o da Kıdemli başçavuş" dēdi. "yüzüne mi tükürsün?" dēdi. "seni tevkif ediyōm" dēdi. bu hakim ha, sivil hakim. arhadaşlarım beni götürüp nazarata atTı. yüzbaşı da evinde. beni Kaldırıp nazarata atTılar. benim arhadaşlarım
90. başıma dikildi. sivil hakim nasıl emir vērir, ben de ona hayret etTim. Kızada Kızamakama söylüyōḥ, o da sevmiyō yüzbaşığı. neyse, ağama söyliyim. şöyle bi pencere var, orda baḥıyom. gözüm yolda, hele yüzbaşı geliyō mu. baḥTim yüzbaşı geliyō. "ne o çocuklar?" dēdi. arhadaş tüfek takmış geziyō. "kimi atTınız, kim var orda?" dedi nöbetçiye. dēdi ki
95. "Abuzer Alkan var içeride." niye?" dedi "şahitlik etmiş, hakim içeri atTırdı" dēdi. "bu_gün nazarata attı" dedi. Abuzer demiş ki, "başçavuş yüzbaşığı itaat etmedi." neyse. baḥTim geldi pencereye. "Abuzer, içerde misin?" dēdi. "on daKıca sonra seni çıharttırıyom" dēdi. hemen geçiyō içeri, vilayete bildiriyō. diyō ki, "sivil hakim beni erimi içeri attırmış" diyō.
100. "şahitliğimiz oldu, başçavuşla aramızda bir münakaşa oldu" diyō. "doğruyu söyledi diye hakim eri içeri atmış, er bayılıyō, Korhuyō. hemen orda tel geliyō hakime. "derhal o eri biraḥın, askeriye mahkemesi halletsin." beni biraḥTılar neyise. bu iş böyüdü. bu iş tā vilayete gētTi. sabah oldu, askeriye mahkeme salonuna gidirik.. üç
105. tane hakim, yarbay, albay üst rütbeli. tabi yüzbaşı şurda oturuyō. başçavuş ayaḥta dinleniyō. şimdi başçavuşun ifadesini aldı. "nasıl oldu?" "efendim, işTe beni evimde rahatsız etTi, beni picamayla Kolumda tutTu, beni çekerek getirdi, yüzüme gözüme tükürdü." "sebeb neydi?" "işte düğündü, düğün sahibi geldi, rica etTiler, ben dēdim yarım saat,
110. yarım saat sonra paydos edin. aha bir ḥaberim de yoh." bu sefer yüzbaşığı sordu. yüzbaşı dēdi, "efendim şehirde bütün memürler içgi içiyō. sivil orda Kalsın, yaşlı başlı memürler nara atıyō. halk rahatsız

- oluyō, çok şikayetler geliyō "dedi "baña diyorlar"ki,"filan memür filan yerde işTi, bağırdı. buyün aleyiz. mesela buralar aşiret. Kapınıñ
115. önünde Koskoca memür. cahil deyil, cümbür değıl. işTe beyle şikayetler olı .memürler de beni çekemiyō " dēdi. " kimse beni çekemiyō. ben de bunu yasah etTim" dēdi."dügün olsun, her ne olursa olsun, saat om birden sonra her şey yasah. başçavuş da emir vermiş. sabaha Kıadar çalsınlar. ya devriye erleri" dēdi. bu sefer bize sordu.
120. "dēdik evet kumandanım, üş sefer gētTik dügün sahabına. dēdi ki biz başçavuştan izin aldıh. sabaha Kıadar çalacayıh. adamlara bi şey de diyemedih, ne diyeh. bu böyle böyle oldu. sonra yüzbaşının da dēmek buna Kıafası bozuldu. nasıl olduyūsa yüzbaşı Kahtı, elbisesini gēydi geldi. biz de arkasından takip ētTik. geldi yazıhanesine. dēdi,
- 125 "başçavuşu çağırın." üş sefer de başçavuşun ayağına gitTik gelmedi. sonra da yüzbaşının gendi geldi. başçavuşun Kolundan aldı götürdü." dēdi "yüzüne tükürdü mü?" dēdim, "ben görmedim, Allah bilir de ben görmedim. duydum, görmedim." ben dışarda öbür oğlan içerde. o diyō "gördüm." hatta o başçavuşu Kıayırıyō. her kelimesinde öyle diyō. sonra
130. o büyük hakimler ne dese gerek, o yüksek rütbeli hakimler. "sen kimsin?" dēdi, başçavuşa. "sen bir başçavuşsun, bu bir yüzbaşı" dēdi. "bunun rütbesi generale Kıadar yükselecek, terbiyesiz" dēdi. "askerde de bi ast var bi üst var, rütbe var askerde" dēdi. "sen nasıl yüzbaşınıñ emrine itaat etmezsin? yüzbaşı emir veriyō, saat on birden sonra
135. dügün yasah. sen emir veriyōn dēdi, sabaha Kıadar. iki sene hapis cezası " dēdi, kesTiler hapsi. "iki sene hapis" dēdi. direnmeye başladı başçavuş. aha da yüzbaşı orda kahtı. ellerini şöyle döşüne bağıladı. "elinizi ayağınızı öperim, yüksek Kumandanlarım" dēdi.. "sizden rica ediyom, ben davacı degilim" dedi. "yalnız tayinimi de ordan istiyorum,
140. benim" dēdi, "oğluna, ailesine güvenim var" dēdi. "davacı degilim" dēdi. gene biri birinin gözüne bahtılar. fısıldadılar. "elini ayağını öp" dediler. hemen ayağına Kıapandı. sonra tazı gibi KıaşTı dışarı. bu dava da böyle bitTi. terhis oldum buraya geldim. bir ay sonra, gene beni istediler. dēdiler ki "senin bir mahkemen var." benim ne mahkemem var. tabi o
145. şey buraya geliyō,hele bir kelimesinde Kıarışılıh var mı yoh mu? aha gētTim, aynı ifademi vērdim. aynı kelimeleri KonuşTum. " Kıabahat

sende deyil" dēdi yüzbaşı. "Kabahat bende." zaten yazıhanesinde başcavuş aha şeyle oturur, sakız çinnerdi. yüzbaşı seslenmezdi. el bağlar, ayağı ayagın üstüne atardı. "Karı gibi" dērdi, "seslenmezdim, her 150. hareketi yapTın ama ben insanlığımı yapTım" dēdi. "sen depeledin" dēdi.

Adı Soyadı : Hüseyin BAKIR
Yaşı : 83
Tahsili : Yok
Derleme Yeri : Fındık / DOĞANŞEHİR
Konusu : Serbest

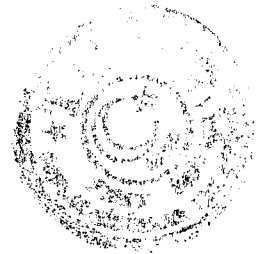
XII

şimdi ha bi somun oldu beş yüz lira,duz oldu bin lira. bu neyin nesi? evel bizde hoca efendi müslümanlıh şeyi var ıdı. Kimin milliyetindensin diyōn, zürriyetindensin diyōn ? şöyle gözüne bahıyō adam. bilmıyō kimin mezhebinden. bir insan saha dēyim mi? otuz üç 5. farzı bilmesse ne avradın büşirdiği yēnir ne de erkeğin çekTiği. sāa dēyiyim mi. iki gişi biliyōm. niye bize niye oħumuşlar. bize bunu ders öğredirlerdi. burda Kalsın. hocayıdı. "bana öğret şunu bilmıyōm" derim. aynan ele hoca efendi. bir mundar olurdu da. şimdi yoħ öylesi. kimi Kışlar kimi Kolun Kaldırır. yokTur cennetlik Kul Kalmadı, hep 10. cehennemliyik biz. şimdi de bi şey diyemiyom. zamanında Yunan İzmir'e girdi. aynı bizim yüzbaşı geldi. Ermeniler geldi, dēdi ki. bu Yunan Türkiye yēdi sene devam etTiyse yēdi gün de devam eder. sonra İngilizler. Ali Osman Paşa düşünmüş, tiyara ile Kaşmış. doğruca geldi, İzmir tepesine iniyō. İzmir tepesine inince, om beş gün istirahat. 15. dēdi ki, om beş gün istirahat olmaz. om beş gün sōra söylüyō ki, Allah'ını seven, peygamberlerini seven, namusunu seven, şehitlerini

- isteyen. neyse bu geliyō, bi Memet çavuş oluyō. bıyıklarını Kıvır ediyō, Kalkıyō, ip aldırıyō, makas aldırıyō. tüfegini adamın boynuna dahTırıyō. ölümünden Korhan Kaḥmaz. ölümünü, şehitliḡi isteyen alayla
20. çorabını diyō. dün bildiklerini azdı diyō. şeyi etTik diyō. gêtTik şeyin terazisine dahıp geliyō. o zaman Yunan çekmiş gidiyō. Türkiye baskı veriyō, İnönü'yü de alıyō, Sakarya'yı da alıyō. yalnız üstünden köprü yapmış, köprüyü çeviriyō. yardıḡıynan bu Mustafa Kemal ordu Kumandanıymış. dēmiş ki, İnönü dēmiş, burada köprü yapTıh.
25. Mustafa Kemal , Ali İhsan Paşa'yla Fevzi Paşa'ya dēmiş."yedi yaşında İzmir'de Kız çocuḡu Kalmadı müslümandan."düşmanı denize dōke diye. Allah'ın Korhusu Kalmadı. ya hoca efendi, ben diyom bu devre. bēyle bi şey söyleyen gider zoruna. ben saña anlatmaya bilmediḡiniz varsa sor bēyle ha. yüz yigirmi dört bin peygamberin yirmi sekiz tanesini
30. say baḥam. onun içinde de dört tene var. bu yigirmi sekizi bir müslüman bilecēk. şimdi unutmuşum hoca efendī.duruyom, düşünüyōm, bir araya getiremiyom. Kulak duymuyō, Kusura baḥma. bi adama diyorlar ki, "sen mümin misin müslüman mısın?" "hem müminim hem müslümanım." mümin dēmek Allah'ın emretTiḡi işi
35. dutup ,diḡerinden Kaşmaḥ. müslüman da Allah'ı bir bilī, peygamberi hak bilī, kitabına inanī. ama zinayı da kötülüḡü de yapar. onun müslümanlıktan tutmīm. Ebu Cehil ile Ebu Lehep çılmayacaḥ, hoca diyō cuma namazında. bi yere baḥtıḡımız yoh diyō. Kumar mı oynuyoruz. öḡüne perde çekmiş. evimizin torunları görmüyō, yani
40. inanmıyō emmisine. o ne demek? hoca mı dinlesin. siz de diyō, ardınıza perde çekmiş bir yere baḥtıḡımız yoh. bir Allah'a yöneldim ben. Cenab-ı Allah bi yarım sāt musade veriyō, ondan soña da gêt tütünü Kır, Kır. ben seksen üç yaşındayım.böyük şehirleri görmeye daha on senem var.

Adı Soyadı : Kerim TORAMAN
Yaşı : 91
Tahsili : Yok
Derleme Yeri : Doğanşehir/ Merkez
Konusu : Serbest

XIII

- İkinci Ordu Altıncı Kolordu Otuz Dokuzuncu Dağ Tümeni Altmış Sekizinci Alay İkinci Tabur Altıncı Bölüğü'nden Ali oğlu Kerim Toraman. şimdi efendim başbakan geldi. beni götürdüler yanına. Çıhtık Konuştuh. "hoş geldin başbakanım" dedim. "hoş bulduh amca" dedi benim yaşım o zaman seksen beş, seksen altı. seferberliği savdım. on doKuz Kuruşuna toprağı yetirdim. dedi ki "amca, bu yaşTa her işe Karışırsın." dedi. "bana bir cemalın dirhemin var mı?" dedi. "ben sizin sağlığını isterim, vatanımıza hoş geldiniz safa geldiniz" dedim. o zannetTi ki , ihtiyardır, benden bi şey mi isteyecek. ben dedim, "bizim caminin temelini atacān." dedi, "estağfurullah." ricaylan olur mu?" dedim, "caminin temelini atacān" dedim. dedi, "baş üstüne." dedim, "başıñ sağ olsun" dedi. "daha bi emriñ var mı?" dedi. dedim, "canınıñ sağlığını. vatanımıza hayırlı uğurlu olmasını dilerim." Allah'tan gayri kimseden yardım istemiyom. Doksan üş"Te benim babam buruya gelmiş. dağın başına bi köy yapmış. Hamidiye köyü. çam, meşelik, orman her taraf. orayı beğenmiş, oruya yapmış. ben de orda doğdum, ben orda dünyaya gelmişim. otuz altı sene sonra da seferberlik KopTu. Rusyalılar Nayman'ı basTılar. Nayman, silahları olmadıkları için kimse Karşı Koyamıyordu. gelinleri Kızları öldürdüler. bazılarını da toplayıp götürdüler, çalıştırmaya. şimdi bizim altı yüz, beş yüz tüfeğimiz vardı,

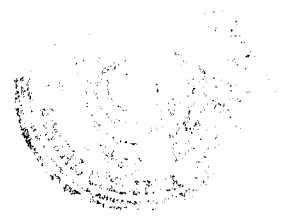

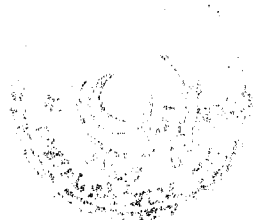
- müslüman olarak Türk olarak. ondan sonra iki sene av tüfeğiyle gitTik. tipiden Kırdan geçilmiyordu. bizim köylere girip Koyunlarımızı keçilerimizi yédiler. Allah'a şükür dēdik, "yeyin ki düşmanları karşı mağlup Kalmayasın" düşman önünde durun. keserdiler, yiyerdiler.
25. ondan sonra Kızanlara kenterlere doldurup giderlerdi. bir gün köye bi tabur asker geldi. ondan soñra da cepheye gideler. oruya gelir gelmez Katırlar, sandıklar, cephanalar girdiler köye. bir bölük asker çoraplarını çıkardılar. sekiz sene oldu. mağaraların ayağı düştü. Rusya'nın kendi alayı çekiliyi. tabur geldi bizim köye Kondu. babam
30. gētti dēdi ki alay Komutanına. "beyefendi" dedi. "gel biraz askerlerine yer yurt et" dēdi. "askerin de var, bunları getir göndersin, nerde baba" dēdi. "gel" dēdi, nerde? orda yaralaniler. cepheye getirip pansuman yapilar. Erzurum'da hastahana var da orda iyi bakallar. Nayman altı sāt soñra Erzurum ordan geldi. gördü alay komutanının. "ey
35. evlatlarım" dēdi. "sizin ananız babanız bekliyō ki, evlatlarımız askerden gele." nerden gele. askerleri gömdüler mezerlerine. eşyalarını paket yapTılar, götürdüler, yolladılar ondan sonra Rusya yükseldikçe biz duramazdık. daha öküzümüz de yokTu ki, biz yatak Koyak. nerde yatacaıyk? biz de emmi oğluyla gidip sahlandıh. onların da eşyalarını
40. alıp yerine Koydum. geldim bizim de iki Kat yatah, bir Kat tencere bi yorgan alıp zorlan geldik Erzurum'a . orda bi ay durduh, Kelev köyünde. bir ay durduh ki, Rusya gele de Karşı durah. Atatürk geldi oruya, Erzurum'a. dēdi ki, "merhaba köylüler." insanlar toplanmış gelmişler. "sizi gönderecēm Adana'ya, gidin Adana'ya, şehit düşenlere
45. Allah rahmet etsin" dēdi. Atatürk'ün makamı cennet olsun. nufus başına para vērdi. Kıtılıh yoh mu, ekmek verdi. biz ordan geldik Sivas'a. şimdi bizim arabamızda bayrah varıdı, Türk bayrağı. onlarınkinde yokTu. Kahtı geldi. biri boyunu devirir Karışmasınlar dēyi. onlarınkinde de bayrah asTılar. orda bir buçu sene oturduh. Rus geldi, Erzincan'ı
50. merzincanı aldılar. Erzurum'u aldılar, yahTılar, yihTılar. geldiler, arabaları öküzleri olanları topladılar. biz erzak götürürük askere. erzak götürdüler, araba topladılar köylerde. gitTih, oralardan doldurduh. Ermenilerin köyünde de doldurduh. sürdüh Kırşehir'e gitTih. "yav" dēdiler, "bugünkü bu arabaları götürdük, orada dēdiler ki

55. yav bugünkü 'Erzincan'a götürün." biz de adamı aldık, taşıdık, buruya getirdik. ister alın ister almayın. birisi bu da asker Kaçağı dediğinen o da geldi dedi ki, gitTi çuvalları aldı, geldi." bizde bi şey var. geldi, askerlerle torbaları açTılar." dediler. "bu gece burda yiyiñ yatıñ." o gece orda yatTıh. ama Mayıs ayı. o gece orada arabalarıñ üstünde yatTıh.
60. araba Kayışlarını götürüp ahıra Koydular ki, bunlar Kaçamaya. sabahtan gitTim, onları aldım. üçer tene asker yüklediler. dokuz yüz tene yaralı var. orda Kılanlar ölüler. onları da aldık geldi. bir han vardı. hanın içine de yazmışlar Kapıya. "sakladım sari samani, geldi zamani, yapTim bu hani." orda dediler, "gidin oruya, size ekmek vereler."
65. orda geldi. dediler. "dün burda mıydın?" "Haydar geldi, araya gelmi ama askerlere söyledik. aman hā; aman. biz burasını hükümetten aldık. ordan inin. millet de perişan olıyı biz de." adam arabaya KaşTi gitTi. ben de 'Cafer'e dedim ki, "Cafer ula, sen git de bu şehirde bir ekmek bi yumurta, bi şey bulasın. hem de öküzlerin nalları eskidi. üç yüz tene de nal al." Cafer gitTi. herkes arabasına bindi, Kamçıladi. ula o gün bende iki araba, ula birini sürüp götürürüm. dönüm, bu sefer diyeri oruya götürürüm. bahTim gece oldu, 'Cafer yoh. gece bağırrım, 'Cafer. 'Cafer yoh. gel gele bi yolun kenarına geldim. yolun kenarı yüksek, orta okulun duvarı kimi. orada ateşler yanyı, herkes üşüyü. o gün iki
75. tene candarma çıhTi birden. dedi ki, "oğlum, ne bağıryosun?" dedi. "bah bunlar Ermeni canisi." altı yedi tene atTılar. "onlar şimdi görseler seni öldürüp öküzleri alıp giderlerdi. gider dağda yerlerdi." sen diyecektin, boğazları Kopsun. geldiler ha. öküzleri bağladılar. neyse, o zaman yaşım on sekiz vardı. uyumuşum, birden, Kağ Kağ. KağTim. Cafer iki
80. tene somun getirmiş, bütünü millete vërdik. orda bu öküzleri çimdirdik, yıhandık, KoşTuh, sürdük geldik. birden Karşıda bir köy göründü. Abdulrıza dedi ki, "gidin o köyde biraz ekmek dilanın de getirin vërin." gitTim ki, o köy de Ermeni köyü. her taraf güzel. içeri girdim, kimse yoh. bi lokma yiyeceh bi şey bulamadım. ordan çıhTıh, geldi. böyle böyle bu Ermeni köyü işTe, bize huylandı. vardıh gitTıh o sipere. bize ekmek verdi, orda yatTıh. sabahta geşTıh bu yanı. "Karşıda bi köy var" dedi, ki "ula Kerim, git de biraz ekmek getir" dedi. dedim ki "giderim ama Aptullah, köpeklerden Korhuyom." geTim

- köyün altına, bir de bahTım ki bi Kadın çıhTı. "hanım abla "dëdim." ne
 90. var oğul?" dëdi. "dëdim ne olur beni boş gönderme, erzak toplamaya
 geldim, arhadaşlarım var da, geldim" dëdim, "ben köpeklerden korhım."
 "uy Kurban olam" dëdi. "gel, gel, Allah cezanı versin ondan Korhulur mu?"
 beni aldı götürdü. gëTTim ki, bi gelin ekmek bişiriyi. çekip çekip atiyi
 oruya. gitTim ekmeğin başına, oturdum, yëmeğe başladım. dëdim, "bir
 95. de ekmek verin çocuğa götürüm." o zaman bi ekmek yëdim, dëdiler,
 "acından ölmüş." vërdiler, utandım ki diyem, birez çoh vër. ordan
 çıkTıh. ben dëdim ki, "hala." buyur oğlum" dëdi. dëdim "ne olur beni
 başka bir eve götürün, arhadaşlarım çohtur, ekmek yetmez." "olur
 Kurban olam." o evden çağırdı, bu evden çağırdı. birer ikişer ekmek
 100 vërdiler. Allah razı olsun, bi Kucah ekmek oldu. hemen aldım
 getirdim. bizim arabalar geldi. ekmeği vërdim. arhadaşlara teslim
 etTim. onları ordan aldıh, köyümüze ulaştırdıh. on üç güne ancah
 geldiğ gitTıh, erzah taşıdıh. aynı köye geldiğ yine, ora köyümüz oldu.
 işTe geldiğten sonra, erzak götürdüm yine. şimdi efendim, çocuk tabi,
 110. bu şehir dëdi. tā bi yol olur Bingöl'e ulaşır. ben Bingöl'e gitmemişim,
 Bingöl var aha biz oruya Qadar geleceyih. ama orda Allah tarafında,
 Allah hikmetinde bunların içine infilak etTi. bunların bu yanı istedi,
 bu yanı da istemedi. o devlet tarafı istemiyor, o tarafı istiyor. bunlar
 birbirini Kırmaya başladılar. gördüler, birbirini çekilmeye başladılar.
 115. bunlar yahar yıhar. geri gitTiler. o on yedi milyon nufusla esirlere de,
 üç bin tene esirlere de silah vermişler. biz de de herkese yiyecek ,
 silah vërdi herkese. Ruslar yine harbe gönderdiler yesiri. gëTtiğ. ben
 dëdim hangi yana gidem ateş. ordan bir aħşam oldu. Osmanlılar hepsi,
 ordan bizi topladılar götürdüler Gümrü'ye, esirleri. Kırh beş gün
 120. tirenle gitTıh Sibirya'ya. beş tene orda Türk öldürdüler Ruslar. ama
 her yana iki tene vërdiler. köylere takdim etTiler. her gün dëdiler,
 "bunlara bir manat vëriñ." her gün bize bir manat veriyordular.
 arabalarını götürüyoh. beş tene adam geldi. dedi, seni Türkiye'ye
 salacayih. Atatürk müdahale yapmış, onlar eyle dediler. gitTıh,
 125. eşyalarımızı topladıh. köylerden esirler iki bin çıhTı. bir gişi geldiğ
 köye. geldiğ ki bi vapur duruyo Karadeniz'de, büyük deñizde. gettiğ
 dëdi ki yëdi bin altın alırım. adam başı vërem. o da dëdi ki,

- arhadaşlar, olanlar olmayanlara versin ki kimse burda Kalmaya. biz de olanlar olmayanlara vërdi. yedi bin altın beyle oldu. Kardeş gece
130. oldu, vërdi altınları. bahiyim. gece bulanlar da Cumhuriyet altını vërdi. Allah Allah diye sesler odu. günümüz bu güne Kadarmış. geldi sabah dünkü öyüdü yine getirdiler. bizi boğmadan geldi, "geçmiş olsun" dedi. beş gün istirahat vërdi. ordan da ertesi gün bindi. "biñer
135. altın daha vereceşiniz." bin altın daha topladı. o Kadar gëtti birer altın vërdi. dedi, tamam çıha ama ha' çıhtı' ha' çıhtı. bir avuç torpağın var. neyse elhamdülillah Türk torpağına ayağım dëydi. bizi Çanaqkala'ya götürdüler. yaya Çanaqkala'da üç beş gün Kaldı. bu defa bizi İstanbul'a götürdüler, böyle yayan gitti. beş on gün bize hizmet ettiler. Tutular bizim elbiselerimizi geri aldılar. bize elbise
140. vërmışlerdi. ayakkabımız elbisemiz çok Kuvvetli idi. dëdiler ki, "Türk askerleri elbiseleri böyle olur." tutular bize elbise vërdiler. on iki sene de yaptım askerliyi. geldim Erzurum'a yayan. gëtim cephaneliklere. gëtim bi mahalleye, oraya gavır mahallesi dërlerdi. ama evvelde örme yapmışlar. ondan taniyacağım. gëtim buldum. o çift Kapı
145. duruyō. gëtim dışarda çiftli içerde Kapı. elimle Kapıya vurdum. "kim o?" dedi. "benim" dëdim. bacımın Kızı çıhtı. "uy dedi esker imiş." Kapıyı örttü. bacım dedi, "Kızım dayındır, hele hele aç" dedi. bacım beni gördü, boynuma sarıldı, ağladı, bayıldı. Kucağıma aldım, Kapıyı örttüm. Meali Kabından çıkarıp bi ayet odu anlatım. dëdim "bacım., melmekette
150. kim var kim yoh?" dedi, "ben burada Kapanmış, Kalmışım, bilmiyom. eniştten de dedi aha şehit oldu. ben de bi çocuğula burda oturuyom." burda onlardan adam çoh. artıh köye gëtim ki kimse yoh. bibimin Kocası vardı, o gelmiş onunla anlaştı. dëdim gidek Erzurum'a. gitim, dëdim, "Kelev köyünde bi gişi lazım." ordan birini alıp köye gitim. işte
155. çoluğ çocuğ sahabı oldum. otuz altı sene soña gëtim, Kardeşimi buldum. Kırk dokuzda gitim, kardaşımı buldum Erzurum'da. çoluk çocuk sahabı olmuş. üç tene oğlu var, üç tene Kızı var. bir de oğulları hep torun sahabı oldular. soña geldi, buruya yerleşti.

yavú bir gün dediler ki, şimdi askere gidecehsin. Kardeşim, eve
 160. gidip geldim. burda otuz altı, otuz sekiz yaşında askere gitTim. Atatürk
 zamanıydı. geldiñ, gittiñ. Islahiyelere eyitim görduñ. işTe askerliğı
 orda bitirdim ama beyle Kuşun gözüne bile nişan alırdım. KañTim ama
 Kañşıda orman yaniyi. Kañşıda Fıransızlar var. geliyirler, orayı
 bombalayıp gidiler. meşe ormanı yaniyi. teyyareleri var. onların bi
 165. teyyaresini düşürtTüm. "adamlar içinde ölmemiştir" dediler. ikisini
 getirdiler. Atatürk'ün yanına götürdüler. Şükrü Kanatlı benim
 albayımdı. ah binbaşım Şükrü Altan, efendim bölük Komutanım
 demişTim tabi. neyse orda tirene bindiñ,geñtiñ. İskenderun'a Fıransız
 girmiñ. tirenele gece gittiñ. doğru İskenderun'a. Fıransızlar dolu. bütün
 170. Konahlara girdiñ, teslim aldıñ. Atatürk'ün askeri geliyi, amma biz
 oruya bir alay geñtiñ. Şükrü Kanatlı, beyle çıñtı Kañmyonun üzerine.
 bañın dedi, biz dedi, bu torpañlar kendimizin. dedelerimizin Kañıylan
 yoğrulmuştur. biz onların torunlarıyñ dedi. biz son damla Kañımız
 Kalıncaya Kañadar torpağımızı vermeyiz. orda hemen emir vardi. Şükrü
 175. Altan tabur Komutanı amma, Kañkas cephesinde çarpışmış. makamı
 cennet olsun. öyle imanı Kuvvetli insandı. önce onu gönderdi. çekTi
 getTi.

Adı Soyadı :Turan ERDOĞAN

Yaşı : 52

Tahsili : Okur yazar

Derleme Yeri : Erkenek/ DOĞANŞEHİR

Konusu : Destan

XIV

yine aħşam oldu Karardı dağlar

bâa haram oldu datlı rüyalar

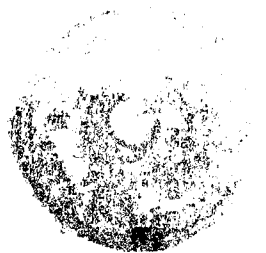
ben ölürsem kimim var diyem
Kıyam olur hey tahta Kurusu

5. alacağı varmış gibi başına sarılır
elimi vurursam Kalbi Kırılır
yatağa geç gitsem canı sıhılır
sevgilim mi olduñ hey tahta Kurusu

- gündüz oldu mu köşelere sinersin
10. gece oldu mu yatah yatah gezersin
benden Kanı alır başKasına satarsın
küser mi oldun hey tahta Kurusu

- gündüz tavanlara binersin
eletirik sönerse paraşütle inersin
15. yatağın etrafında jet gibi dönersin
pilot mu oldun hey tahta Kurusu

- gündüz öğütlerinen ararsın
gece olunca Koğuşları yararsın
etrafımı birden sararsın
20. asker m'oldun hey tahta Kurusu

ilaç atTım asla kâr etmedi
 ne yapTımsa sonu bitmedi
 bi türlü yatağımдан gitmedi
 nikahlı arım m'oldun hey tahta Kurusu

25. gündüz Kovuklarda yorgun it gibi yatarsın
 gece olunca tozu dumana atarsın
 tatlı uyhumda birden bana atarsın
 meyhane sorhoşu m'oldun hey tahta Kurusu

Turan Erdoğan sözlerini burda bağlıy

30. Hazret-i Adem'den evvel dünyaya daldın
 insanların tatlı uykusunda bi damla anını aldın
 iplik m'oldun hey tahta Kurusu

Adı Soyadı : Hatice BAYRAK

Yaşı : 55

Tahsili : Yok

Derleme Yeri : Aşāđı Ulupınar/ DARENDE

Konusu : Serbest

XV

- oruş geldi mi temizlik yaparık. bayrama hazırlık için temizlik yaparık. eşyaları filan halıları yıharık. evleri badana yaparık. ne bilem, yani herkeş bi heyecanda. yani herkeş Kurbanını hazırlar, Koyununu dutar Kapısına. bi Kurbanını dutar hazırlarlar, kesmeğ için.
5. oruş aħşamı sabahı bayram ya. herkeş çocuklarının eline Kına yaħarlar. herkeş işTe havas, yeni giysilerini hazırlarlar. sabah bayram oldu mu herkeş Kaħar. Kınasını elinin Kınasını, çocuħlarının Kınasını yaħar. işTe evleri temizler, düzenler yanı. çünkü mısafır gelecek. Kolonyasını, şekerini hazırlar, giysisini giyer. yahut amcasına
10. akrabalarına yaħın ebesi, dedesi varsa, onun elini öpmeye gider. ne bilem işTe? mısafır gelirse şekerini dutar, Kolonyasını dutar. yemek hazırsa, yemek yaparlar orda. yani yeşil fasulye, sütlaş yapallar. Kuru fasulye yaparlar, pirinç pılavı yapallar. ne bilem işTe, sulu pılav yapallar. sulu pılav var ya etli sulu pılav yaparlar. bi de tirit işTe,
15. nohut yemeği derler. şimdi fasulyeden yapıyolar. esgiden noħuttan yaparlarmış noħut yemeği işTe, ne bilēm. Kına gecesi şimdi oğlan tarafının gelirler işTe, gündüz mesela. buna gelin yolmaya giderik derler. gelin olacağı zaman Kız, gündüz götürecekleri günü bir gün önce geleller. Kızın çeyizi ne varsa hep dışarı çıħartırlar. tutar,
20. sereller. herkeş çeyizine baħar Kızın. Kızı beħe Kaħınlar toplanır, beħe bir yaSTıħ Korlar. Kızın üstünü örtüp dururlar. Dolah örterler başına. beħe esgi zaman türküleri söylerler, Kızları ağlatmaħ için. Kız ağlar, anası ağlar, bacısı ağlar. Kızın eşyasını toplarlar, Kızı içeri götürürler. aħşam da olunca, hep arħadaşları toplanır. beħe toplanırlar, oynarlar.
25. sonra Kızın Kınasını yaħarlar. arħadaşları varsa o, arħadaşlarıyla yatar. sabah da gelir götürürler işTe. şimdi gelinlik giydiriler. esgiden eşarplarla, yazmalarla şeyle bağlarlardı. Kafalarına fes derler, beħe Korlar. çanaħ gibi bi şey. onun üstüne bele yazmalar bağlarlar. büyük bi altını boynuna taħarlar. para filan yok yanı. herkeş nişan günü
30. Kaħının bi tanesi, Kaħar eline tepsi alır, parayı toplar. toplanan parayla, Kıza yüzük altın ne edirse onu alırlar. burda bi hafta deyil om

- beş gün sonra annesigil gelir. kendisi gitmez, annesigil gelirler. annesine işTe, yemeğini hazırlar, büyük bi şey keserler. Kuzu Koyun filan bi şey keserler. yimeğini hazırlar. om beş yirmi gün soñna işTe
35. götürse yanı, götürür. götürmeyen de senelerce götürmez. yanı insanlığına bağlı. götüren iki ay üç ay sonra, anasigile götürüyö. yoğ eğer götürmezlerse, beş altı sene gitmez. dediğim gibi hiç gelinliği de bozmad. imkansız yanı, gelinliği bozmad. mesela çocuğu olsa, bi şeyi olsa sevmez. oğlan bilene babasının yanında çocuğunu Kucağlamaz.
40. yaylāya giderik. ne bilem ilkbahar geldiği zaman yaylaya çığarığ. yaylāda bēyle evlerimiz var evler de iki göz, bi göz oda. bēyle sıva bile değil. dağtan yapılır ama üstüne sıva filan yoğ. çobanlar davarları götürür. davarlar gitliğtan soñra işTe bir oraların işlerini yaparığ. işTe peñdiri var, yoğurdu var, südünü Kıynadıırığ. yoğurdunu mayalarığ,
45. yayığ yayarığ. şimdi ceyranlı şeyler var. esgiden tahta tulumpalar vardı. onlarda yayardığ. ayranını çökelik yapardığ. südünü ayrı pişirip peñdir yapardığ. davarların altı temizlenecek, onları temizleriğ. davar gelene Kıadar gelir südünü sağarığ. gene aynı işTe. zaten iki defa davar sağarığ, biri öyleye, biri ağşama sağarığ. yēmeđi
50. yē. herkeş beş dađđa bi yana. Komşular pek yağın. yayla evleri birbirine çoğ yağın. birbirine varıp bir bardağ çayını iğer, geri gelir yatarlar. ama çoğ erken Kıalıyığ. diyer yıl gine aynı evlere yaylāya gideriğ. gitmeden evvel giderdiğ döküğünü temizler, yapar, gelirdiğ. gene aynı.

Adı Soyadı :Fatma SARIKAYA

Yaşı : 65

Tahsili : Yok

Derleme Yeri : Ağılyazı/ DARENDE

Konusu : Masal

XVI

- bir padişah varmış, bir de onun Kızı varmış. padişahın çok güzelmiş Kızı. bi de eskici ,yanı eskici bi annesiyle bi eskici Memet varmış. eskici Memet bi gün padişahın Kızına gönül vèrmiş. "Aña" dèmiş "Kaḥ," beni "padişahın Kızına git baha iste." padişahın gitmiş Kaḥını çalmış. hem padişah kendisini biraz yüksek tutiyī. hiç şey yapamamış.
5. dèmiş, Kaḥıyı açana, "dilenciye, bir Kaç ekmek vèriñ gitsiñ." bi parça ekmek vèrmişler, Kaḥının eteyine. geri almayaraḥ geri gelmiş. oḡlu dèmiş, "aña ne oldu yoḥsa Kızını vèrmedi mi?" demiş, padişah Kızını vèrmedi. ben Kaḥıya vurunca, "bir dilenci geldi, .bi parça ekmek vèrin ,
10. gèri gitsin." oḡlan dèmiş, "ne yaparsan yap aña, gèri gideceksin, baña illahi istiyeceksin padişahın Kızını." öbürsü gün olmuş. gine gitmiş padişahın Kızını istemeye, sonra dönmüş. "gine geldi, bu dilenci" dèmiş. "dilenciye, bir iki Kuruş vèrin ki gide" dèmiş. gine eyle yapmışlar. gine evine gitmiş. oḡlan demiş, "ne oldu aña, gine ağlayarak geldin?" anası
15. demiş ki, "baha beyle" dedi. "bu dilenci alıştı her gün geliyi, gine bi iki Kuruş verin ki gide." oḡlan da canı sıkılmış, bēyle sokakta gezermiş. baḥmış çocuhlar orda bi yılanın yavrusunu öldürüyolar. bi de kedi yavrusu öldürüyü. dèmiş, "çocuklar, gelin para vèrem size, bu yılan yavrusunu, bu kedi yavrusunu baña vèriñ." çocuhlar da vèrmişler.
20. almış evine götürmüş, iyileştirmiş yılanı. almış götürmüş evine, iyileştirince, bi gün yılan dèmiş. "sen dertlisin niye bēyle dertli durisın?" dèmiş, "ne oldu sana dèmiş?" dèmiş, "bēle bēle, ben padişahın Kızını istedim, padişah baha Kızını vermedi, ben de o yüzden yanı dertliyim. onuñ için, kimseyle gülmem, Konuşmam." dèmiş, "arḥama düş, o zaman
25. gidek" dèmiş. yılan gitmiş, adam gitmiş. adam bir Kaḥanın yanına varınca, bu Kaḥadan yılan girmiş. Kaḥıdan içeri girmiş. adam da ardından girmiş. girince demiş yılanların başı büyük yılan, "hele bunu öldürün" dèmiş, "bu neye geldi bizim içimize? bu insan, bunun için içimize geldi. bunu öldürün, bize bi zarar vermeye." o öldürecekleri
30. zaman dèmiş, "öldürmeyin, bēyle bēyle.sokakta çocuhlar beni öldürecekTi, bu adam da beni Kurtardı" dèmiş. "ne dilersen, dile benden o zaman" dèmiş. "sen bizden birisini Kurtarmışsıñ, ne dilersen dile bizden , bi dilediğini yapah." dèmiş, "ne isteyebilirim ki, sağlığını." "yoḥ" dèmiş, "ne dilersen dile ki yapam." bu küçük yılan demiş. "parmağındaki

35. yüzüğü dile, "demiş." bi şey dilemim, senin parmağındaki yüzü diliyim." o zaman parmağındaki yüzüğü çıkarmış, o adama vermiş. demiş, "bu parmağındaki yüzüğü, bēle diline sürecehsin üç kere. Karşına üç adam çıkacak, onlar "demiş." "ne istediğini yaparlar." adam geri evine gelmiş. gece yatarken bēle dilini yüzüye çalmış. üç tene adam çıkmış. demiş,
40. "ne dersen hemen yerine getiririk." demiş, "padişahın evini Karşısına aynen bi padişahın evi gibi altından bi bina yapacağını." bunlar sabah olmuş, yatmışlar. padişahın evine güneş vurmuş. penceresine hiç güneş vurmamış. demiş, "pencereyi açın bahın hele, bu güneş niye doğmadı? her gün bizim eve güneş doğardı." Kapıyı, pencereyi aşmışlar
45. ki, padişahın binasından daha güzel bi bina Karşısında duruydu. demiş. "bēle bēle, her kim ise, Karşımıza bi bina yapmışlar. ondan güneş bizim eve vurmiydi." demiş "hele soruşturun, bu kimin binası." soruşturmışlar ki, eskici Memed'in binası. Kızını, padişahın Kızını istemek için anasını göndermiş. bu sefer gidiydi, isteyince, vermiş. "acığ git ki demiş, çöz,
50. neden bu evi nasıl yaptı eskici Memet? yoksa seni eskici Memed'e vermem." Kızı bu sefer gelin etmişler, getirmiş eskici Memed'e. bi gün demiş Memet demiş. "bu evi nasıl yaptın? sen fakirsin, fuKarasın." demiş, "bēyle bēyle, ben bi yılanla Karşılaştım, o da beni götürdü, onların başına. bu yüzüyü bana verdi o. ben bēle bēle ettim." Kız
55. barmağında o yüzüyü çalıp geri babasının evine gidiydi. evine varınca, Kızın da başka nişanlısı varmış. hemen babası onunla evlendirdiydi. denizin ortasında bi ev yaptırdı. oğlan sabah Kahıy, ne yüzüyü var ne Kızı var. Arıy, sorıy, öğreniy ki, orda. Kız denizin ortasında. sonra gidiydi oraya. denizin ortasına giderken o kedi bu sefer gendine
60. arkadaşlığ Kuriydi. beraber kediyle gidiler. denize varınca kedi diydi, "ben yüzmeyi bilmim. beni sırtına al, o tarafa geçir." diydi, "gelirken de sen beni getireceksin." "oldu" diydi. gidiler, pencereden bahıy ki Kızla beraber Kocası içerdeler. Kızın parmağında yüzüyü dahılı. "acaba" diydi, "ne yapsam ne etsem bu yüzüyü nasıl alabilirim?" Kız her zaman
65. uyrkene, yatıp da uyumaya durunca yüzüyü ağzına Kormuş ki, oğlan gele bulamaya. "ne yapsam ne etsem" diydi. fareler diydi ki, "sen bu kediyi Kurtarsın, biz sana yardım ederik" diydi. farenin bi tanesi, Kızın burnuna huylandırıy bēyle. Kızın yüzüne çihiyi, huylandırıy. Kız da

70. pışkırınca yüzük düşiyi. kedi alıp pencereden aşağı gidiyi. adama diyi,
 "ben yüzüyü Kurtardım, sen beni gelirken sırtına aldın. ben seni
 sırtıma alacam" diyi, "ama bi şartla." "ne," diyi. "yüzüyü ben taşıyacām,
 deñizin kenarına Qadar ben taşıyacām." adam diyi, "yoh" diyi. "sen
 düşersin içine, yüzük de Kaybolur, bulamazıh. benim Karım da
 başkasınıñ olur" diyi. "gel diyi, bu yüzüyü gine ben taşıyam. seni de
 75. gine ben taşıyam." "yoh" diyi, "ben taşıyacām." denizin ortasına gelince,
 yüzük Kayıp gidiyi kedinin ağzından. bir balıh gelip yutıyi. neyse,
 adam kenara çıhiyi. balıhçılar balıh tutmuşlar. bu balıgı kedi izliyi. bi
 adamın geliyi, oltasına dahılıyi. kenara alıyi adam, yüzüyü kenara
 alıyi. balıgı da satın alıyi. açıyi ki içinde yüzüyü, alıyi, barmağına
 80. takıyi. diyi "illā dile benden ne dilersin?" diyi. "padişahı" diyi "fakir bir
 adama dönder. beni de eski evime, padişahıñ evinin yanına getirin.
 padişahı da eski haline getiriñ" diyi. "Karımı da getiriñ" diyi "evime."
 adamlar gidip aynısını yapılar. padişah gelip, n'olur diyi, gelip
 adamadan özür diliyi, onlar erdi muradına, biz çıhalım kerevetine.

Adı Soyadı : Zeliha DAĞLAR

Yaşı : 63

Tahsili : Yok

Derleme Yeri : Ayvalı/ DARENDE

Konusu : Masal

XVII

bi varmış bi yohmuş, Allah'ın Kulu çohmuş. daha çoh olsun, daha
 çoh olsun. iki Qardaş varmış. biri deliymiş, biri aKıllıymış. anaları da
 hastaymış. ondan sonna, deli olan, aKıllısı olan tarlaya gēdermiş.
 çütlüğe gēdermiş. ondan sonna iki tana öküzleri varmış. çütçülük

5. Édermiş. ondan soñna bi gün deli olanı dēmiş ki aKıllı Kardaşa. şey dēmiş, "ordan ayrılāh" dēmiş. bēyle olmuş. "Karıya, baciya mukaít ol" dēmiş. soñra deli oğlan durmuş durmuş. canı sıhılmış. Karıyı sökmüş, sırtına Koymuş. Kardaşınıñ yanına gētmüş, taKır tokur. Kardaşı demiş "o ne deli oğlan?" "Karıya mukaít ol" dēdin, canım sıhıldı, sırtıma sardım
10. geldim" dēmiş. ondan sonra bir gün dēmiş "gene Karıyı sırtına álmá, anama mukaít ol" dēmiş. "ben çütcülere gidiyim" dēmiş. durmuş durmuş. deli oğlanın canı sıhılmış. Kalmış anasını bi éyice çimdirmiş. bir Kızan sıcah su ısıtmış, anasını içine oturtmuş. saçını maçını đaramış, yatağa yatırmış. anası da fıkara hastayımış, ölmüş. ondan sonra,
15. durmuş, gene Kardaşının yanına gētmüş. Kardaşı, "n'ēttin deli oğlan, anamı n'ēttin" dēmiş. "anamı" dēmiş, "çimdirdim, yatağa yatırdım, hem de yağ vērdim." bunun üzerine aKıllı Kardaş gelmiş ki, añası ölmüş. neyse, anasını torpağa gömmüşler. "bēyle olmayacāh" dēmiş, "ben seninle bēyle édemeyecēm, ayrılacayıh." Kardaşı, "eh dēmiş, ayrılāh."
20. "birimiz" demiş "ahırdakılarını alacayıh" dēmiş. "birimiz öküzün birini." paylaşmışlar öküzleri. öteki satmış, tarlasını sürmüş. artıh durmuş durmuş, canı sıhılmış. öküzü tutmuş bi çam ağacının dibine gelmiş kesmiş. yanına bir Karga gelmiş, "gak" demiş. "et mi istisiñ?" dēmiş. Kaş hokkayısa o zaman hak éle idi. neyse, beş parça ona atmış. bir de
25. köpek gelmiş, Kuyruğunu sallamış, küçük küçük sallamış. dēmiş ki, "sen de mi istisiñ?" on iki hokka da ona atmış. geçmiş gētmüş. dört gün sonra gene gēlmiş, aynı yere, Kargadan köpekten parasını istiye. köpek, Karga yerinde durabilir mi. dērken köpek gelmiş. dēmiş, "hanı benim param?" köpek Kaşmış, deli oğlan Kaşmış. köpek bir Kadının
30. evine girmiş. adamın Kapisını dövmüş dövmüş. "ille ki paramı vērsin" diye. ev sahibi, "ula deli oğlan etme, dutma; köpek para vērir mi? işTe eti yēdi gētti. köpek yoh" işTe, "parayı verecēh." Kadını dutmuş kesmiş, Kuyuya atmış. Kadının iki de geçisi var. geçiyi de kesmiş atmış. neyse aradan üç beş gün geçmiş. demişler ki, "kadın hēş dışarı çıhmiyi." gelip
35. bahmışlar, ne Kadın var, ne kimse var. sağı aramışlar, solu aramışlar, Kadın yoh. Kuyuya neye mi düşTü" demişler. "Kim énar bu Kuyuya, kim énar?" dēmişler. ondan sonra, bu deli oğlanı Kuyuya éndirmişler. bahmış ki geçmiş. "Kadınıñız Kıllı mıydı, Kılçılı mıydı? Kadınıñızın

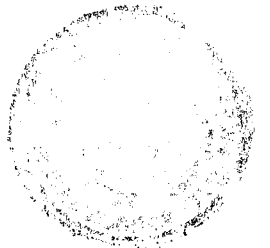

- boynuzu var mıydı?" diye çağırılmış. demişler, "gét" demişler." bu deli
40. oğlandan hayır yōh. Kadın boynuzlu, Kılçılı olur mu? Kadın oraya düşmemiş." ondan sonra, niyse şeyi Kuyudan çıkartmışlar. bu sefer saksagan Kaşmış, deli oğlan Kaşmış, sahlanmış. Kayanın deliğine girmiş. sahlanmış. ordan elini sohmuş ki, onu ordan çihara, parasını istiyē. Allah'tan işTe, bi daş gelmiş. daşı çekmiş, çekirken bahmış ki
45. altın. çekmiş yığmış, çekmiş yığmış. ondan sonra bi kürecik altın etmiş. ondan sonra bi Kafile daha gétmiş. ordan kime neyi vermemiş. 'ne yapacan' demişler. "altın" demiş, "ölçecēm." 'yalan söyliüyü' demişler, inanmamışlar. Kara saKız yapıştırmış şeylen. Kaşmışlar ki bi tene lira. para verip satın almışlar.

Adı ve Soyadı : Ömer BAYRAK
Yaşı : 60
Tahsili : Okur yazar
Derleme Yeri : Başdirek / DARENDE
Konusu : Gelenek ve görenekler

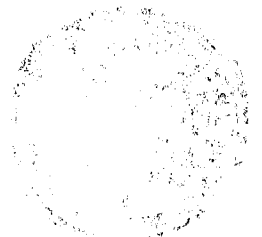
XVIII

- esgiden gelin Kayınbabasına gelinlik eder, Kaynanasına Kaynına gelinlik yapardı; bizim adette esgi adette . şimdi o adetler Kahtı. o adet yoh. şimdiki ahsam geliyō, sabahnan gelinliğı bozuyō. yanı esgi usulla şimdiki usul arasında çoh fark var, evvel başlık alırlar. om beş
5. Koyun, on Koyun bi inek. beŕe esgi usulları sölüm, başlık vēriler, om beş Koyun vērir, bi inek vērir, bi çüt öküz vērir. Kız tarafı da bu sefer, Kızına aldığı malı gene Kızına hırcar. Kızına gönderir, gene Kızına vērir. başlığa Kalın da diyōlardı. Dárende'de başlık da alıp yiyōlardı. ama şimdi yoh Allah'a şükür, o Kahtı. vallá hepsi beyle. şimdi

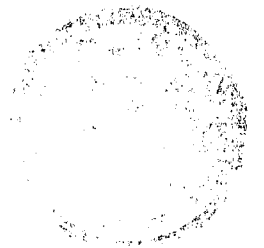

10. 'Dárendeyle, 'Akçadağla, Malatyá'nın hepsi bir. yani gelenek görenek var ya. düğün ederlerdi, üç gün beş gün düğün yapallardı. esgiden kimisi davul çalardı, kimisi mévlit oğuturdu. işTe hepsi giderdi béle. ne diyecehsin. çoğ altın dahallardı, bizim bu tarafta. halı vahtı iyi olanlar Kızına çoğ altın vérir, mal vérir. baba malını almazlar. baba
15. malını, babası ölmüş; mırasını almazlar. mırasını almazlar yanı. ben öldüm, Kızım benden gelip de baba malını almaz. isterse fakır olsun, isterse zeñgin. bizde bu adet yoğ. 'Dárende'yi söylüm' ha, 'Dárende'yi. valla hepsi bir aynı. 'Akçadağ'ın nasıl usuluysa 'Dárende de béyle. ölümüze gelince, ölümüz olur hocamızı çağırır. ekmek yapallar. ölü
20. yerde iken üç beş köyü çağırılar. çağırılar köylüyü hep çağırılar, hep köyle gelir. o ölü sahibiniñ evinde bi mal keserler. üç dört tene Koyun keserler. bi ekmek yapallar. ölü orda. yemáğını yeller, o yemáğı dökeller, yemáğını yeller, geçer gider. gayrı Kırğ gün sonra mı, mévlid oğudurlar. şimdi o da Kahtı Allah'a şükür. o da Kahtı şimdi, öldü.
25. Allah rahmet eylesin. adam geliyō, hoca bi duasını oğuyō geçip gidiyō. üç gün sonna bizde ağız aşma derler. mévlid oluyō ya, üç gün sonra mévlid oğuturlar. yemáğı dökeller, ondan sonra o da geçer geder. çocuğ doğduğunda bi dindar adamı, -mahallede hoca moca yoğusa, bi dua bilen gişiyi- çağırılar. o adam bi ezan oğur. işTe Kulağına çağırır.
30. senin adın Ömer, senin adın Mıstafa. işTe béle üç kere Kulağlarına çağırır. onu da oraya Kor. bu sefer o çocuğın sahibi da o adama bi çift çorap verir. biliyō musun, hediye verir. Allah razı olsun derler, geçip giderler. 'Kızın yaşı om beş on altı oldu' mu, dünürcü gelir Kapıya. Komşusu, kövlüsü gelir. yani yirmiyi - benim yaşıım altmış oldu-
35. geçen, bulan Kızı ben görmedim. yaşı gelen Kızları, gelin ederler. Haketten görmedim. okul durumu, Kızlar ilkokul beşe Kadar giderler. beşten sonra da bazıları salar, oğudurlar. eğer şehere göşmüş gétmiş de, halı vahtı éyiyse, ayıhmışsa, Kızını oğudurlar. ama köyde ele bi oğutma yoğ. çoğ da cahil var, okula gétmiyen de var. bi evin üç dört
40. tene Kızı oluyō. ya biri, ikiye Kadar gidiyi, ya üçe Kadar gidiyi. öbürü kesin gitmiyi. isimleri yazmayı bülmüyü. ama kövde imam varısa, onu, hocaya gönderirler. gét de bi namaz duasını bellé. valla oğuyup da memür olanı, ben onu da görmedim. bizim köylerde birisi oğuyup da

- öğretmen olmuş, ya da başka bi memür olmuş görmedim. yaylıya
45. giderih, ilkbahar olunca, mart, martın om beşinde, yirmisinde yaylıya
çıharıh. Koyun sahapları yaylıya çıhar. yaylıdan otururlar. işTe
davarını, davarı olanlar tabi, yaylıya gēderler. Koyunu yayar,
Kuzusunu yayar, südünü sağar, peñdirini çalar. getirir şehara satar.
evinin ihtiyacı neyise, onu alır. sekizinci ayda dönerik, davar sahapları
50. da tā Kar Kapatana Kadar davar gelmez. Koyun sahapları getirmezler.
dağda Koyun sahapları getirmez, Kar yağıp da yolu Kapatana Kadar
gelmezler. bizde Hıdrellez diye bir bayram Kutlanmaz. ama zemerı, Kış
yarısı dērler, Kış yarısı. Kışın tam yarı yarıya. Kış yarısı oldu mu
Kaharlar, köyün gençleri. işTe bi Kaçı toplanır, yağ toplallar, bulgur
55. toplallar. götürür onu bi yēmak yapallar, pilav yapallar. işTe o gece de
ēyle yapallar, eyence yapallar. yani Hıdrellez'i biliyoh da yani
Kutlamayı bilmiyoh. Hıdrellez'i işTe mardın, Kış yarısının içinde oluyo.
eyle bi takip etmeyih biz. ama Kış yarısında Kutlallar, gezeller,
toplallar bir eve kömbe yapallar. çay yapallar, ne bülüm. üzüm hoşafı,
60. Kayısı hoşafı getiriller, yeller içeller; Kahhar dağılıllar. esgiden
gardaşım, ne deyim sana, Kış geceleri Kar yağardı. bir buçuh iki
metre Kar yağardı. yollar Kapanırdı. sabah olur bilmezdik. aḥşama
Kadar yatardıh, pencereler Kapanırdı Kardan. né televizyon né
radyodan heberimiz var. ciddi Konuşuyom, bele aynen bele. Kahardıh
65. ki iki metre Kar yağmış. aña "Kaḥ hele" derdik. "acıhtıh" dērdik, yata
yata acıhtıh. iki Katlı ev binde bir bulunurdu. damla yer, Karla
barabar olurdu. Kahardıh temizlerdi. yol, su yolu açardıh
küreklerinen. anam suya giderdi, su getirirdi. malları yemlerdi. bu
sefer bize bi tarhana çorbası bişirirdi. tarhana çorbası varıdı esgide.
70. onu bişirirdi. içine pancar da Korduḥ. ye ha ye, başKa bi şey yoḥ.
ayağımıza çarıh deḡilkine ceket. bi adamın bi ceketı olurdu bi köyde.
nereye gidiyon. işTe Kazaya gidiyom, yav şehere gidiyom. o Kaş gayrı
o mahallede Kaş erkek varısa., o ceketı giyeler gidellerdi. o ceketı
saḥlallardı. bi şayvar alıllardı, o şalvarı saḥlallardı. aman onu
75. yırtmayın dursun da, ben Kazaya gidecēm, şehere gidecēm. onu
giyeyim de gideyim dēllerdi. ē şimdi Kardeş, neler vār neler. şimdi
görduḥ bunları. çarıh, çorap Kıl çorabı olurdu. ayağımıza afedersin sığır

gönünden çarık dikellerdi, geyerdik. yani Kara lastiği görmezdik. bilmezdik. Kol Kola peyderpey çoğaldı geldik. Kadınlar halı doğullar, 30. kilim doğullar. şu çul kilim variya , sererler içeriye. içeride doğullar. bi güzel malına bahar, malını yemler, sular. gelir kilimin başına geçer. yün doğur, yaza Qadar. evvel halı almaya gelillerdi köylere, hayvanlarla, Qatırlarla.

Adı ve Soyadı : Ali GÜNDOĞDU

Yaşı : 80

Tahsili : Okur yazar

Derleme Yeri : Yukarı Ulupınar / DARENDE

Konusu : Manzume

XIX

her sabah yeni bir sefer açılır

erken insanlara rahmet saçılır

namaz kılanlara hulle biçilir

her sabah namazın Kıldıhtan beri

5. öğlen olur güneş gelir dikilir

gönlünüñ sellerden beli bükülür

günahtarı Qalmaz hepsi dökülür

öğlen namazını Kıldıhtan geri

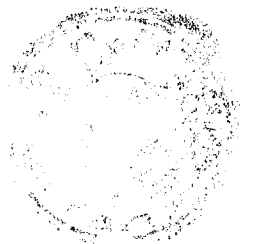

geldik hayat için ikindinin sünneti
 10. aňı Koymaz Muhammed'in ümmeti
 verirler aňlara yarın cenneti
 ikinci namazın Kıldığtan beri

ağşam olunca her güneş geçer
 kenardan melekler Kınadın açar
 15. Sırat Köprüsü'nü Kuş kimi geçer
 ağşam namazını Kıldığtan beri

yaSTı namazını Kılanın başı
 annardır Allah'ın sevgili dostu
 cennet-i alaya serildi poSTu
 20. yaSTı namazını Kıldığtan beri

ey erenler terk eylemen sünneti
 işTe bizik Muhammed'in ümmeti
 verirler anlara yarın cenneti
 beş vağıt namazın Kıldığtan geri

Adı Soyadı : İsmail Hakkı BİNGÖL

Yaşı : 60

Tahsili : İlkokul

Derleme Yeri : Balaban/ DARENDE

Konusu : Serbest

XX

- ben İsmayil HaKKı Bingöl, Balaban'ın yerlisiyim. bizim buranın Konuşması öz Türkçe. başKa lisan mevcut deyil. burası öz Türkçe Konuşur. Balaban'ın yerli Türkleri öz Türkçe Konuşur. efendime söyleyim, hatta şu civar köyler dahi Balaban'ın Konuştuğunu dutmaz.
5. Dárende'yi de dutmaz. onlar bir hoş çekerek Konuşurlar. çoğ Konuşurlar, falan filan. şimdi Balaban Bey bizim bildiğimiz, duyduğumuz burayı Kuran Balaban Bey isminde bir adam. faKAt bunların iki Kardaş olduğunu söylüyorlar. hatta babalarının iki Kardaş olduğunu söylüyorlar. birisi gētmış Tırakya'da Kurmuş, birisi burda.
10. Kurmuş Balaban nahiyesi diye. Balaban Bey bizim burda yatar. mezarı, Kabri burdadır yani. mezarı yapılacaHTı ama éyle bekliyor işTe. eveliyatını Kuran Balaban Bey. esas ismi Balaban Bey'den geliyor. askerliğimi Isparta'da yapTım, temel eyitimi. o zaman dağıtıma uğradıh. Ankara Zırhlı Birlikler Ulaştırma Bölüğü'ne atama yapTılar,
15. ordan terhis olduğ. dağın ismi, derenin ismi éyle bi şey mi var. mesela, Hasan Gazi var, Battal Gazi'nin amcası. mesela bizim Dárende'de var. Hasan Gazi kalesine Zengibar derler. Zengibar Kalesi, eskiden beri var. Abdurrahman-ı Erzincani bizim burda yatar. bi de

- Gavur kalesi deriz, Eyle bi yer var. bu Abdurrahman-ı Erzincani bize
20. göre buranın yerlisi. ama Somuncu Baba'nın Qayın babası diyolar. akrabalığı var. mesela Dârende'de Şeh Hamid-i Veli hazretleriniñ akrabalığı var. üçü bir akraba. ama gazilere gelince, mesela, gaziler çoğ biliyosun. bu boyda boyna gazi. mesela Melik Gazi, Hasan Gazi gider , hep Battal Gazi'nin adamları. Kayseri'ye Qadar gider. gazi hep.
25. üç beş şehirde var yani yatan. hatta Pınarbaşı'na gidince, bir Melik Gazi hazretleri yatar. yirmi kilometre Pınarbaşı'ndan sağa ayrılın. ana yola yirmi kilometre uzaklıhta dağın dibinde. gét o daha kefenin içinde yatar. torpahta deyil, dokuz yüz sene olmuş. ben gétTim gördüm. şehit dēel, normal ölmüş adam. ama Cenab-ı Allah'ın hikmeti,
30. şurasına Qadar -diz Qapağına- aşşığıyı elledim, ama adamı Qandırdım, aştırdım. bahtı, mummyalı mı deyil mi. Kontrol ettiñ. Kılları milları, bacağ hāla et. dokuz yüz sene olmuş, böyle hāla sallaniyē. şu anda toplu iğne vursan belki Qan çıkar. ben bunu gözümle şahit oldum, gördüm. gidin görün, Melik Gazi hazretleri. biz bi iş için gittiydik, faKat ordaki adam - ona hizmet eden adam-, "sen" dēdi, "ilkin bunun amcasına uğrayacağıdın" dēdi." o da Pazarören'de yatarmış. onun dayısı mı amcası mı, ondan sonra buraya gelseydiniz daha iyi falan" dēdi. biz ilkin onun yanına vardıydıñ. ondan sonra döndüh geldik. bizim bu civarda Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani var yatar olarak, Somuncu
40. Baba Dârende'de, Şeyh Hamid-i Veli orda yatar. Hasan Gazi hazretleri gene orda yatar. şu yolun altında Medi Şeyh diye, ırmağın kenarında Medi Şeyh dērler . fakat Medineli şeymiş adam. o da orda vefat etmiş. yani Medi Şeyh orda Qalıyor. hem köyün ismini alıyor ta o zaman. şimdi eskiye nezāran, yani eskiyenen yeniye Kıyasladığıñ
45. zaman, o zaman çoğ deyişikTi. büyüklere Qarşı muazzam bir saygı vardı. on iki, on üç on dört yaşında hatta om beş yaşında bi delikanlı bu çarşıya, bazara inemezdi. büyüklerin Korhusundan inemezdi. beni göreceklardi de , görecekler de bana kötü söyleyecekler. herhangi bir dayak atacağlar diye enmezlerdi. mesela biz askerliyi yaptığımız ,
50. asgere gideninceye Qadar, bizden büyük bi yaşlı bi şey söylesin de yapma. imkanı mı var, mecbur yapardıñ. saygı bakımından yapardıñ. éle maddi bakımından deyil. yolda mesela giderken ihtiyar önüne

- düşmüş. senin haddine mi düşmüş ki sen onun önüne geçesin, arhasından giderdik. bu okula gider gelirken devamlı mesela, saygı
55. esgiden çohtu. esgiden büyüklerimiz vardı. bu adamlar icabında ölüm olmadıktan sonra diyer şeyleri mahkemeye gitmeden barıştırdırlardı. bunun bi dedesi vardı, Ali usta mesela. Ali usta dērdik. gani gani rahmet eylesin. çohtur yani bu Balaban'ın esgisi. esgi Balaban, bundan mesela elli sene evvelin otuz yaşı, zaten oħur yazar hepsi hocayımış.
60. esgi Türkçe çohtu kuvvetli imiş. aşşağı yuharı Balaban o zaman babamın anlattığına göre- dokuz yüz haneymiş, oħur yazar olmayan yohmuş. kesinlikle, babam hem esgi yazıyı oħur, hem yazardı. sülüs yazı yazardı yani. çohtu alimler varmış. devamlı oħudurlarmış. esgi oħur yazarmış, hep hocaymış adamlar. ama şimdi Kalmadı. Seferberlik
65. burayı öldürmüş. üç tane amcam da benim Kayıp. dört kişi gētmışler, yalnız babam dönüyō. öbürleri bilmiyō nereye gittiğini. nasıl olduğunu da bilmiyō. yetmiş dörtte vefat etti babam. sorardım, aşşağı yuharı yüz yaşına yahındı babam. bir defa Kardaşının ayağını Samsun'da top götürdü dēdiler, o Kadar derdi. bizim burası dar
70. memleket, biliyorsun. suyumuz yoh. göçmek istiyen varsa, bu su yüzünden göçüyō hāla. elektirikçiler pompajı yaptılar amma saati yirmi bin lira. belki bu sene otuz olur. bi saat suyu otuz bin liraya suluyoh bu Kadar ağaşlar otuz bin liraya sulanıyō. Uzunyayla bize yahın biliyosunuz. şurda Gürün'ü geştikten sonra, mesela bi acı soğanı
75. bile götürseñ, anında satarsıñ. ama bizim su meselesi bizi öldürüyō. Gökpınar barajı yapılacāh yapılacāh dēdiler öyle Kaldı. on senedir hāla yapılacāh. susuz arazi. arpa buğday . arpa randımanlı oluyō ama, buğday, suyumuz olmadığı için, bizde bi Kible yeli eser. ekin çiçek açtığı zaman. bu Elbistan eser -Elbistan'dan gelir- buğdayın tenesini
80. normal bi on seneden bi sene doğru dürüs yani danesini doldurmaz. ya çalıh Kor, ya yarım. ama arpa gözel olur, çünkü o yel gelmeden arpa teneyi doldurur. mayısın nihayeti olmadan arpa zaten dolduruyō teneyi, güzün arpa iyi oluyō. diger ürünümüz, Kayısı. eskiden iyiydi. biz bi torba göz daşını Kırh lireye aldığımız zamanlar varıdı. şimdi beş
85. yüz bin lira diyolar. ilaçları tam yapamıyoh. suyunu tam veremiyoh. haliyle ağaç bahımdan düştüğü zaman, verim de düşüyor. sora, souh

biliyosunuz. burası çoh souh oluyō. mesela normal nisanı bitirmez. her sene Kaçar nisannan bēyle.

Adı Soyadı : Ayşe DOĞAN

Yaşı : 70

Tahsili : Yok

Derleme Yeri : Merkez/ DARENDE

Konusu : Serbest

XXI

A

bi varmış bi yohmuş. Allah'ın Kulu çohmuş. daha çoh ossun, daha çoh ossun. bi Kadının bi Kızı varmış. o da biraz işTe, yani akli başında yohmuş. annesiynen yatmış. bir gün bēyle, beş gün bēyle. o çocuh Koymuş, Kaşmış, gētmış. aramışlar taramışlar bulamamışlar. mal deli 5. diye aramamışlar daha. ondan sonna bir gün bēyle beş gün bēyle hükümet de aramamış,deli diyerekten. işTe bēyle. ondan sonna o çocuh geçmiş gētmış, hēç bulunmamağ üzerine. ana baba aramış taramış, yoh işTe bēyle. esgiden dünür gelirlerdi, anneye babasına. Kız oğlanı görmek yohTu. oğlan Kızı görmek yoh. Kapalı géder çocuhlar, 10. Kapalı gelirlerdi. gelin Kapatırlar. yüzüne gelinin buğday saçarlardı. başına parayla buğday muğday saçallar. onu çocuhlar Kapiş Kapiş ederler. işTe bu Kadar.şimdiki Kızlar Kol Kola takıp geçip gidiler, pes yani. Kız oğlanı, oğlan Kızı aramıdı. davul zurna mızıka, ondan sonna tef çalıp zilleri oynasın diyerekten geçer gider çocuhlar. İşTe düğün 15. varıdı böyle, düğün olacahTı. Allah yazdıysa tamam diyiler. vermemezlik yapmazlardı. başlıh parası da, yani şöyle, zengin ise var,

- fakır ise yoḥ. zenginlere varıdı, fakırlara yoḡudu. helbet müslümansa verirlerdi. işTe bu Ƙadar. yani gelin olan Kızlar gidecék idi. bir hafta olmadan alır, anasıgile getirirlerdi. ananın babanın elini öptürürlerdi.
20. Kor giderlerdi, tamam o Ƙadar. gelini gönderirken türkü söylerlerdi: heya hele Ƙahın hele gelinler/ al Kınalar yahmış beyaz eline. ondan sonna Kız başlar ağlamaya. yüzünü örterler, oḧucuna altın para Kollar. gelinin başından Ƙayınbaba, Kucahlar götürür. şeker vururlar Ƙapıya. gelin, şekeri atar êşıye. onu dutarlar, düḡün evine tamam atarlar. işTe
25. beyle yapallardı. düḡünler zengin olsa, bir hafta evvel başlarlar. üş gün dört gün bir hafta devam eder dururdu. çoḥ Kusura bahmayın, dururdu tabi durmaz mı. yoḥ, töbe, töbeler töbesi. o şimdi moda oldu. geçim, evveli daha bahalı idi. gene şimdi var bahalı. o zaman yoḥ bahalı. şirin şirini döver, dut şirini bekmez suyu süzerlerdi. dövüp de
30. yendiḡini biz bilürük. tutun şivini, şivini, tutunu deel. şiresini aldıḡtan soñna, şivi Ƙahyō, torbada. ondan sonra onları düver de yērdik. neler gördük. he, İsmet Paşa'nın şeye endiḡini bilürüm. Sabuncu Musa varıdı. şey BaKırcı Musa. BaKırcı Musa'nın orda, on om beş taksinin içine bindiklerini gördüm. esgiler işTe beyle. annesi babası olanlar,
35. annesi babası olmayanlar yetim Ƙalanlar, ondan sonna bi elbise bulamayanlar elden getirirlerdi, gēydirirlerdi; gelinlik olsun, entari olsun. esgi Kışlarda kürsü Kurardıḥ. yorgan atallardı. ataş Korkardı, tabana. üstüne bi yorgan, içine girerlerdi. her biribi gözde oturur. beş altı adam bi gözde, üç adam bi gözde. artıḥ dört göz oliyī kürsü. üste
40. bi yorgan, altta bi minder. bunun adı kürsüyüdü. soba yoḥ, bi şey yoḥ. Ƙar da çoḥ yağardı. aha beyle. hatırımda Ƙalmamıştır, atasözü tabi olmaz mı helbet. ben bundan bir Ƙaş sene evvelisi Hulusi Efendi'ye gitTim. daha o vaḥıt rahmetli ölmedi. ben oraya vardım. başKa melmeketliler gelmiş.yemişler, işmişler. sufra Ƙahiyi. ben Ƙaldım
45. şimdi. sufrayı götürdüler, tekrar Gürün'den misafir geldi. o súfra olduḡu gibi gēri geldi. yemişler işmişler, bāa da , sen de yē demediler. abōv, ben bilürüm. Somuncu Baba şuralarda namaz Kılardı. biz üş dört bacıydıḥ. bize hörmet ederdi. söhbet ederdi. bize buḡda verirdi, vallah billah. maƘamı cennet olsun, o ölmeyeydi, keşke biz öleydik vallah.
50. topraḡta namaz Kılardı, Ƙaş kelle gördüm.

B

- bi adamın üç tane Kızı varımış. bi tanesi demiş ki, "beni bi bey oğlu alsa, altın perçemli oğlan doğurrum." biri diyî ki, "beni bi bey oğlu alsa, künde bi halı doğurrum." biri de diyî ki, "beni bi bey oğlu alsa, o da işte bi şey söylüyö. ondan sorna, bey oğlu Kahiyî, büyük Kıza
5. variyö. ondan sorna, o aynen dediği yapmıyan, "hani sen halı dohuyacağdın, neye dohumadın?" dedi. yok. öteki de diyî, "hani sen filan işi görüm dedim, niye yapmısın?" yoh. güççük Kızı aliyî. güççük Kız, altın perçemli oğlan doğuruyö. bu bacılar bu Kızı ondan bi dadı dutılar. oğlanı götüriler, bi mağaranın içine Koyılar. mağaranın içinde Koyiler,
10. bi geçi, gidî. çoban, gëttikçe geçi variyî, bu oğlanı emziriyi. o şey oliyî. çocuğ böyüyî. bey oğlu ova gëdiyi. bu şey de gëdiyi, bu çocuğ da gëdiyi. tabi böyüdü ya, bey oğluna danışıyî, ova gidiyî. bey oğlu vuramıyî, bu çocuğ vuriyî doşanları alıp geliyî. Kadınıñ öteki bacısına diyî ki, -bacı olduğunu bilmiyî- şey, "bazı ova çocuğ gëdiyi. o
15. vuriyî ben hiç vuramıyım" diyî. "yëmeğe davet et" diyiler. çocuğa diyî ki bey oğlu, babası ya. "sen" diyî, "bu gün bize davetlisin" diyî. çocuğ "pëki, diyî, "anama diyim" de. diyî anasına da. bi ihtiyar Karı varımış, bunu içeri almış aħşam aħşam. sabahlan Koyup ova gidermiş. gërisin gëri
20. yëmeye gitmiş, zehirlemişler yëmeyi. çocuğa zehir Koymuşlar. zehirli yëmeyi çocuğun önüne Koymuşlar. "hayır ben yëmiyeceğim. ben sizin yëmeyinizi. köpekten ötürü, köpeyin önüne bi Kaşlı koyılar, o yëmiyî. büli ki zehirli. bey oğlu zorlyi, çocuğı. hayır yimiyeceğim diyî. çocuğ yimeden Kaħıp gëdiler. geliyî anasına diyî ki, bële bële. diyî ihtiyar Kadına. añnadyî. Kadın diyî ki, bi gün de sen onu çağır. bey oğlu
25. yëmeğe geliyî. Kadın diyî ki, sonu, yiyiler içiyiller. istikten sonna diyî ki, Karı, "sen, nerden aldın bu çocuğ?" diyî. o da diyî ki, "ben bu çocuğ" diyî, "bële bële" diyî, "filan mağaradan aldım. çimdirdikçe altun dökülüyü" diyî. "çimdirdikçe altun dökülüyü." bey oğlu anniyî ki gendinin oğlu. variyî, gëndi Kadınıni atın Kuyruğuna baħlyî. Koyveriyî
30. tavlanın birine, parça parça ediyî ovradını. ordan da getiriyî, afedersin aħurun gübrenin içine gömiyî. bey oğlu, oğlunu aliyî, geliyî eve.

Adı Soyadı : Süleyman ÇAĞLAR
Yaşı : 65
Tahsili : Yok
Derleme Yeri : Merkez / DARENDE
Konusu :Hatıra

XXII

- biz çocuhtuğ. Kar yağıyōdu Kar. zahmeri geliyī dēdiler zahmeri. zahmeri Korhudur. ūimdi fırtına, Kar yağıyī. ūindi Kahtı. aklımız yetmiyī, çocuğuh, bilīn mi. bizim o yuħarda bi pencere var. pencerenin beslendiyi delik var. ūimdi gēTim bahtım delik var. dedim ki, yav,
5. zahmeri gelmiş. zahmeri gelir. halbuki ne zahmeri var, ne bi şey. çocuğuh işTe, bēle geldi geūTi. başıma bi hal geldi bi gün. ben çoħça da çalışıyōm. hemi berberlik yapıyōm, hem de emeliyelik. daha doğrusu, kimin yanına yüz yigirmi beş lira verene çalışıyōğ. adamnan anlaūTı, çalışıyōruğ elbisenen. o arada orda orman var, böğürtlen ormanı.
10. bunnarın arasına bi tane domuz girmiş. aldı geldi tufeñgi, buna sıhtı. yaraladı domuzu. o bele dayire çizmeden dönemez. neyse dönıyi. ben sıçradım bindim bunun üstüne. bindim ayaħlarımı şey yapTım, çerme tahtım. yuvarlandığ, epey yuvarlandığ. elim ağzına gēTi, Kağ dēyi. dutTum. galiba avcı geldi. bi daha sıhtı. bi Kadın da varımış. esgi bi
15. Kadın. Kadına gēTim. Kadın dēdi. "yavrım" dēdi, "bu ēyi olmaz, bunu" dēdi, "eline alacān, yahut baėlıyacān" dēdi. "bu çoğ sürer" dēdi, "bir aya Kadar." neyse hava soğudu. ben geceleyin döndüm oraya. doħtor geldi. elim pürük gibi oldu. acıyıp sayrıdı. bir ay elim asılı Kaldı. bi ay soñna yavaş yavaş ilaūlar ne yapTılar, zamanla iyileūTi. Karakuyu'ya ava
20. gitTik, Kayseri Pınarbaūı mevğine gēce giderken şey rasladı.

ögümüzde bi göz parladı. taḥsinin ögüne geldi. arḥadaşlara, hele bi durun' dedim. ataş etTim. arḥa taraftan yer yemez yihıldı. döndük aşığıya. Allah etmesin, ayahları hatır hatır gemiriyi. arḥadaşlara dedim ki, valla üstümüze geliyī. bi daha sıḥaḥ dediler, Kurşunumuz az 25. Qaldı. sıḥTıḥ, sıḥTıḥ oraya. aldıḥ getirdik buraya. yüzdük derisini. İstanbul'a saldıḥ. Qaynım vardı orda o zaman. Qaynım satTı. bēyle.

S Ö Z L Ü K

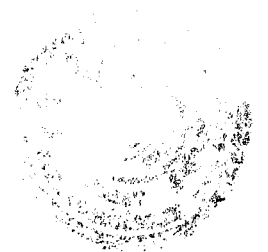
- abani : palto (II-B-17).
Abizer : Abuzer (XI-A-15). **Bkz.** Abo.
Abo : Abuzer (II-D-25). **Bkz.** Abizer.
acıh : azıcık , biraz (XVI-49).
acıh- : acıkmak (XVIII-65).
adağınan : niyet ile, adak ile (IV-7).
adamnan : adam ile (XXII-8).
ağaş : ağaç (XX-73).
ağıl : ahır (II-A-42). **Bkz.:** ahur.
ağınan : ak ile (I-C-55).
ah- : akmak (IV-65).
ahur : ahır (XXI-B-31).
Alamanya : Almanya (VI-52).
Alo : Ali (IV-10).
amanat : emanet (IV-87).
Amerkan : Amerikan (III-40).
anna- : anlamak (X-19).
annar : onlar (XIX-18).
annardı : anlardı (I-A-12).
Aptullah : Abdullah (XIII-A-88).
ardış : ardiç (IV-36).
arha : arka (XXII-22).
arha sıra : arka sıra, arkasından (XI-B-45).
arhadeş : arkadaş (IV-20).
artuh : çok, fazla (IV-45).
asger : asker (V-27).
asir : asir (VI-45).
aşşığı : aşığı (XX-60).
aşşığışehir : aşığı şehir (VIII-33).
atac : büyük hali (VI-61).
ataş : ateş (I-A-58).
avrad : avrat (XXI-B-30). **Bkz.:** avrat.
avrat : anne, kadın (I-A-16).
ayih : uyanmak, ayınmak (V-47).
ayih- : ayıkmak (XVIII-38).
ayle : aile (VII-B-1).
aynan : aynen (XII-8).
azıcıh : biraz (XI-A-55).
azih : aziz (II-B-29).
- bāa** : bana (I-F-10; V-21).
bacıya : bacaya (XVII-5).
bağça : bahçe (III-24).
bah- : bakmak (IV-106).
baħa : bana (XVI-4).
bahaliħ : pahalılık (I-A-26).
barabar : beraber (XVIII-67).
barmag : parmak (XI-A-7).
bağga : başka (IX-60).

bayrah : bayrak (XIII-A-49).
 bazar : pazar (XX-47).
 Bellali : Belalı Ali (IV-69).
 belle- : bellemek (XVIII-42).
 benimınan : benim ile (II-C-50).
 bergir : beygir (VII-A-7).
 berrih : kabadayı (IV-19).
 dervanlıh : elbise (VII-B-36).
 bıcah : bıçak (IV-81). **Bkz.** bıççağ.
 bıççağ : bıçak (IV-100). **Bkz.** bıcah.
 bildir : geçen sene (VII-B-36).
 bi : bir (V-1).
 bibi : hala (XIII-A-153).
 bilene : bile (XY-39).
 bilik : bir çeşit ekmek (VI-15).
 biliyon mu : biliyor musun (II-C-13).
 bille : zaman (VII-A-1).
 birez : biraz (IX-19).
 biyaz : beyaz (IV-79).
 boyna : boğuna, hep (XX-23).
 büsbüyük : büsbüyük (V-22).
 buçuh : buçuk (XIII-A-49).
 buğda : buğday (XXI-A-48).
 bunnar : bunlar (III-25).
 burundan kan damla- : güçlü, kuvvetli olmak (VIII-6).
 buşu : puşu (VII-B-36).
 buu : bunu (V-15).
 buyün : bugün (XI-B-114).
 bü- : bilmek (XVIII-41).
 büşir- : pişirmek (XII-5).
 bütünü : hepsini (II-D-42).

candarma : jandarma (II-B-7)
 cendere : sıkıntı (III-30).
 ceyran : cereyan (XV-45).
 ciğara : sigara (II-C-69).
 cingıldak : çingirak, zil (V-74).
 cırızı : cirit (I-A-32).
 cızır : pamuk (I-F-6).
 cümbür : deli (XI-B-116).

çağa : çocuk (I-A-16).
 çağım : zamanım (II-A-35).
 çalıh : biçimsiz , başakta buğdayın olmaması (XX-81).
 çarılı : ayakkabı (XVIII-71). **Bkz.** çaru
 çaru : çarık (I-D-42). **Bkz.** çarılı.
 çenni : sis (VII-B-46).
 çerem : bir çeşit turp (I-C-34).
 çerme : çelme (XXII-12).
 çetin : zor (I-D-27).
 çıbıgınan : çubukla (VIII-7).
 çağır- : bir ağızdan bağıırıp çağırarak, davet etmek (I-D-2).

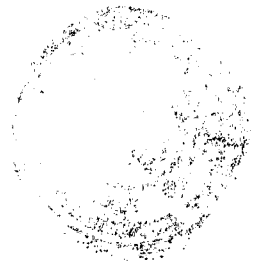

ıhtır- : aktırmak (IV-79).
 imdir- : imdirmek (XIII-A-81).
 inne- : iğnemek (XI-B-147).
 ocuku : ocuk (IV-45).
 oğ : ok (IV-34). Bkz.: oh.
 oh : ok (IV-4). Bkz.: oğ
 uba sako : yün palto (I-A-34).
 üft : ift sürmek (IV-1).

dahıl- : takılmak (XI-A-1).
 dahımlardan : takımlardan (II-C-24).
 dahıp : takıp (XII-21).
 daim : daima (VII-B-28).
 dakika : dakika (XY-50).
 damı : evi (III-85).
 dara : sıkıntı (III-35).
 dara- : taramak (XVII-13).
 darı : mısır (V-50).
 daş : taş (V-29).
 datlı : tath (XIV-2).
 dayire : daire (XXII-11).
 deel : değil (XX-29). Bkz.: değil
 değil : değil (XI-B-139). Bkz.: deel
 değermene : değirmene (III-56).
 depele- : tepelemek (XI-B-150).
 depesine : tepesine (IV-29).
 dey- : değmek (VII-B-30).
 di- : demek (XXI-A-15).
 dignek : deynek (IV-19).
 dilan- : dilenmek (XIII-A-82).
 dilo : gönül (I-C-40).
 dinle- : durmak (XI-B-106).
 dinne- : dinlemek (X-21).
 diyer : diğer (XX-56).
 doğtor : doktor (X-42).
 doğu- : dokumak (VI-60).
 doğuz : dokuz (III-3).
 dolah : tülbent (XY-21).
 donat- : süslemek (III-91).
 dovşan : tavşan (XXI-B-13).
 dut : tut (XXI-A-29).
 dut- : tutmak (V-20).
 duthal : tutkal (I-A-40).

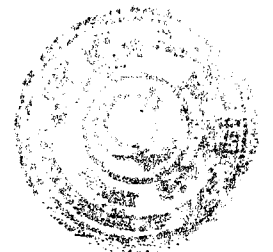
ebe : büyük anne (VII-C-1).
 ed- : etmek (IV-96/).
 ederece : adres (IX-3).
 ediyo : ediyor (III-32).
 ekmeg : ekmek (II-D-25).
 Elaziz : Elazığ (III-6).
  le :  yle (II-D-30).
  let- : iletmek (III-76).

emeliye : amele (XXII-7).
 emme : ama (III-26).
 emmi : amca (IX-15).
  n- : inmek (XVII-36).
 erat : erler (XI-A-48).
 erkeş : herkes (VI-34).
 esgi : eski (III-11).
 eşağı : eşeği (IV-37).
 eşiye : eşik (XXI-A-24).
 eşkin : abuk, hızlı (I-B-21).
 eşleşek : eşek oğlu eşek (XI-B-11).
 eteyi : eteği (XVI-7).
 etlik : oğlak, kesilecek hayvan (IV-9).
 etmeği : ekmeği (III-95).
 eveliyatı : evveliyatı (XX-12).
  yi : iyi (X-59).
  yice : iyice (XVII-12).
 eyitim : eğitim (XIII-A-161).
  yle :  yle (III-89).
 eylence : eğlence (XVIII-56).

faķır : fakir (VI-43).
 Fatıma : Fatma (VII-B-4).
 fede et- : feda etmek (III-3).
 fereğ : firik, ekinlerin sararıp kurumamış hali (V-69).
 fermar : fermuar (IV-112).
 feted- : fethetmek (VIII-36).
 fistan : elbise (VII-B-35).

gandır- : kandırmak (V-65).
 gardaş : kardeş (XVIII-61).
 gavır : gavur (XIII-A-143).
 gayri : artık, başka (VI-51; XIII-A-13).
 gei : kei (XVII-33).
 geken : geen, geip gidan (I-A-21).
 ged- : gitmek (IV-?).
 gedih : gedik (IV-43).
 geleri : gelelim (III-12).
 gelin yılmaya : kına geesi (XV-17).
 gendine : kendine (III-44).
 gessin : geľsin (X-62).
 geç- : gemek (XVII-26).
 g t- : gitmek (IV-106).
 geý- : giymek (XVIII-78).
 gidışatımız : gidışımız (III-11).
 gine : gene, yine (IX-60).
 g nleri : g n lleri (III-88).
 g ş- : g mek (XVIII-37).
 g ynek : g mlek (VII-B-35).
 g zel : g zel (I-A-17).
 g lmiye dur- : gülmeye başlamak (IV-22).
 günner : günler (I-A-1).

gürüt : gür, bol (VII-B-110).
güşlü : güçlü (IV-32).

haber : haber (IV-30).
Hacı Ömer : Hacı Ömer (IV-82).
hadı : haydi (V-18).
haketten : hakikaten (V-66).
halbür : kalbur (VII-C-1).
hali vakti : hali vakti (XVIII-38).
haloğlu : hala oğlu (IV-81).
hamur : hamur (III-88).
hanı : hanı (XVII-28).
harig : ark, su kanalı (II-D-31).
hasrat : hasret (VII-B-90).
hastahana : hastane (VII-A-13).
havas : heves (XV-6).
heç : hiç (II-D-46).
helbet : elbette (XXI-A-17).
helkeş : herkes (II-D-44).
helkeşinki : herkesinki (III-27).
hemi : hem (VII-B-93).
heya : haya, utanma (VII-B-23).
hıraş- : hırlaşmak (IV-27).
hırhız : hırsız (V-22).
hikaye et- : hikaye etmek (X-19).
hokka : bir ölçü birimi, okka (XVII-24).
hürmet : hürmet (XXI-A-48).
hülle : hülle (XIX-3).

irak : uzak (V-30).
irakı : rakı (X-68).
ışlıh : ıslık (V-76).

İbiş : eşeğe verilen isim (IV-47).
içgici : içkici (XI-B-27).
içün : için (III-17).
iğelle- : eğerlemek (III-35).
ilaş : ilaç (XXII-19).
ileli : ileri, köklü (III-3).
ilkin : ilk, önce (VIII-3).
illahi : illaki (XVI-11). Bkz.: illehim
illehim : illaki (I-A-46). Bkz.: illahi
irezilliğinden : rezilliğinden (II-B-19).
iş- : içmek (XI-B-114).
iştima : içtima (XI-A-18).

ķabarat- : kabartmak (XI-A-9).
ķadar : kadar (XVIII-36).
ķah- : kalkmak (XV-30). Bkz.: kak-
ķak- : kalkmak (IV-104). Bkz.: kah-
ķapıt : kaput (XI-A-20).
ķarannıh : karanlık (IX-6).

Kardeş : kardeş (V-26).
 Karışıklık : karışıklık (XI-B-145).
 Karı : yaşlı (I-D-41).
 Kafes : kafes (I-B-33).
 Kaş : kaç (IX-77).
 Kaş- : kaçmak (IV-27).
 Kaşık : kaşık (VI-18).
 Katmer : içine yağ, et ve çökelek konan bir çeşit ekmek (III-89).
 Kav : keklük (I-B-42).
 Kayır- : kayırmak (XI-B-129).
 Kayt : endişe (I-A-43).
 Kehkil : kakül (VII-B-43).
 Kelek : yan, bel (VIII-12).
 Kelep : iplik çilesi (VI-58).
 Kelle : kere (XXI-A-50).
 Keven : yakacak olarak kullanılan dikenli bir bitki (II-B-14).
 Kılçık : kılçık (XVII-38).
 Kırk : kırk (VII-A-12).
 Kırmızı : kırmızı ile (I-C-55).
 Kısır : kusur (I-C-1).
 Kıtık : kıtık (XIII-A-46).
 Kıt : az (I-E-1).
 Kıymatlı : kıymetli (IV-81).
 Kızık : kızıllık (I-A-38).
 Kirbiği : kirpiği (VII-B-76).
 Kirpik kirpik : ufak ufak (X-94).
 Koca : yaşlı (II-B-8).
 Kodun : koydun (I-E-27).
 Korh- : korkmak (XIII-A-91).
 Koy : köy (V-47).
 Kölgü : gölge (XI-B-10).
 Kölig : başlık (I-A-35).
 Köm : hayvanlar için yapılan barınak (II-A-42).
 Kövü : köylü (XVIII-34).
 Kucak : kucak (XIII-A-100).
 Kulak : kulak (XVIII-30).
 Kutlu : bir çeşit kumaş (III-40).
 Kuyret : kudret (I-C-35).
 Küçük : küçük (IX-33).
 Külek : tahta kova (III-50).
 Kün : gün (XXI-B-3).
 Kütek : kötek (X-34).

Lire : lira (XX-84).
 Lirya : liraya (III-46).

Mahved- : mahvetmek (II-C-56).
 Malatya : Malatya (VII-A-17).
 Manat : Rus para birimi (XIII-A-122).
 Mapişımız : hapisane (III-7).
 Mav : ahır (IV-8).
 Mayhana : muayene (VIII-4).

meccanen : bedava, ücretsiz (IX-35).
 Medi Şeyh : Medinelî Şeyh (XX-42).
 meimeket : memleket (IX-67).
 Memed : Mehmet (XYI-48).
 memür : memur (XI-B-28).
 mentez : köprü (II-C-18).
 merdigen : merdiven (I-A-10).
 mesülüyet : mesuliyet (XI-B-48).
 minaranın : minarenin (II-D-35).
 minasipsız : uygun olmayan (I-A-19).
 Mirad : Murat (VIII-31).
 miraz : miras (XVIII-15).
 misafir : misafir (XV-8).
 Mistafa : Mustafa (XVIII-30).
 mista : mistar, satırları izlemede kullanılan alet (I-A-18).
 mistih tabatah : gurur duymak (IV-23).
 mişmiş : kayısı (III-26).
 muksit ol- : mukalet olmak (XVII-6).
 munder : murdar (XII-8).
 musade : müsaade (X-58).
 müfreze : jandarma (I-A-3).
 mükedder : mukadder (VII-B-26).

namuz : namus (III-3).
 Nayman : Narman (XIII-A-18).
 nazarat : nezaret (XI-B-88).
 nedek : ne edek, ne yapalım (III-52).
 nedem : ne edeyim (I-F-10).
 nerde : nerede (IV-83). Bkz.: nerıda.
 nerıda : nerede (III-46). Bkz.: nerde.
 neye : niye (IV-53).
 neyle- : ne söylemek (I-B-27).
 neylen : ne ile (I-E-6).
 nideh : ne yapalım, ne edelim (I-A-28; I-F-1).
 nişannan : nişan ile (XX-87).

obı : oba (IV-7).
 oğlag : oğlak (IV-2).
 oğlı : oğlu (X-1).
 oh : ok (VII-B-84).
 ohu- : okumak (IV-62).
 ohur yazar : okur yazar (XX-61).
 oküz : öküz (V-83).
 om : on (XI-A-16).
 onnar : onlar (VII-B-10).
 orıya : oraya (II-D-28).
 oruş : oruç (XV-1).
 ossun : olsun (XI-B-28).
 otobos : otobüs (II-D-26).
 oş : av (XXI-B-11).
 oşucu : avucu (XXI-A-22).

Öbürsü : ertesi gün (XVI-11).
ögüme : önüme (II-D-26).

pambuh : pamuk (X-21). **Bkz.**: pamık.
pamık : pamuk (III-87). **Bkz.**: pambuh.
patşah : padişah (VII-C-2).
pendir : peynir (VI-29).
peş : arka (XI-A-40).
peşkir : ketenden yapılmış önlük, bez (XI-B-11).
petağ : petek (V-66).
peydağ : belirlemek (V-61).
peyle- : pazarlıkta söz vermek (I-A-4).
pıs- : pusmak, çökmek, sinmek (IV-67).
pil : pır (VII-B-42).
potin : asker ayakkabısı (VIII-9).
pürük : pancar (XXII-18).

rahmatlıh : rahmetlik (IX-71).
ras gel- : rast gelmek (V-17).
rişvan : eşkıya (VII-A-2).
ricaylan : rica ile (XIII-A-10).

sâa : sana (I-D-43).
sabahinan : sabahleyin (II-D-23).
sağın : sağıyorum (IV-74).
sahib : sahip (IV-99).
sahla- : saklamak (XVIII-74).
sakkal : sakal (V-22).
sal- : göndermek (IV-44).
salangaç : salıngaç (III-82).
sapencalıh : dengesizlik, yaramazlık (II-C-80).
sari : sarı (XIII-A-63).
sağlı : sağlı (X-3).
Savık : souk (V-26).
saviş- : savuşmak (IV-105).
sayrı : hasta (XXII-18).
sazinen : saz ile (III-97).
sekkiz : sekiz (V-15).
serbes : serbest (XI-B-80).
seş- : seçmek (IV-98).
sıcağ : sıcak (XVII-13).
sih- : sıkılmak (V-52).
sitil : kova (V-68).
soha : soyha, soyka (V-45).
sorna : sonra (XXI-B-4).
south : soğuk (XX-86).
sufra : sofrası (XXI-A-44).
sünüğ : kemik (I-E-16).
sütlaş : sütlaç (XV-12).

şarafası : şerefesi (II-D-35).
 şeh : şeyh (XX-21).
 şehirler : şehirlere (III-11).
 şindi : şimdi (I-B-7).
 şindiki : şimdiki (III-9).
 şiv : posa (XXI-A-30).
 şöbe : şube (IX-1).
 şöle : şöyle (V-21).
 şunnar : şunlar (IV-78).
 şurdan : şuradan (IV-58).
 şüpe : şüphe (V-82).

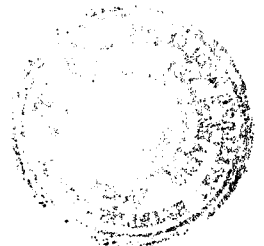
tağ- : takmak (I-A-23).
 tahsi : taksi (XXII-21).
 talia- : talan etmek (I-A-7).
 tandır : bir çeşit ekmek (III-83).
 tanışış tartışış : görüşmek, görüş almak (I-D-11).
 tağıyla- : hamuru düzeltmek için, vurup sıvayarak düzeltmek (IV-75).
 tef : def, çalgı aleti (XXI-A-14).
 tel : telgraf (XI-B-102).
 temam : tamam (XXI-A-24).
 Temmuz : temmuz (V-28).
 tene : tane (IV-20).
 tere : bir çeşit ot (I-E-34).
 tevek : asma (V-56).
 tirit : etli, sulu yemek (XV-14).
 tiyara : teygare (XII-13).
 torbi : torba (VI-16).
 torpağ : toprak (XIII-A-136).
 tulumpa : yayık (XV-46).
 tuvarı : duvarı (II-D-32).
 tüfagi : tüfeği (IV-68).
 tükân : dükkân (X-41).
 tükênise : tükendirse (IV-2).

ucuzluğ : ucuzluk (III-21).
 ufaklığımızda : küçüklüğümüzde (III-10).
 urba : elbise (I-A-35).
 Urus : Rus (VIII-38).
 usul : usül (XVIII-4).
 uşah : çocuk (I-F-1).
 utaya : utanma (I-A-15).
 uyhu : uyku (V-43).
 uzah : uzak (XX-27).

üstün : dış kıyafet (IV-33).
 üş : üç (IV-89).

valla : vallahi (V-21).

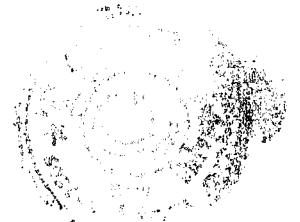
yagız : yağız (VII-B-116).

yab- : yakmak (IX-7).
 yahaia- : yakalamak (X-25).
 yahin : yakın (IV-51).
 yahinla- : yankılanmak (I-A-52).
 yahışır : yakışır (I-C-57).
 yalan yaşış : yalan yanlış (II-D-19).
 yalanız : yalnız (III-47).
 yalay yalay : hızlı hızlı (V-76).
 yalla- : yaylamak, yaylaya çıkmak (IV-5).
 yanı : kısım (II-A-43). **Bkz.:** yanı
 yanı : yanı (XV-35).
 yasah : yasak (XI-B-79).
 yasTi : yataı (XIX-20).
 yasTiğ : yastık (XY-21).
 yatar : yadır (XX-39).
 yavrim : yavrum (XXII-15).
 yayan : yaya (XIII-A-138).
 yayih : yayık (XY-45).
 yayli : yayla (VI-26).
 yedekle- : yedeğe almak (IV-63).
 yegin : derin (VII-A-18).
 yeiler : yerler (IX-32).
 yemak : yemek (III-93).
 yengi : yeni (VII-A-19).
 yesir : esir (III-23).
 yigirmi : yirmi (XII-29).
 yo : yok (II-B-16). **Bkz.:** yoh
 yoh : yok (XVII-32).
 yoharda : yukarda (II-D-32).
 yoldaş : arkadaş (I-F-12).
 yörü : yürü (IX-18).
 yuha : yufka (III-84).
 yuharı : yukarı (XX-68). **Bkz.:** yuharı
 yuharı : yukarı (IV-39).
 yurben : urgan, ip (V-34).
 yürümeğe dur- : yürümeğe durmak (XI-B-43).
 yüzü : yüzüğü (XVI-35)

zahmeri : kış (XXII-1).
 zemerı : kış (XVIII-52). **Bkz.:** zahmeri
 zıbm : elbise (VII-B-35).
 zibil : gübre (II-B-22).
 zopa : sopa (II-B-41).

BİBLİYOGRAFYA

- ADALI, Oya. **Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler**, TDK Yay., Ankara 1977.
- AHUNDÖV, Ehliman. **Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri**, (Yay. Haz. Se-mih Tezcan), TDK Yay., Ankara 1978.
- AKALIN, Mehmet. **Tarihi Türk Şiveleri**, (2.b.), TKAE Yay., Ankara 1988.
Ankara 1987.
- AKSAN, Doğan. **Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar**, TDAY/1973-1974, s. 185-193.
- _____. **Her Yönüyle Dil-2**, TDK Yay., Ankara 1980.
- _____. **Her Yönüyle Dil-3**, TDK Yay., Ankara 1982.
- _____. **Sözcük Türleri**, TDK Yay., Ankara 1983.
- _____. **Her Yönüyle Dil-1**, (2.b.), TDK Yay., Ankara 1987.
- _____. **Türkçenin Gücü**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1987.
- ARAT, Reşid Rahmeti. **Kutadgu Bilig-I / Metin**, (2.b.), TDK Yay., Ankara 1979.
- _____. **Makaleler**, (Haz. O.Fikri Serikaya), I.c., TKAE Yay., Ankara 1987.
- ATAÖV, Türkaya. **Bilimsel Araştırma El Kitabı**, Savaş Yay., Ankara 1982.
- BURAN, Ahmet. **Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağzları**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1976.(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- _____. **Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağzları**, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler-1987**, c.I, Sayı 2, Elazığ 1987, s.47-71.
- _____. **Anadolu Ağzlarında İsim Çekim Ekleri**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1989. (Basılmamış Doktora Tezi).
- BANGUOĞLU, Tahsin. **Türkçenin Grameri**, (2.b.), TDK Yay., Ankara 1986.
- BAYKARA, Tuncer. **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş/ Anadolu'nun İdari Taksimatı**, TKAE Yay., Ankara 1988.
- BILGEGİL, Kaya. **Türkçe Dilbilgisi**, (3.b.), Dergah Yay., İstanbul 1984.
1967 Malatya İl Yıllığı.
1985 Genel Nüfus Sayımı /Nüfusun sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (44-Malatya),
Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yay., Ankara 1988.
- 1990 Genel Nüfus Sayımı/ İdari Bölünüş, TC Başbakanlık DİE Yay., Ankara 1991.
- BLASKOVICS, Josef. "R" Sessizinin Söylenişi, **Bilimsel Bildiriler/1963**, TDK Yay.,
Ankara 1964, s.5-10.
- BOZKURT, Memet Fuat. **Kabil Avşar Ağızı**, TDAY-Bellekten/ 1977, TDK Yay.,
Ankara 1978, s.205-261.
- CAFEROĞLU, Ahmet. **Güney-Doğu İllerimiz Ağzlarından Toplamalar/ Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri Ağzları**, TDK Yay, İstanbul 1945.
- _____. **Anadolu Dialektolojisine Dair Bir Deneme**, TDB, seri III, Sayı 6-

- 7(1946), s.561-568.
- _____. Anadolu Ağzlarında Metathese Gelişmesi, **TDAY-Bellekten/1955**, s.1-7.
- _____. Anadolu ve Rumeli Ağzları Araştırmalarının Bugünkü Durumu, **VIII. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler/1957**, Ankara 1960, s.65-70.
- _____. Anadolu Ağzlarında İçses Ünsüz Benzeşmesi, **TDAY-Bellekten/1958**, s.1-11.
- _____. Türkçede "ki erki", **TDAY-Bellekten/1963**, TDK Yay., Ankara 1964, s.245-250.
- _____. Anadolu Ağzlarında Konson Değişmeleri, **TDAY-Bellekten/1963**, TDK Yay., Ankara 1964, s.1-32.
- _____. Anadolu ve Rumeli Ağzlarında Ünlü Değişmesi, **TDAY-Bellekten/1964**, s.1-33.
- _____. Anadolu ve Rumeli Ağzlarında Ünlü Değişmeleri, **TDAY-Bellekten/1964**, TDK Yay., Ankara 1965, s.1-33.
- _____. Akhisar ve Cihanbeyli Ağzları, **TDAY-Bellekten/1967**, TDK Yay., Ankara 1968, s.1-38.
- _____. Türkçede "v" Morfemi, **Türkiyat Mecmuası**, XVI.c., İstanbul 1971, s.27-36.
- _____. Eski Türkçe Devresindeki "-s, -ş" Gelişmesi Üzerine, **Bilimsel Bildiriler-1972**, TDK Yay., Ankara 1975, s.405-408.
- _____. **Türk Dili Tarihi**, (3.b.), Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.
- CENGİZ, Mehmet Ali. **Tohma Havzası**, Beydağı Matbaası, Malatya 1987.
- ÇAĞATAY, Saadet. Türkçe'de "ng g" Sesine Dair, **TDAY-Bellekten/1954**, s. 15-30.
- DEMİRCAN, Ömer. Bileşik Sözcük ve Bileşik sözcüklerde Vurgu, **TDAY-Bellekten/1977**, TDK Yay., Ankara 1978, s.263-275.
- _____. Türkiye Türkçesi'nde Vurgulama ve Odaklama, **TDAY-Bellekten/1978-1979**, Ankara 1981, s. 157-163.
- _____. Türkçe Ezgilemeye Giriş, **TDAY-Bellekten/1980-1981**, Ankara 1983, s. 65-79.
- DİLAÇAR, A. Batı Türkçesi, **TDAY-Bellekten/1953**, TDK Yay., Ankara 1953, s.73-92.
- _____. **Türk Diline Genel Bir Bakış**, TDK Yay., Ankara 1964.
- Dilbilgisi Sorunları-II**, TDK Yay., Ankara 1972.
- Divanü Lügat-it-Türk Tercümesi** (Çev. Besim Atalay), c.I-II-III-IV, TDK Yay., Ankara 1985-1986.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, VIII. c., Çağ Yay., İstanbul 1988.
- ECKMAN, J. Kelime Ortasında "b", "p" ve "m"nin Türemesi, **Türkiyat Mecmuası**, X.c. 1951-1953, s.314-320.
- _____. Türkçe'de "d", "t" ve "n" Seslerinin Türemesi, **TDAY-Bellekten/1955**, s.11-12.

- EL- BELAZURI. **Futuhu'l- Büldan**, (Çev. Mustafa Fayda), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1987.
- EMRE, Ahmet Cevat. **Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri (Fonetik)**, TDK Yay., İstanbul 1949.
- ERCILASUN, Ahmet Bican. **Kars İli Ağzları / Sesbilgisi**, Gazi Üniversitesi Yay., Ankara 1983.
- EREN, Hasan. Türk Dillerinde Metathese, **TDAY-Bellekten/ 1953**, TDK Yay., Ankara 1953, s. 161-180.
- _____. Türkçe'de -mm- -mb- Disimilasyonu, **TDAY-Bellekten/ 1959**, s.95-103.
- _____. Evliya Çelebi ve Anadolu Ağzları, **Bilimsel Bildiriler - 1972**, TDK Yay., Ankara 1975, s.113-119.
- ERGIN, Muharrem. **Orhun Abideleri**, (6.b.), Boğaziçi Yay., İstanbul 1978.
- _____. **Türk Dil Bilgisi**, (5.b.), Boğaziçi Yay., İstanbul 1980.
- _____. **Azeri Türkçesi**, (3.b.), Ebru Yay., İstanbul 1986.
- ERÖZ, Mehmet. **Atatürk, Milliyetçilik, Doğu Anadolu**, TDAV Yay., İstanbul 1987.
- EYÜBOĞLU, İsmet Zeki. **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, Sosyal Yay., İstanbul 1988.
- GABAIN, Annemarie von. Türkçede Fiil Birleşmeleri, **TDAY-Bellekten / 1953**, TDK Yay., Ankara 1953, s.1-16.
- _____. **Eski Türkçenin Grameri**, (Çev. Mehmet Aka-ın), TDK Yay., Ankara 1988.
- GEMALMAZ, Efrasiyap. **Erzurum İli Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)**, I.c., Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 1978.
- _____. **Erzurum ili Ağzları (İnceleme, Metinler, Sözlük ve Dizinler)**, II.c., Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 1978.
- _____. **Erzurum İli Ağzları**, III.c., Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 1978.
- GENCAN, Tahir Nejat. **Dilbilgisi**, (4.b.), TDK Yay., Ankara 1979.
- GÖYÜNÇ, Nejat. **Malatya'dan Görüş**, İstanbul 1985.
- GÜLENSOY, Tuncer. Türk Fonetik Transkripsiyonu Üzerine, **Türkoloji Dergisi**, VIII.c., sayı 1, Ankara 1979, s.169-190.
- _____. **Anadolu ve Rumeli Ağzları Bibliyografyası**, Kültür Bakanlığı MİFAD Yay., Ankara 1981.
- _____. **Anadolu Ağzlarında Şimdiki Zaman Eki, Prof.Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan (Ayrı basım)**, TKAE Yay. Ankara 1985, s.281-295.
- GÜLENSOY, Tuncer. Rumeli Ağzlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme, **TDAY-Bellekten/ 1984**, Ankara 1987, s. 87-147.
- _____. **Kütahya ve Yöresi Ağzları (İnceleme, Metinler, Söz -lük)**, TDK Yay., Ankara 1988.
- GÜNAY, Turgut. **Rize İli Ağzları**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1978.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin. **Türk Dilinde Edatlar**, (3.b.), Milli Eğitim-Gençlik ve

- Spor Bakanlığı Yay., İstanbul 1984.
- _____. **Yapı Bakımından Türk Dilinde Fiiller**, Cönk Yay., İstanbul 1984.
- HITTI, Philip K. **Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi**, (Çev. Salih Tuğ), c.II, Boğaziçi Yay., İstanbul 1980.
- KAYGISIZ, Vahap- Metin Günaydın. **Doğanşehir İlçesi**, Fatih Matbaası, İstanbul 1986.
- KORKMAZ, Zeynep. Batı Anadolu Ağzlarında Asli Vokal Uzunlukları Hakkında, **TDAY-Belleten/ 1953**, TDK Yay., Ank.1953, s.197-203.
- _____. **Güney-Batı Anadolu Ağzları**, DTCF Yay., Ankara 1956.
- _____. Türkiye Türkçesinde "İktidar" ve "İmkan" Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri, **TDAY-Belleten/ 1959**, s.107-124.
- _____. Türkçede Ek Yığılması Olaylarının Meydana Gelişi Üzerine, **TDAY-Belleten/ 1960**, s.173-180.
- _____. Eski Anadolu Türkçesindeki "-van/ -ven; -vuz/ -vüz " Bildirme Eklerinin Anadolu Ağzlarındaki Kalıntıları, **TDAY-Belleten/ 1964**, s. 43-65.
- _____. Eski Anadolu Türkçesindeki -van/ -ven; -vuz/ -vüz Kişi ve Bildirme Eklerinin Anadolu Ağzlarındaki Kalıntıları, **TDAY-Belleten/ 1964**, TDK Yay., Ankara 1965, s. 43-65.
- _____. "-ası/ -esi" Gelecek Zaman İsim-fiil (Participium) Ekinin Yapısı Üzerine, **TDAY-Belleten / 1968**, Ankara 1969, s.31-38.
- _____. Anadolu Ağzlarının Etnik Yapı ile ilişkisi Sorunu, **TDAY-Belleten/ 1971**, s.21-46.
- _____. Ağız Araştırmaları ve Folklor, **ULUSLARARASI TÜRK FOLKLOR SEMİNERİ BİLDİRİLERİ**, Ankara 1974, s.126-130.
- _____. Eski Türkçedeki Oğuzca Belirtiler, **Türkoloji Dergisi**, VI.c, Sayı 1, Ankara 1974, s.15-30.
- _____. XI.-XIII. Yüzyıllar Arasında Oğuzca, **TDAY-Belleten 1973-1974**, TDK Yay., Ankara 1974, s.41-48.
- _____. Eski Türkçedeki Oğuzca Belirtiler, **Bilimsel Bildiriler-1972**, TDK Yay., Ankara 1975, s.433-446.
- _____. Anadolu Ağzları Üzerinde Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar, **TDAY-Belleten/ 1975-1976**, TDK Yay., Ankara 1976, s. 143-172.
- KORKMAZ, Zeynep. Anadolu Ağzlarının Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar, **TDAY-Belleten/ 1975-1976**, s. 143-172.
- _____. **Nevşehir Yöresi Ağzları/ Seshilgisi**, I.c., DTCF Yay., Ankara 1977.
- _____. Batı Anadolu Ağzlarında Yazı Dilinden Ayrılan İsim Çekim Ekleri ve "Fonologie- Morfologie" Bağlantısı, **Milli Türkoloji Kongresi /Tebliğ (6-9 Şubat, İstanbul 1978)**, **Türkiyat Enstitüsü/ Tebliğler**, Kervan Yay. İstanbul 1980, s.30-41.

- _____. Türkçede "-n" Zarf-fil Eki ile "-gan/-gen" Eki ve Türemeleri, *TDAY-Belleten/1984*, TDK Yay., Ankara 1987, s.155-165.
- KÖPRÜLÜ, M.Fuad. *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, TTK Yay., Ankara 1984.
- KÜÇÜKER, Peki. *Bingöl Merkez İlçe ve Köyleri Ağzları/ İnceleme, Metinler, Sözlük*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1988.
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KÜKEY, Mazhar. *Uygulamalı Örneklerle Türkçede Filler*, Ankara 1972.
- MANSUROĞLU, Mecdut. Türkçe'de Zamir Çekimi, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi TDED*, III.c., Sayı 3-4, İstanbul 1949, s. 501-518.
- _____. Türkçe'de "-gu" Ekinin Fonksiyonları, *Türkiyat Mecmuası*, X.c., 1951-1953, s.341-348.
- _____. Türkiye Türkçesinde Ses Uyumu, *TDAY-Belleten/1959*, TDK Yay., s.81-93.
- _____. Türkiye Türkçesinde Söz Yapımı Üzerinde Notlar, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi TDED*, X.c., İstanbul 1960, s. 5-24.
- NEMETH, J. Osmanlı Türk Dili Tarihi Araştırmalarının Yolları, *VIII. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler/1957*, TDK Yay., Ankara 1960, s.1-14.
- OGUZ, Mevlüt. *Malatya Tarihi*, İstanbul 1985.
- OSTROGORSKY, Georg. *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev. Fikret İşıltan), 2.b., TTK Yay., Ankara 1986.
- ÖZKAN, Hasan. *Günedoğru, Söğüt, Kadılı Ağzı*, Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Elazığ 1986 (Yayınlanmamış Lisans Tezi), s.313-320.
- SARAÇOĞLU, Hüseyin. *Doğu Anadolu Bölgesi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1989.
- SELEN, Nevin. *Söyleyiş Sesbilimi/ Akustik Sesbilim ve Türkiye Türkçesi*, TDK Yay., Ankara 1979.
- SEVİM, Ali. *Önlü Selçuklu Komutanları*, TTK Yay., Ankara 1990.
- SEVORTYAN, V. Yervard. Türk Dillerinde Kelime Başındaki Ünsüzlerin Düşmesi, *Bilimsel Bildiriler-1972*, TDK Yay., Ankara 1975, s.542-550.
- SEYİDOĞLU, Halil. *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*, (3.b.), Güzem Yay., Ankara 1987.
- SÜMER, Faruk. *Oğuzlar (Türkmenler)*, 3.b., Ana Yay., İstanbul 1980.
- _____. *Karakoyunlular*, I.c., TTK Yay., Ankara 1984.
- Şemseddin Sami. *Kamus-ı Türki (Temel Türkçe Sözlük)*, Tercüman Yayınları, İstanbul 1986.
- ŞÜKÜN, Ziya. *Farsça- Türkçe Lügat (Fehengi Ziya)*, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yay., İstanbul 1984.
- TANSU, Muzaffer. *Durğun Genel Ses Bilgisi ve Türkçe*, TDK Yay., Ankara 1963.
- TEKİN, Talat. *Orhun Yazıtları*, TDK Yay., Ankara 1988.
- THOMSEN, K. Türkçe'de Kapalı "e", (Çev. Günay Karaağaç), *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı 51, Aralık 1987, s.193-196.
- TURAN, Osman. *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, (2. b.), Nakışlar Yay., İstanbul 1980.
- TÜRKAY, Cevdet. *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı*

- İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler**, Tercüman Kaynak Eserler Dizisi, İstanbul 1979.
- Türk Dialekleri Çevriyazı Sistemi**, TDK Yay., İstanbul 1945.
- Türk Milli Bütünlüğü İçerisinde Doğu Anadolu**, TKAE Yay. Ank.1986.
- ÖLKEN**, Hilmi Ziya. Cemiyet ve Dil (Dil Araştırmalarına Rehber Olmak Bakımından), **TDAY-Belleten/1953**, Ankara 1953, s.29-45.
- VARDAR**, Berke. **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, ABC Yay., İstanbul 1988.
- YILDIZ**, Osman. Keklik Pınarı'nın Ağız Özellikleri, **İnönü Üniversitesi III Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu/ Tebliğler**, İstanbul 1989, s.227-280.
- YINANÇ**, Refet. **Dulkadır Beyliği**, TTK Yay., Ankara 1989.
- YÖNEL**, Selçuk. Türkçenin Yazımsal Fonemleri, **TDAY-Belleten/1973-1974**, TDK Yay. Ankara 1974, s.319-336.
- Yurt Ansiklopedisi**. "Malatya" Maddesi, VII.- VIII c., İstanbul 1983. s. 5397-5513.
- YÜCEL**, Talip. **Türkiye Coğrafyası**, TKAE Yay. , Ankara 1987.
- YÜCEL**, Yaşar. **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, TTK Yay., Ankara 1989.